

Ушбу китобни ўқинг!

Жоjo
Мойеснинг
мазкур китоби

1 000 000

нусхадан
ортиқ ададда
сотилган!

ЖОЖО
МОЙЕС

ТО СЕНИ ТОПГУНИМЧА

ДЕБОЧА

2007

Yюваниш хонасидан чиққан пайти жувон уйғониб бўлган экан. Ёстиққа суянган ҳолатда каравот ёнидаги столчада ётган сайёхлик журналларидан бирини варақлаб кўраётганди. Йигитнинг футболкаларидан бирини кийиб олган жувоннинг тартибга келтирилмаган соchlари тун қандай ўтганлигидан далолат берарди. Йигит бир лаҳзалик ширин хотираларга берилганча, соchlарини сочиққа артди.

Жувон буклетдан нигоҳини узди ва лабарини нозиккина қимтиб қўйди. У лабини қимтиб қўядиган ёшдан ўтганига қарамай, бундай карашма улар танишганидан бери ҳали ғашга тегадиган даражада кўп вақт ўтмаганди.

– Шу тоғларга тирмасишу, даралар лабида жон ҳовучлаб юришимиз шунчалар зарилми? Ахир бу биринчи бор биргаликда дам олишга чиқишимиз бўлса, у ерда эса қайлардандир сакрашлардан холи бирорта маршрут йўқ экан, – деди жувон ва атайлаб жунжиккансимон қўшиб қўйди: – Худо кўрсатмасину, бир балога учраш ҳеч гап эмас.

Жувон буклетларни тўшакка улоқтириди-да, қуёшда қорайган қўлларини боши узра кўтарганча, маза қилиб керишиди. Унинг хириллоқ овози туннинг кўп қисми уйқусиз ўтганидан дарак берарди.

– Балидаги пляжларга нима дейсан? Майин қумлоқда соатлаб чўзилиб ётиш... узун тунларда ҳордиқ чиқариш...

– Менга бунақа дам олишлар ёқмайди. Нима биландир машғул бўлишим керак.

– Масалан, самолётдан сакраш бўлса, топдимми?

– Аввал ўзинг унаб кўр, кейин танқид қил.

– Агар қарши бўлмасанг, яххиси мен танқид қила қоламан, – таманно айлади жувон.

Намиққан күйлак йигитнинг баданига ёпишиб турарди. У соchlарини тароқда тараганча, уяли телефонини ёқди. Кичик экранда бирин-кетин пайдо бўлаётган хабарлар рўйхатини кўздан кечирган кўйи юзи бурушиб кетди.

– Бўпти, мен борай, – деди у. – Нонушта қилиш эсингдан чиқмасин.

У жувондан бўса олиш учун каравотга эгилди. Ундан иссиқ тафт, хушбўй атири ифори ва табиий эҳтирос тарапарди. Йигит жувоннинг ёқимли ифоридан симиаркан, шошиб тургани ҳам ёдидан кўтарилди. Жувон унинг бўйнидан тутганча, пастга торти.

– Дам олиш кунлари бирор ёқقا борамизми ўзи?

– Ишнинг боришига қараймиз, – йигит жувоннинг қўлларидан ўзини истар-истамас халос этди. – Ҳозирча ҳаммасининг думи хўржинда. Балки, Нью-Йоркка кетишимга тўғри келар. Нима бўлгандаям, пайшанба куни кечки овқатни бирор жойда бирга қилишга нима дейсан? Ресторани ўзинг танла. – У эшикда осиғлиқ турган мотоциклчилар қўлқопига кўл узатди.

– Кечки овқат дейсанми? – жувон йигитнинг қўлидаги смартфонга ишора қилганча, яна лабини қимтиб қўйди. – Мендан кўра анови матоҳингга кўп эътибор берасан.

– Мен унинг овозини ўчириб қўяман.

– Уилл Трейнор! – хитоб қиласи жувон. – Ҳеч бўлмагандан унинг ўзиниям ҳар-ҳар замонда ўчириб қўйишинг керак.

– Тунда уни ўчириб қўйганлигимни унутдингми?

– Мен талаб қилгандан кейингина.

Йигит аразлаган кўйи қўлқопларини кийди. Ниҳоят, Лисса унинг хаёлларига ҳукмрон бўлишдан маҳрум эди. Йигит мотоциклчилар курткасини билагига ташлади ва остонаяга етгач, жувонга ҳавои бўса жўнатди.

Йигитнинг «блекберри» русумли қўл телефонига йигирма иккита хабар келган бўлиб, биринчиси Нью-Йорқдан эди. Кандайdir ҳуқуқий муаммо хусусида. У туни билан келган хабарларни кўздан кечира туриб, ер остидаги автомобиль кўйиш майдончасига лифтда тушиб борди.

– Хайрли тонг, мистер Трейнор.

Коровул иссиққина каталагидан чиқиб келди. Уилл ҳар замонда бу коровулнинг тонг арафасида, видеокузатув экранларидан ҳар бири 60 минг фунтли қимматбаҳо ва бам-

перлари доимо ярақлаб турадиган машиналарни мониторда кузатишдан бошқа яна нима қилиши мүмкнлигини ўйлаб қолди.

– Кўчада ҳаво қандай, Мик? – деди у чарм курткасини кия туриб.

– Даҳшат. Челаклаб қўйгандай.

– Ростданми? – Уилл тўхтаб қолди. – Мотоциклимни минмайми?

– Шунақага ўхшайди, сэр, – Мик бош ирғади. – Унда сузингиз ёки бирор жойга урилишингизни истамасангиз, ми нишни маслаҳат бермасдим.

Уилл мотоциклига бир қараб қўйди-да, чарм қўлқопларини ечди. Лисса у ҳақда нима деб ўйламасин, йигитнинг кераксиз таваккалчиликка хуши йўқ. У мотоцикл юкхонасини очиб, унга қўлқопларини тиқди, қайта ёпгач, калитларни Микка ирғитди. Мик эпчиллик билан уларни бир қўллаб илиб олди.

– Эшигимни тагидан тиқвортин, майлими?

– Бажонидил. Такси чақираими?

– Керакмас. Ёмғирда ивишингни нима кераги бор?

Мик автомат панжара тугмасини босди ва Уилл миннатдорчилик сифатида қўлини силкитганча, ташқарига чиқиб кетди. Ҳали қоронғу, момақалдироқ гумбурлаб ётганига қарамай, Марказий Лондон кўчаларида машиналар тикилиб кетганди. Соат эса эндингина еттидан ўтди. Уилл ёқаларини кўтариб олди-да, машина тутиш осонроқ бўладиган чорраҳа сари юриб кетди. Кўчалар намлиги туфайли анча сирпанчиқ, йўл сатҳи турли чироқларни на мойиш этарди.

Йигит йўлак четидаги пана жойларга тиқилиб олган костюмли кишиларга кўзи тушгач, энсаси қотди. Бундай саҳар мардонлаб бутун Лондон қачон уйғона қолдийкин? Деярли ҳамманинг калласида шу савол мавжуд эди.

У қаерда машина тутиш яхшироқ, дея ўйлаётган пайти телефони жиринглаб қолди. Руперт экан.

– Мана бораяпман. Такси кутиб турибман.

Йигит йўлнинг нариги тарафига яқинлашаётган зарғалдоқ чироқчали таксини пайқаб қолди ва уни мендан бошқа ҳеч ким кўрмаган бўлсин-да, деган илинж билан кўчани кесиб ўта бошлади. Унинг ёнидан ўтиб кетаётган юк машинаси

ва автобуснинг шовқинидан Рупертнинг гапларини эшитиб бўлмасди.

– Хеч нарсани эшитолмадим, Рури, – у машиналар шовқинидан устун келиш учун деярли бақиради. – Гапларингни кайтар.

У йўл ўртасидаги сақланиш доираси ичida бир лаҳза қотиб турди, ёнларидан эса машиналар оқиб ўтарди. Зарғалдоқ чироқча милтиллар, такси ҳайдовчиси шиддатли ёмғир тўрлари ора уни кўриб қолади, деган умидда қўлини кўтарганча, ишоралар қилди.

– Нью-Йоркка, Жеффга қўнғироқ қил. У ҳали ухлагани йўқ, сени кутяпти. Кечаси билан сенга қўнғироқ қилиб чиқдик.

– Нима бўлди?

– Хуқукий бошоғриқ. Шартноманинг икки банди... вақтни чўзишяпти... имзо... қоғозлар... – гўшакдаги овоз ёнгинадан ўтган машина шовқинига едирилиб кетар, филдираклар хўл асфальтга ишқаланиб чийилларди.

– Хеч нарсага тушунмадим.

Киракаш уни пайқаб қолди. Машинасини секинлатганча, йўл четига сув фаворасини сочган кўйи тўхтатди. Йигит машина томон келаётган бошқа бир йўловчини улгурмаслигига кўзи етди ва тўхтаб қолганини кўриб, ичida хурсанд бўлиб кетди.

– Эшитяпсанми, Келли столимга қоғозларни қолдириб кетсин, – бақиради у. – Мен ўн дақиқаларда етиб бораман.

Йигит у ёқ-бу ёққа қараганча, бошини эгкан ҳолда таксигача қолган охирги масофанинг бир неча қадамини чопиб ўтди. Унинг тилида борадиган манзили тинмай айланар эди. Ёмғир бўйнидан ичларига оқиб кира бошлади. Йигит унчалар олисда бўлмаган офисига етиб бормасидан ивиб бўлди. Энди котибасини қурук кўйлак топиб келиш учун жўнатишига тўғри келади.

– Мартин сезиб қолмасидан бурун бу ишларни яна бир бор текшириб кўриш керак...

У чийиллаган шовқин ва қулоқни тешгулик гудокни эшиганча, бошини кўтарди. Шунда олдидаги қора таксининг ярқироқ ёнларини кўрди, ҳайдовчи ойнани тушираётган пайти кўз қири билан ўзига қараб катта тезликда яқинлашаётган алланимани илғади.

У ўша томонга ўгирилган заҳоти энди ҳеч қаёққа қочиб

қутила олмаслигига кўзи етди. Унинг бармоқлари қўл телефонини ерга тушириб юборди ҳамда кимнингдир, ўз-ўзиники бўлса керак, бақириб юборганини эшитди. Сўнгги сонияда кўриб қолгани – чарм қўлқоп, юзга тақилган шлёмдаги эркакнинг худди ўзиники сингари ҳайрондан-ҳайрон кўзлари эди. Портлаш ва – ҳаммаси ҳар ёқقا учиб кетди.

Кейин эса – зулмат.

2009

Луиза

А втобус бекатидан уйгача бўлган масофа бир юз эллик саккиз қадам. Агар сиз шошмаётган ва оёғингизда платформали туфли ёки хайрия дўконидан бор-йўғи 1,99 фунтга олинган, тумшуғида капалак расми тасвирланган пойабзалингиз бўлган такдирда, улар юз саксонтагача кўпайиши мумкин. Мен кўчамизга қайрилдим – олтмиш олти қадамдан сўнг тўрт ва беш хонали қўшқават уйлар қаторида жойлашган уйимиз – беш хонали қўшқаватнинг четини кўрдим. Дадамнинг машинаси кўчада туради, демак у ҳали ишга кетмаган.

Менинг ортимда қуёш Стортфолд қалъаси ортига ботаётган, худди эриётган шамдек оқшом шарпаси устимга бостириб келарди. Болалигимизда кеч тушаётган пайти узунлашиб кетадиган сояларимиз билан уруш-уруш ўйинларни ўйнар, кўчамиз отишмалар майдонига айланарди. Бирор бошқа куни мен бу кўчада дадам икки гилдиракли велосипедда қандай учишга ўргатгани, миссис Догерти ясама соchlари бир ёнга сурилганча, бизларга виллия қўймоқларини пишириб бергани, ўн бир ёшли Катрина қўлини четан деворга тиққани ва қовоғарилар уясини безовта қилгани, кейин биз чувиллай-чувиллай қалъагача қочиб борганимизни гапириб беришим мумкин.

Томаснинг уч гилдиракли велосипеди йўлакда ағдарилиб ётарди. Ортимдан дарвозачани ёпганча, велосипедни айвончамизга киритиб қўйдим ва уйимиз эшигини очдим. Ойим совукни кўтара олмагани учун, йил бўйи печни ўчирмаслигимиз туфайли юзимга димиқкан ҳаво урилди. Дадам ҳар доим деразаларни очиб ташлайди ва ойимнинг бу килиги бизларни қашшоқликка грифтор қилишидан нолийди. У ай-

тадики, бизнинг иссиқликка тўлайдиган пулимиз кичкина Африка давлатининг ялпи даромадидан катта эмиш.

– Азизам, бу сенмисан?

– Ҳа. – Мен курткамни бошқа курткалар орасига илдим.

– Ким бу? Лумисан ё Катринами?

– Луман.

Мен меҳмонхонамиз томонга мўраладим. Дадам юзтубан ётганча, қўлларини диван ёстиқлари остига тиқиб ниманидир ахтарарди. Менинг беш ёшли жияним Томас эса чўнқайганча, уни кузатарди.

– «Лего». – Дадам димиқиб кетган юзларини мен томонга ўтириди. – Бу лаънати деталлар бунчалар майда бўлмаса. Сен мабодо, Оби-Ван Кенобининг ўнг қўлини кўрмадингми?

– У DVD-плеер устида ётганиди. Менимча, Томас Оби-Ван Кеноби билан Индиана Жонснинг қўлларини алмаштириб қўйган бўлса керак.

– Обининг қўллари оч яшил бўлмаслиги керак. Унинг қора қўлларини топиш шарт.

– Нима фарқи бор? – дедим ва Томас ўпиди қўйиши учун бармоғим билан ёноғимга нуқиб қўйдим. – Ойим қани?

– Тепада. Ў-хў! Икки фунтлик танга топволдим!

Дазмол тахтасининг қисирлаши қулоғимга чалинган қўйи тепага қарадим. Ойижоним Жози Кларк бир дақиқаям тинч ўтиrolмайди. Бир куни бизларга қовурдоқни сузиди берди ва ўзи харакка чиқволиб, ҳар-ҳар замонда бизларга қўл силкитиб, деразаларни бўяб чиққанди. Онам ана шунаقا фидойи аёл эдилар.

– Сен ўша қўлни излаб кўргин. Томас топиди бер, деб қўймаяпти, мен эса ишга боришим керак.

– Тунги сменагами?

– Ҳа, соат ҳам беш ярим бўлиб қолди.

– Соат энди тўрт ярим бўлди, – дедим соатга қараганча.

Дадам ёстиқ тагидан қўлларини чиқариб, соатга ишонкирамай қараб қўйди.

– Унақада нимага бунча барвакт қайтдинг?

Мен унинг саволини тушунмагандай, бошимни чайқай-чайқай ошхонага ўтиб кетдим.

Бобом креслода ўтирганча, судоку ечишни машқ қиласди. Унга қарайдиган патронаж ҳамширанинг айтишича, бу машгудот инсультга чалинганларнинг фикрини жамлаш учун

фойдали эмиш. Мендан бошқа ҳеч ким бобомнинг катакларга тұғри келган рақамларни қўйиб чиқишини сезмасди.

– Салом, бобожон!

У бошини күттарди ва жилмайиб қўйди.

– Чой ичасизми?

У бош чайқади ва оғзини очди.

– Бирор совуқроқ нарса берайми?

Бобом бош ирғади.

Мен музлаткич эшигини очдим.

– Олма шарбати йўқ экан, – дедим олма шарбати анчагина қимматлигини эслаганча. – «Райбина» қалай?

Бобом бош тебратиб, буни ҳам рад қилди.

– Сув-чи?

– Майли, – дея бош ирғади бобом ва мен стаканни узатганимда «раҳмат»га ўхшаш сўзни минғирлаб қўйди.

Ойим саватга яхшилаб тахланган кийимларни күтариб ичкари кирди.

– Булар сеникими? – деди бир жуфт пайпоқни қўлига олиб.

– Катринаники, шекилли.

– Мен ҳам шундай деб ўйловдим. Ранги ғалати. Менимча, дадангнинг гунафша пижамасини ранги урган бўлса керак. Эрта қайтибсан? Бирор жойга бормоқчимисан?

– Йўқ. – Крандан бир стакан сув қўйиб ичдим.

– Патрик кечқурун келадими? У боягина қўнғироқ қилганди. Сен соткангни ўчириб қўйганмисан?

– Йўғ-а.

– У айтдики, меҳмонхонага жой буюртма қилиб қўярмиш. Даданг телевизордан ниманидир кўрибди. Грециянинг қайси оролига борасизлар, ўзи? Ипсосгами? Калипсосгами?

– Скиатосга.

– Ҳа, ўша жойга. Яна интернетдан меҳмонхонани яхшилаб текшириб кўр. Даданг иккиси тушдаги янгиликларда ниманидир кўришибди. Айтишларича, арzon нархли меҳмонхоналарнинг ярими ҳали битмаган қурилишлар экан. Бориб кўрганингдан кейин биларкансан. Дадаси, чой ичасизми? Наҳотки Лу чой қўймаган бўлса?

Ойим чойнакни токка улаганча, менга қаради. Чамаси, шу пайтгача индамай ўтирганимни энди пайқади.

– Ишларинг жойидами, қизим? Рангингда қон йўқ.

У қўлларини узатди ва худди мен йигирма олти ёшдамас, ундан ҳам кичикинадек, кафтларини пешонамга қўйди.

- Биз ҳеч қаёққа бормасак керак.

Ойимнинг қўллари қотиб қолди. Бироқ кўзлари синовчан бокиб туарди.

- Пат билан аразлашиб қолдингми?

- Ойи, унақа эмас...

- Мен ҳаётларингга аралашмайман. Умуман, сизлар қаҷондан бери биргасизлар. Орадан гап қочиши – бўлиб турадиган нарса. Бизлар ҳам отанг билан...

- Мен ишимдан айрилдим, – овозим бўшлиқда осилиб қолди. Кичкина хонада улар айтиб бўлинганидан кейин ҳам, узоқ пайтгача ловуллаб туарди.

- Нима?

- Фрэнк қаҳвахонасини ёпаяпти. Эртадан бошлаб. – Мен йўл бўйлаб, бекатдан юз саксон қадам ғижимлаб келганим сабабли ҳўл бўлиб кетган конвертни узатдим. – У менга уч ойлик маошимни олдиндан тўлади.

Ўша куни ҳам қолган барча кунлардек бошланди. Барча танишларим душанбани ёмон кўришади, аммо мен мустасноман. Менга «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасига саҳармардондан келиб олиш, кўмир чўғида ишлайдиган катта сув қайнатгични ёқиш, орқа ҳовлидан сутли ва нонли кутиларни ташиб келиш, хуллас, очилишгача Фрэнк билан лақиллашиш ёқарди.

Дудланган гўшт ҳидига тўйинган иссиқ ва дим тафт, эшик очилиб-ёпилганида кириб келадиган сарин ҳаво, соқин гурунглар, ҳаммаёқ тинчиганда эса Фрэнкнинг бурчакда турадиган радиосининг ғўнғиллаши жуда ёқарди. Қаҳвахонамиз у қадар башанг эмасди – деворларини қалъали тепалик манзараси безаб турар, столлар кўхна урфдаги пластик билан қопланган. Кейинчалик пайдо бўлган шоколадли батончиклару, ширинкулчаларни айтмаса, таомлар тури мен ишга келганимдан бери деярли ўзгармаган эди.

Менга ҳаммасидан ҳам мижозлар ёқарди. Ҳар тонг кирадиган ва Фрэнкдан гўштнинг қанақалигини инжиқланиб сўраганча, жонидан тўйдирадиган водопроводчилар Кев ҳамда Анжелога гап йўқ эди. Сочлари оқариб кетганлигидан Момоқаймоқ Хоним лақабини олган кекса кампир, душанбадан пайшанбагача тухум қўшиб қовурилган картошка буюртма қилгач, бепул газеталарни эринмай ўқиб, икки финжон чойни майдалаб ўтиради. Мен уни гапга солишга ҳаракат

қилардим. Назаримда, кун бўйи у билан мендан бошқа ҳеч ким гаплашмасди.

Қалъага бориш ва қайтишда қаҳвахонамизга бош суқиб ўтадиган сайёҳлар, мактабдан қайтаётган ўқувчилар галаси, кўчанинг у бетидаги офиснинг кунда-шундалари, «Сарёғли кулчалар»даги таомларнинг калорияси ҳақидаги маълумотларни сув қилиб ичиб юборган сартарош қизлар – Нина ва Шерилар ҳам ёқарди. Ҳаттоки ҳафтада камида бир маротаба қайтим масаласида жанжаллашиб турадиган, ўйинчоқлар дўконининг малласоч соҳибаси сингари ёқимсиз мижозлар ҳам ғашимни келтирмасди.

Мен столлар атрофида муносабатларнинг қандай боғланниши ва узилишини, ажрашган эр-хотинлар болаларини қандай айирбошлишларини; уйда қозон бошида туришдан нафратланадиган ота-оналарнинг бу ерда енгил тортишларини, қовурдок еганча, таъқиқланган лаззатга берилган нафақаҳўрларни кузатардим. Инсониятнинг бутун ҳаёти кўз олдимдан ўтар, мижозларнинг аксарияти менга бир-икки оғиз гап отар, буғ чиқариб турган чойдан ҳўплаганча, ҳазил қилишарди. Дадам мени ҳар қандай дамда бирор аҳмоқона гап айтиб қўйишимни кўп таъкидласа-да, қаҳвахонада бунга ҳожат йўқ эди.

Мен Фрэнкка ёқардим. У табиатан жуда ювош киши бўлиб, қаҳвахонага жон киритиб турганимни кўп айтарди.

Аммо ўша куни тушликдаги югур-югурлар тинганидан кейин, бир неча дақиқага сокинлик ҳукмрон бўлган пайт, Фрэнк қўлларини пешбандига артганча, плиталар ортидан чиқиб келди ва эшикдаги «Ёпик» деган ёзувни чаппа қилиб, қўчага қаратиб қўйди.

– Йўқ-йўқ, Фрэнк, тегажоқлик қилишни хаёлинггаям келтирма! – мен Фрэнкка шу маънода қараганимда, у жилмайиб турарди. – Наҳотки мен қанддонларга адашиб, яна туз солиб қўйган бўлсан?

У қўлларида идиш артадиган сочиқни ғижимлар, нимадандир хижолат тортаётганга ўхшарди. Кейин қўли билан менга ўтиришни таклиф қилди.

– Кечирасан, Луиза, мен Австралияга қайтмоқчиман. Отам бетоб эмиш, – деди ва масаланинг моҳиятини очиш учун қўшиб қўйди, – ундан кейин қалъадагилар хусусий қаҳвахоналарини очишмоқчи. Девордаги эълонни кўрмадингми?

Чамаси, бу гапдан менинг оғзим очилиб қолган бўлса ке-

рак. Кейин Фрэнк менга пулли конвертни узатди ва мен бунинг нималигини сўрашга улгурмай, ўзи жавоб қайтарди.

– Тўғри, сен билан ҳеч қандай расмий битим ёки шунга ўхшаш шартнома тузмаган бўлсак-да, сен учун ғамхўрлик қилишни лозим топдим. Бу ерда сен учун уч ойлик маошни олдиндан бераяпман. Биз эртадан ёпиламиз.

* * *

– Уч ой! – дадам тутақиб кетди, ойим эса қўлимга шакарли чой тутқазди. – Агар қизимизни олти йилдан бери унинг қаҳвахонасида тер тўкканлиги ҳисобга олинса, бу ҳақоратдан бошқа нарсамас.

– Бернард! – ойим Томас тарафга ишора қилганча, дадамга танбеҳона назар ташлади.

Ота-онам мактабдан қайтган Томасга Катрина ишдан келгунича қараб туришарди.

– Энди бу нима қилади? Шу бугунга келиб айтиши нимаси? Нега олдинроқ айтмади!

– Энди... бирорта иш топа қолади.

– Ҳеч қандай иш тополмайди, Жози, буни мендан ҳам кўра яхши биласан. Ҳозир ҳамма жойга танглик ин қурган бўлса.

Ойим бирор гап айтишдан олдин диққатни жамлаб олмоқчилик, кўзларини юмиб олди.

– У ақлли қиз. Бирор йўлини топади. Хизмат варақаси ҳам бинойидай. Фрэнк унга яхшилаб тавсиянома ёзиб беради.

– Ҳа, энг яххисини... «Луиза Кларк нонга ёғни яхшилаб суртади ва эски чойнакларни эплаб ишлатади».

– Дада, қўллаганингиз учун катта раҳмат, сизга!

– Мен нима дедим?

Мен дадам нимадан хавотир олаётганининг боисини англаб турадим. Улар менинг маошимга қараб қолишганди. Катрина гул дўконида ҳеч қанча пул ололмасди. Ойим хаста бобомга қараб ўтиргани учун, бирор ишга жойлашолмас, бобомнинг нафақаси эса тобора камайиб бораётганди. Дадам эса мебел фабрикасидаги ишидан доим хавотирланиб яшарди. Унинг бошлиғи кўп ойлардан бери корхонада қисқартириш кутилаётганингини таъкидлаб келарди. Уйда қарзлар ва кредит карточкалари билан нимадир қилиш ҳақида пиширлашишгани-пиширлашишган эди. Икки йил бурун дадамнинг машинасини суғурта қилинмаган ҳайдовчи уриб юборди ва ота-онамнинг молиявий аҳволи касодга учрашига шунинг

ўзи етарли бўлди. Менинг мана шу топаётган озгина маошим хўжалигимизнинг асосий даромади бўлиб, бир ойга учма-уч етиб турарди.

– Кел, подадан олдин чанг чиқармайлик. Эртага меҳнат биржасига борсин, қанақа иш таклиф қилишларини билсин. Пуллар эса ҳозирча бор. – Ота-онам худди мен бу ерда йўқдек маслаҳатлашишар эди. – У ақлли қиз. Сен ақлли қизсан-ку, тўғрими, азизам? Машинисткалик курсига қатнашиши ҳам мумкин. Офисда иш топса бўлар?

Мен жимгина ўтирас, ота-онам эса менинг бунчалар камтарин малакам билан яна қандай иш топишим мумкинлигини муҳокама қилишарди. Фабрика ходимаси, тикувчи-мотористка, югурдак қиз. Бутун кун бўйи мобайнида эндиғина йиғлагим келганди. Томас катта-катта кўзларини мендан узмас, кейин эса ивиб қолган печеньесининг ярмини менга узатди.

– Раҳмат, Томми, – дедим ва печеньени оғзимга солдим.

* * *

У худди ўйлаганимдек, спорт клубида эди. Душанбадан пайшанбагача, худди жадвалдагидек. Патрик ё тренажёр залида машқ қилар, ёки прожектор нурлари билан чарофон стадионда айланганча, чопиб юрарди. Мен совуқдан қўнишган кўйи пастга тушиб бордим ва у яқинлашиб қолганида, мени пайқаши учун қўлларимни силкидим.

– Кел, бирга югурамиз, – у нафаси тиқилганча, таклиф қилди. Унинг нафаси оғзидан буғга айланиб чиқарди. – Яна тўртта айланиш қолди.

Бир сония иккиланиб турдим-да, у билан ёнма-ён югурба бошладим. Фақат мана шу ҳолатдагина Патрик билан гаплаша олардим. Мен бисотимдаги югуришга ярайдиган ягона ферузаранг боғичли пушти кроссовкада эдим.

Бугунги кунимни уйдагиларга фойда келтириш ҳаракатида ўтказдим. Бир соатлар олдин онамнинг атрофида ўралаша бошладим. Ойим ва бобом ўз ишлари билан банд бўлиб, менинг борлигим уларга халал бераётганди. Дадам бу ойда тунлари ишлагани учун ухлаб ётар, уни безовта қилиш мумкин эмасди. Мен хонамни тартибга келтирдим ва телевизор овозини чиқармай томоша қиларканман, ҳар-ҳар замонда куппа-кундузи уйда нима қилиб ўтирибман, дея ўзимни койиб, кўксимда чидаб бўлмас оғриқни ҳис қилдим.

- Тұғриси, келишингни кутмагандим.
- Үйда үтириш жонимга тегди. Құнгил ёзиш учун бирор жойга борармиз, деб үйладим.

Патрик менгә күз қирини ташлади. Унинг юзида юқагина тер пардаси ялтираб тұрарди.

- Қанча тез янги иш топсанг, шунча яхши бўларди.
- Ишсиз қолганимга энди йигирма тўрт соат бўлди. Пичагина баҳтсиз ва шалвираган бўлиб турсам нима қипти? Ҳеч бўлмаса, шу бугун?

– Ҳамма нарсага яхши томондан қара. У ерда бир умр ишламаслигингни ўзинг ҳам яхши билардинг. Сен олға ҳаракат қилишинг керак.

Патрикни икки йил бурун стортфолдлик энг яхши тадбиркор, деб топишганди ва ҳалигача у бундай шарафдан ўзига келолмайди. Бу вақт оралиғида қирқ мил атрофдаги мижозларга хусусий машғулотлар таклиф қилувчи, ишдаги ҳамкори Малла Пит пайдо бўлди ва пули аста-секин узиладиган иккита фирма фургонларига эга бўлишди. Бундан ташқари, унинг офисида оқ доска бўлиб, Патрик унга қора маркерда қўлга киритилиши тахмин этилаётган даромадларни то кўзланганига етмагунича, бир неча бор тўғрилаб, ўчириб ҳам ёзиб чиқарди. Мен бу ҳисобларнинг воқеликка қанчалар тўғри келишига шубҳа қиласдим.

– Лу, ишдаги қисқартиришлар инсон ҳаётини ўзгартириб юбориши мумкин, – у айланиш кўрсаткичини билиш учун соатига қаради. – Нима билан шуғулланмоқчисан? Қайта тайёргарликдан ўтиш ҳам мумкин. Айнан сенга ўхшайдиганларга субсидиялар берилади.

- Менга ўхшайдиганларга?
- Янги йўлларни излайдиганларга. Ким бўлмоқчисан? Косметолог бўлсанг-чи? Сен жуда хушбичимсан, – у ўхшатиб мактагандек, йўл-йўлакай биқинимга туртиб қўйди.

– Ўзинг яхши биласан-ку, сув, совун ва шампундан бошқасини билмайман.

Патрикнинг жаҳли чиқа бошлади.

Мен орқада қола бошладим. Югуришни ўлардай ёмон кўраман. Айникса, орқада қола бошлаганимда. Патрикнинг тезлигини сусайтирмаётгани янада аламимни келтираётган эди.

Кулок сол... Сотувчи. Котиба. Қўзғалмас мулк сотиши бўйича агент. Яна билмадим. Балки сен бирор қасбнинг бошини тутишни хоҳламоқчиидирсан?

Аммо мен хоҳламаётгандим. Менга қаҳвахонада ишлаш ёкади. «Сарёғли күлча» ҳақида дунёда нималар дейишлари ни билиш ва унга келадиган кишиларнинг ҳаётини кузатиш менга ёкимли. У ерда ўзимни яхши ҳис қиласдим.

Нолишни бас қил, қизалоқ. Сен бу ишни амалга ошира оласан. Барча энг яхши тадбиркорлар ишни қўйидан бошлашган. Масалан, Жеффри Арчер. Яна Ричард Брэнсон. – У тезликни ошириш кераклигини таъкидлаган каби кифтимга уриб қўйди.

Уша Жеффри Арчер бирор марта чой учун кулчаларни ковуришдек ишидан айрилмаган бўлса керак. – Менинг нафасим тиқилиб қолди. Қўлларимни тиззамга таяганча, тўхтаб қолдим.

Патрик ўтирилди ва орқамачасига югуаркан, унинг овози харакатсиз муздек ҳавода суза бошлади.

– Айрилганида нима... Мен факат ёрдам бермоқчиман, холос. Эртага яхшилаб кийиниб, меҳнат биржасига борасан. Еки хоҳласанг, мен билан бирга ишлашни ўргатаман. Анча даромадли ишлигини биласан-ку. Ҳордик чиқаришга келсак, хижолат бўлма. Пулинин ўзим тўлайман.

Мен унга жилмайиб қўйдим. Патрик менга ҳаводан бўса жўнатди ва унинг овози бўм-бўш стадионда акс-садо берди.

– Оёққа туриб олганингдан сўнг қайтарарсан.

* * *

Мен ишсизлик учун нафақага илк бора ариза топширдим. Кирқ беш дақиқалик сухбатга кирдим, кейин гурухли мулокотда иштирок этдим. У ердаги йигирматача эркагу аёлларнинг ярми менга ўхшаб ўзини йўқотиб қўйгандек ўтирса, қолган ярми бу ерга тез-тез келиб турганларидан бўлса керак, бегам ва бепарво эдилар.

Килган ҳаракатларим зое кетмай, касал бўлиб қолган ходимнинг ўрнига бир муддат товуқхонада тунги товуқбоқар бўлиб ишладим ва бир неча ҳафта ичида қўрқинчли тушлар кўрадиган бўлиб қолдим. Икки кун вақтим электр билан ишлашни ўргатувчи, уй консультантлиги семинарига кетди. Аммо бу иш билан улар соддадил кексаларнинг электр таъминловчисини, бошқасига алмаштиришга мажбур қилишларини сезиб қолдим. Менинг «консультантим» бўлмиш Сайдга бу ишни зинхор кильмаслитимни айтиб қўйдим.

Икки ҳафта тез таомланиш ресторанида ишладим. Фирма

кийимларидан соchlарим электрланиб қолса-да, иш соатлари мени қониқтиради. Аммо «Сизга ёрдам бера оламанми?» ва «Буюртмангизга каттароқ картошка қўшсак майлими?» каби «ясама хушмуомилалик» билан чиқишишнинг иложи йўқ эди. Пончиклар бўйича мутахассис қиз мени тўрт ёшли қизча билан бепул ўйинчоқларнинг фойда-зарари ҳақида гаплашиб турганимиз устида кўриб қолиб, раҳбариятга чақиб берди ва мени ишдан бўшатишди. Ўзимни оқлашнинг иложи йўқ эди.

Натижада мен тўртинчи суҳбатга кирдим. Сайд мониторда янги «бандлик» имконларини излаш билан овора эди. Қанчадан-қанча умидсиз номзодларни ишга жойлаган Сайдек ҳаётсевар кимса ҳам аллақачон чарчаб қолгандек кўринарди.

– Химмм... Сиз шоу-бизнес биан шуғулланишга қандай қарайсиз?

– Нима, циркка қизиқчилар керак бўлиб қолдими?

– Унчалик ҳам эмас. Шу-у, таёқни айланиб ўйнайдиган рақкосаларга талаб бор экан.

– Менимча, ҳазиллашаяпсиз-ов, – дея қошларимни чимирдим.

– Меҳнат шартномаси тузмасдан ҳафтасига ўттиз соатдан иш. Чойчақаси ёмонмас.

– Тушунишимча, менга бегоналар олдида нимяланғоч юришни маслаҳат бермоқдасиз, шундайми?

– Сизнинг ўзингиз айтдингиз-ку, ҳар қандай одам билан чиқишиб кета оламан деб. Ундан кейин сизга театрбоп... кийинишлар ёқади. – У ялтироқ колготкаларимга кўз қирини ташлади.

Уни кийганимда менга бардамлик бахш этишини умид қилгандим. Томас ҳам нонушта пайти «Сувпариси»даги куйларни минғирлаб ўтирувди.

Сайд клавиатруда бир нарсаларни тергилади:

– «Катталар учун» маҳсус телефон линиясида иш бор экан? – (Мен унга еб қўйгудек қарадим) – Ўзингиз одамлар билан гаплашишни ёқтираман дегандингиз-ку, – у кифтларини қисди.

– Йўқ. Нимяланғоч официантка ҳам керакмас. Уқаловчи ҳам. Веб-камера ходималиги ҳам керакмас. Сайд, изланг, изланг. Сизда дадамнинг юрагини ёрмайдиган бирорта иш топилиши керак.

Назаримда, унинг бошини берк кўчага киритиб қўйгандим.

– Биз суринма иш жадвалли савдо имкониятларини күриб бўлдик.

– Тунда пештахталарга товарни ёйиб чиқадиганлар-чи?
– бу ерга келавериб, уларнинг тилида гапиришни ўрганиб қолгандим.

– Унақада сиз кутувчилар рўйхатига тушиб қоласиз. Бу ишни кўпроқ ўқувчиларнинг ота-оналари танлашади, – деди у гуноҳкорона оҳангда ва яна экранга термилди. – Бизда факат энагалар қолди, холос.

– Қарияларнинг орқасини тозалашми?

– Луиза, афсуски, қолганларига сизнинг малакангиз етишмай турибди. Қайта тайёргарликдан ўтмоқчи бўлсангиз, мен сизни бажонидил ишончли йўлга солиб юбораман. Катталар учун ўқув марказида кўплаб курслар мавжуд.

– Аммо Сайд, биз буни аллақачон муҳокама қилиб бўлгандик. Бу ҳолда мен ишсизлик бўйича нафақадан қуруқ қоламан, шундайми?

– Шундай.

Биз бир муддат жимгина ўтириджик. Мен иккки алиф қомат қоровул турган эшик тарафга қараб қўйдим. Қизиқ, улар бу ишини меҳнат биржаси орқали топишганмикин?

– Сайд мен кексаларга қарашга нўноқман. Инсультга чалинган бобом ҳозир бизникига кўчиб ўтган, у билан ҳеч келиша олмаяпман.

– Демак, сизда кексаларга қарашга тажриба бор экан-да!

– Унчаликмас. Тўғриси, унга ойим қарайди.

– Бўлмаса, бу ишни ойингизга тавсия қилсак-чи?

– Унақада бобомга ким қарайди? Менми? Буни бобомнинг ўзи ҳам хоҳламаган бўларди. Бирорта қаҳвахонада иш йўқмикан?

– Ҳозирча, Луиза, сизга иш таклиф қиласидиган бирорта қаҳвахона қолмади. Излаш доирасини кенгайтирсак-чи?

– Ўзингиз шаҳарга бор-йўғи тўртта автобус келиб-кетишини яхши биласиз. Сиз сайёҳлик автобусининг қатнаш жадвалини аниқлашимни топширгандингиз, эсингиздами? Мен станцияга қўнғироқ қилдим ва у факат кечки бешгача қатнашини айтишди. Ундан ташқари у оддий автобуслардан икки баробар қиммат тураркан.

Сайд ўзини стулнинг суюнчиғига ташлади:

– Луиза, бу босқичда сиз жисмонан соғлом киши сифатида ишсизлик нафақасини олишингиз учун...

– ...иш топишига ҳаракат қилаётганимни намойиш қила олишим керак. Мен буни биламан.

Сайдга мен ишлашни қанчалар кучли хохлашимни қандай тушунтиrsам бўлади? У менга аввалги ишим қанчалар етиш-маётганлигини тасаввур қила олармикин? Мен учун ишсизлик шу пайтгача верфлар ва автомобиль фабрикалариға боғлиқ равища, янгиликларда тақороланаётган оддийгина тушунча эди. Мен ишни худди кесиб ташланган мучани соғингандек, доимий равища соғинардим. Ишни йўқотиш бу нафакат пул ва келажакка доир хавотирларгина эмас, ўзингни ҳеч нарса-га ярамайдиган яримта, бефойда инсон сифатида ҳис қилиш ҳам эди. Эрталаблари туриш кундан-кунга оғирлашади. Сенга қанчалар яқин-йироклигидан қатъий назар, собиқ ҳам-касларингни соғина бошлайсан. Катта кўчада кетаётиб, бирор таниш чехрани учратиб қолишингни ўзи баҳтдек туюлади. Мен ўзим каби кўчада бемақсад витриналарга анграйиб юрган Момоқаймок Хонимни кўриб қолганимда, уни қучоқлаб олишдан ўзимни аранг тийганман.

Сайднинг овози мени хаёлларимдан суғуриб олди:

– Мана! Бу иш сизга тўғри келиши керак. – (Мен компьютер мониторига қараш учун чўзилдим). – Ҳозиргина келиб тушди. Энагалик иши экан.

– Мен сизга айтдим-ку, кексалар билан...

– Бу кексалармас. Бу хусусий уйда... Уйга қаровчи керак экан ва сизнинг уйингиздан тўрт чақирим масофада. «Мажрух киши учун энага ва қаровчи керак». Сиз машина бошқара оласизми?

– Ҳа, факат яна артиб-суртиш бўладиган бўлса...

– Буниси керак эмас, шекилли. – Сайд экрандаги ёзувларни ўргана бошлади. – Унда квадриплегия, яъни тўрт мучаси ҳам фалаж экан. Кундузи қаровчининг вазифасига овқатлантириш ва ёрдам бериш киаркан. Сиздан уни шаҳарда айлантириш ва оддийгина ишларда ёрдам беришингиз талаб қилинади, холос. Ў! Яхшигина пул таклиф қилишяпти! Энг паст маошдан сал кўпроқ. Сұхбатга борасизми?

Бунині жавобини иккимиз ҳам билиб турардик. Мен сумкамни олдим ва уйга қайтдим.

– Ё худо, – деди отам. – Қандай даҳнат! Йигит ёшидаги одам мажрухлар аравачасига михланиб қолган-у, бизнинг Луэса унга қаровчиликка ёлланса.

– Бернард! – ойимнинг жаҳли чикди.

Ортимдаги бобом эса чой ича-ича хи-хиларди.

Мен унчалар ҳам ахмоқ эмасман. Буни аниқлаб оладиган пайт келди. Ўзингдан кичик синглинг ўқишида илгари интилиб, сен билан бир синфда ўқиса ва тезда бир синф юқорилаб кетса, ўзингнинг ақлий қобилияting ҳақида ўйлаб қоларкансан.

Катрина мендан ўн саккиз ойга кичик, аммо калласи яхши ишларди. Мен ўқиган китобларни у аввалроқ ўқиб чиққан ва мен тушлик пайти билимимни намойиш қилиш учун тилга олган нарсаларни аллақачон билиб бўларди. У мен биладиганлар орасида имтиҳонларни чин дилдан севадиган ягона одам эди. Менинг яхши кийинишимнинг бош сабабчиси ҳам синглим,— деб биламан. Катрина доимо свитер ва жинсида юрарди. Унинг наздида чиройли кийиниш бу – дазмолланган жинсида юриш эди.

Дадам хаёлимга келганини айтаверганим учун, менга «Фигура», дея лақаб қўйганди. Унинг айтишича, мен ҳеч қачон кўрмаган Лили холанинг ўзи эмишман. Сени ўзинг сира кўрмаган одамингга ўхшатишлари жуда ғалати. Мен зинадан бинафша тусли этикчаларда тушиб келаётганимни кўрган дадам ойимга имо қилганча: «Лили хола ва унинг бинафшаранг этиклари эсингдами?» – дер, ойим эса бурнини жийирганча, қиқирларди. Ойим кийиниш услубимни тушунмаганини сездирмаслик учун мени «шахс», деб атарди. Ўсмирликдаги ўтган қисқагина вақтни истисно қилганда, мен ҳеч қачон Катрина ёки бошқа қизларга ўхшашни хоҳлаган эмасман. Ўн тўрт ёшимга қадар менга кўпроқ ўғил болалар кийими маъқул келарди. Ҳаммага ўхшашга ҳаракат қилишнинг нима кераги бор? Менинг бўйим пастгина, тим қора сочли ва дадамнинг айтишича, фаришта юзлиман. Бари бир мени ҳеч ким «хурлиқо», демасди. Менда жозиба етишмасди. Патрик менга тегажаклик қилмоқчи бўлганида: «жуда кетворгансанда»,– дерди, холос. Биз етти йилдан бери учрашиб юрардик.

Йигирма олти ёшга кирган бўлсам-да, ҳали ўзимни тўлиқ билмасдим. То ишимни йўқотмагунча, ҳеч нарса ҳақида тузукроқ ўйламабман ҳам. Патрикка турмушга чиқиш, унга

болалар туғиб бериш, ота-онамнидан икки-уч күча нарида яшашни истардим. Ғалати услубдаги кийим-кечакларим ва пастаккина бўйимдан бўлак, бошқалардан ажралиб турадиган жойим йўқ эди. Мени учратиб қолсангиз эътиборингизни тортмаслигим табиий бўларди. Оддий ҳаёт кечирадиган оддийгина қиз эдим. Бу мени тамомила қониқтиради.

– Суҳбатга сипороқ кийиниб боргин, – талаб қилди ойим. – Ҳозир ҳар балони кийиб олишяпти.

– Қизиқ, ногирон бир одамни қандай кийимда овқатлантиришнинг нима фарқи бор.

– Қаршилик қилма.

– Нима, энди янги кийим сотиб олайми? Ҳали ишга олишадими-йўқми...

– Меникини кийиб боришинг мумкин, уни яхшилаб дазмоллаб бераман. Ундан кейин соchlарингни қўнғироқ қилмасдан, текислаб тараб олсанг – янаем яхши.

Ойим билан тортишиш бефойда эди. Дадамгаям қаттиқ тайинлашган шекилли, торгина юбкада бир амаллаб уйдан чиққанимни кўриб, бурро тилини ишга солмади.

– Яхши бор, азизам, – дадамнинг лабларини чети майсадек титрарди. – Омадингни берсин! Кўринишинг жуда... сипо. Кўз тегмасин.

Мени ойимнинг юбкасини кийиб олганим ва унинг йигирма йиллар бурунги урфга тегишли экани ҳамда шунчаки жуда торлиги хижил қиласиди. Юбканинг камари қорнимни сиқиб турарди. Шунинг учун эгнимга қўшбортли пиджакни кийиб олдим. Дадам ойимни бекорга қамишга ўхшатмаган экан.

Автобусда босиб ўтилган озгина масофа ҳам кўнглимни айнитди. Мен ҳеч қачон ишга кириш учун суҳбатдан ўтмагандим. «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасига ҳам Катрина билан бир кунда иш топаман, дея гаров боғлашганим учун ишга киргандим. Мен қаҳвахонага кириб, Фрэнкдан шунчаки сизларда иш борми, деб сўрадим. Қаҳвахона янги очилгани сабаб мени бажонидил ишга қабул қилди.

Энди ўша кунларни ёд оларканман, иш ҳақи масаласида гаплашганмизми-йўқми, эслолмайман. Фрэнк ҳафтабай иш ҳақимни айтди ва мен рози бўлдим. У иш ҳақимни йилда бир маротаба мен сўрамоқчи бўлиб юрганимдан ҳам кўпроқса оширганини айтарди.

Айтгандай, суҳбатда нималарни сўрашаркин? Бу ногирон кимсани овқатлантириш, ювинтириш деганларидаи... Сайд-

нинг айтишича, унинг бошқа бир эркак энагаси ҳам бўлиб, бунақа ишлар унинг зиммасида эмиш. Унда менга нима иш қолади? Булар ҳали номаълум. Тасаввуримдаги ногироннинг оғзидан оққан сўлагини артганча, хушмуомалалик билан: «Бир финжон чойга нима дейсиз?» – дея сўрардим.

Бобом инсультдан тузала бошлаган кезлари ҳеч нарсани мустақил тарзда қилолмасди. Доим ойим қарашиб турарди.

– Сени онанг одаммас – фариштанинг ўзи! – дерди дадам.

Онам чурқ этмасдан ўз ишини қиласди. Мени эса бирор киши фаришта демаслиги тайин. Бобомга овқат сузаб, чой дамлаб беришим мумкин эди, аммо қолган ишларнинг барини ойим бажаарарди. Мендан иккинчи онам чикиши қийин-ов...

Гранта-хаус Стортфолд қалъасининг бошқа тарафида, ўрта асрлардан қолган деворлар ёнида, тўрттагина уй ва Миллий трест дўкони жойлашган ҳудудда эди. Мен бу уйнинг ёнидан саноқсиз марта ўтган бўлсам ҳам, унга дурустроқ эътибор бермаган эканман. Энди у тасаввуримдагидан анча каттароқ, қизил ғиштдан кўтарилиган уй эди.

Ховлидаги узундан-узун йўлакдан борарканман, ўзимни жудаям кичкинадек ва ғоятда ночор ҳис қилганимдан, эшик очилганида сесканиб ҳам кетдим.

Дарвозахонада мендан сал каттароқ қиз пайдо бўлди. У оқ шим ва худди тиббиёт ходимининг халатига ўхшаш блузка кийган, қўлтиғига эса пальто ва папкасини қистириб олганди. Ёнимдан ўтаркан, хушмуомалалик билан нафис жилмайиб қўйди.

– Келганингиз учун ташаккур, – ичкаридан овоз келди. – Албатта, сизга қўнғироқ қиласмиш.

Эшиқдан унчалар ёш бўлмаса-да, ғоятда дилбар, соchlари чиройли турмакланган бир аёл мўралади. Унинг кийган шими дадамнинг бир ойлик маошидан ҳам қимматроқ турарди.

– Мисс Кларк бўлсангиз керак?

– Луиза, – дедим ва худди ойим тайинлаганидек кўришиш учун қўл узатдим.

Ота-онамнинг айтишича, ҳозирги ёшлар кўришганда сирайм қўл узатишмайди. Уларнинг замонида қўл силкишлар, ҳаводан бўса жўнатишлар хаёлига ҳам келмаган. Бу жувонга ҳам улар ёқмаслиги шундоққина кўриниб турарди.

– Ха. Яҳши. Киринг. – Аёл тезда қўлимни бўшатди-да, юзимга синовчан назар солди. – Марҳамат, юраверинг. Мехмонхонада гаплашамиз. Мен – Камилла Трейнорман.

Жувон бугуннинг ўзида бугаларни жуда кўп қайтаргандай, жуда ҳорғин кўринарди.

Мен аёлнинг кетидан полдан шифтгача етган, кўштабақали деразаларга эга каттакон хонага кирдим. Салмоқли ва қалин пардалар қизил ёғочдан ишланган маҳобатли карнизлардан ергача осилиб тушган, ерга эса ғаройиб нақшли қимматбаҳо Эрон гиламлари тўшалганди. Хонада асалари муми ва жиҳозлар бўйи ҳукмрон эди. Ҳамма ёқда устига ўймакор қутичалар терилган, хушбичим столчалар қўйиб чиқилган. Трейнорлар чойли финжонини қаерга қўйишаркин?

– Демак, сиз меҳнат биржасидан келгансиз, топдимми? Ўтилинг!

Аёл қоғозлар солинган жилд билан овора бўларкан, мен хонани зимдан қарай бошладим. Уни мутлоқ бошқача, худди шифохонадаги каби тасаввур қилгандим. Бу ер эса бағоят қимматбаҳо меҳмонхонага ўхшар, эски пуллар, кўхна ва севимли буюмлар ҳидига қоришиб кетганди. Буфетдаги кумуш чорчўпларга солинган суратлар анча олисда бўлганидан кимники эканлигини илғаб ололмас эдим. Аёл ҳужжатлар билан бандлигидан фойдаланиб, суратга яхшироқ назар ташлаш учун, жойимдан сурилганимни биламан... Торгина юбканинг ёни чокидан кета бошлади. Уятдан лавлагим чиқиб кетди.

– Демак... мисс Кларк... сизда квадриплеглар билан ишлаш тажрибаси борми?

Мен чоки сўқилган жойни пиджагим билан тўсишга ҳараткат қилганимча, миссис Трейнорга ўгирилдим.

– Йўқ.

– Сиз энагалик билан анчадан бери шуғулланасизми?

– Иммм... Умуман олганда, мен ҳеч қачон энагалик қилмаганман, – дедим ва шу заҳоти қулоғим остида Сайднинг огохлантириши янграгандай, қўшиб қўйдим: – аммо бу иш қўлимдан келишига ишончим комил.

– Квадриплегия нималигини тасаввур қиласизми?

– Мажруҳлар аравачасига михланган кишини айтмоқчисиз-да?

– Шундай деса ҳам бўлади. Умуман олганда, квадриплегия даражаси ҳар хил бўлади. Бизнинг мисолимизда эса оёқларнинг тамоман фалажлиги, қўл ва бармоқларнинг қисман ҳаракатланиши назарда тутилади. Бу сизга қийинчилик туғдирмайдими?

– Менга-ку туғдирмас, аммо унга... – Мен табассум қилдим, бироқ миссис Трейнорнинг юзи аввалгидек қолаверди. – Ке-чирасиз... буни хоҳламагандим...

– Мисс Кларк, сиз машина бошқара оласизми?

– Ҳа.

– Қоидаларни бузмаганмисиз?

Мен бош тебратдим.

Камилла Трейнор қоғозига қандайдир қайдлар қўйди.

Юбкамдаги чок сўқилиши тобора юқорилаб борарди. Бу кетишда юбкасининг бир ёни кесилган Лас-Вегас раққосаларига ўхшаб қолишим тайин кўринади.

– Ўзингизни яхши ҳис қиляпсизми? – миссис Трейнор менга синчковлик билан тикилди.

– Салгина терладим. Пиджагимни ечсам майлими?

У розилик билдирган каби бош ирғади.

– Рости гап, совуқдан кирганимгами, – дедим пиджагимни ечиб, белимга боғлаб оларкан. – Бу ер иссиқдай туюляпти.

Миссис Трейнор хужжатларни ўрганишда давом этди.

– Ёшингиз нечада?

– Йигирма олтида.

– Шундан олти йилини аввалги иш жойингизда ўтказгансиз.

– Ҳа. Сизда тавсияномамнинг нусхаси бўлиши керак.

– Ҳимм... – Миссис Трейнор тавсияномани кўздан кечириб, менга тикилди. – Аввалги иш берувчингиз ёзиича сиз: «Оққўнгил, яхши сухбатдош ва ҳаётга кўрқ бағишловчи» экансиз.

– Ҳа, мен унга булар учун яхшигина тўлаганман.

Жувоннинг бир туки ҳам қилт этмади.

«Иш пачава!» – дея ўйладим.

Мени худди микроскопда ўрганишаётгандек эди. Бу яхшилиқдан дарак бермасди, албатта. Ойимнинг булузкасини нимагаям кийдим. Оддийгина кўйлакда келавермайманми.

– Сизни бунчалар қадрлашган ишингиздан нега кетдингиз?

– Хўжайн қаҳвахонасини сотиб юборди. Тепалик пойидағи «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасини. Бўлмаса, у ердан сира кетмоқчи эмасдим.

Миссис Трейнор бош ирғади.

– Ҳаётдан нимани кутмоқдасиз?

– Қайси маънода?

- Мансаб пиллапоясидан юқориlamоқчимисиз? Бу иш кейинги катта ишларингизнинг бир қисмими? Сизда рўёбга чиқармокчи бўлган катта орзу, яъни мақсад борми?

Мен тамомила ўзимни йўқотиб қўйгандим.

- Мен... Жуда узокқа назар ташламоқчимасман. Ишимни йўқотганимдан бери. Шунчаки... – томогим қуруқшаб кета бошлади. – Шунчаки яна ишласам дейман.

Қанчалар ачинарли минғирлаш. Нимани исташигни билмай туриб ҳам сухбатга келасанми? Миссис Трейнорнинг юз ифодасидан унинг шу ҳақда ўйлаётгани кўриниб турарди.

- Шундай қилиб, мисс Кларк. – У ручкани бир четга қўйди.

- Нима учун мен сизни ишга бир неча йил квадриплегик билан ишлаган аввалги номзод қизнинг ўрнига олишим керак?

Мен унга бақрайганча қараб қолдим:

- Тўғриси, билмайман.

У жавобимни сукут билан қарши олди.

- Қарор чиқариш сиздан.

- Сизни олишимга лойик бирорта сабабни айтолосизми?

Кўз олдимда онамнинг юзи намоён бўлди. Уйга муваффақиятсиз ўтган навбатдаги сухбат ва чокидан кетган юбка билан қайтиш фикри чидаб бўлмас даражада эди. Бу ерда соатига тўққиз фунтдан кўпроқ тўлашлари ваъда қилинганди.

- Энди... Мен тезликда ўрганаман, ҳеч қачон касал бўлмайман, уйим ҳам олисмас, тепаликнинг нариги тарафида, – мен елкаларимни ростладим. – Ундан кейин, мен анчагина кучлиман. Эрингизни ҳаракат қилишига бемалол ёрдам бераман...

- Эримга?.. Сиз эримгамас, ўғлимга қарашингиз керак.

- Ўғлингизга? – Киприкларимни пирпиратдим. – Э-э-э..

Мен оғир ишдан кўрқмайман. Ҳар қандай одам билан тил топиша оламан... чойни яхши дамлайман... – Мен орадаги сукутни тўлдириш учун, тилимга келган ҳар қандай гапни тўкиб-соcharдим. Мижозим бу аёлнинг ўғли эканлиги мени тамоман издан чиқариб юборганди. – Дадамнинг чойга унчалар хуши бўлмаса-да, сизни ишонтириб айтаман-ки, яхшигина дамланган чой ҳар қанақа кўнгилсизликни бир четга суро олади... – (Миссис Трейнорнинг нигоҳида ғалати учқунлар пайдо бўлди) – Кечирасиз, – нималар деб қўйганимни тасаввур килганча, минғирладим. – Мен ўглингизнинг параплегияси... квадриплегиясини бир финжон чой билан даволаса бўлади, демокчимасман.

– Мисс Кларк, бу шартнома доимий эмас, олти ойгалиги ҳақида огоҳлантириб қўйишим керак. Иш ҳақи ҳам... шунга мос равиша.

– Товуқхонадаги ишдан кейин, бу ер жаннатнинг ўзи-ку.

«Луиза, тилингни тийсанг-чи!» Лабларимни қимтиганча қолдим.

Аммо миссис Трейнор ҳардамхаёллигича қолди. У жилдни ёпди.

– Менинг ўғлим Уилл икки йил муқаддам йўл-транспорт ходисасига учраган. Унга кеча-кундуз қаров керак. Бунинг катта қисмини малакали тиббиёт биродари бажаради. Мен яқинда ишимга қайтдим, шунинг учун энага бу ерда кун бўйи қолиши, Уиллга қараши, чалғитиши, едириб-ичириши, азият чекмаслиги учун кўмак кўрсатиши лозим. – Камилла Трейнор кўзларини тиззаларига тикди. – Уиллнинг ёнида зиммасидаги ушбу маъсулиятни тўлиқ ҳис қиласиган одам бўлиши лозим.

Унинг ҳар бир сўзи ва айтилиш оҳанги менинг ахмоклигимни таъкидлаб тургандек тувлар эди.

– Тушунарли. – Мен кетишга чоғланганча, сумкамни йиғишира бошладим.

– Шундай қилиб сиз ишга киришишга тайёрмисиз?

Бу шунчалар кутилмаган ҳол эди-ки, аввалига нотўғри эшитдим, шекилли, дея ўйладим.

– Нима?

– Тезроқ иш бошлишингизни хоҳлардик. Иш ҳақи хафтабай.

Бамисоли тилдан қолгандай эдим.

– Мени ишга олмоқчимисиз?

– Иш соатларингиз анча узун – эрталабки саккиздан кечки бешгача, баъзида эса ундан ҳам кечроққача. Тушлик та-наффус кўзда тутилмаган, қандайдир ярим соатлар, кундузги қаровчимиз Натан уни овқатлантиргани келган пайтларда.

– Сизларга... тиббиётга доир ҳеч нарса керакмасми?

– Уиллга тиббий қаровчилар етарли. Бизга ҳаётсевар... руҳи тетик энага керак. Ўғлимнинг ҳаёти оғир... унинг руҳини кўтариадиган... – Камилла Трейнор жим қолганча, фарангиде разалар оша узокларга тикилиб қолди. Бир оздан кейин менга ўгирилди. – Унинг руҳий ҳолати жисмоний ҳолати каби мухим. Мени тушундингизми?

– Менимча, тушундим. Бирор форма кийишим керакми?

– Йўқ, ҳеч қандай формага ҳожат йўқ. – У менинг оёқларимга қаради. – Менимча, сал ёпикроқ кийим кийишингизга тўғри келади.

Мен кўзларим билан ёнимга қарадим ва белимга боғланган пиджагим сурилиб, чоки кетган юбкам очилиб қолганини кўрдим.

– Мени кечирасиз. Юбкамнинг чоки сўкилиб кетди. Рости ни айтсам, бу менинг юбкам эмас.

Миссис Трейнор гапларимни эшитмаётганга ўхшарди.

– Айнан нималар қилишингиз кераклигини ишни бошлаганингизда тушунтираман. Ҳозир Уиллнинг аҳволи оғир, мисс Кларк. Унга тажрибангизу вазиятни тўғри баҳолай олишингиз ёрдам беради. Эртадан иш бошлашга тайёрмисиз?

– Эртага? Сиз ўғлингиз билан ҳозир таништира олмайсизми?

– Уиллнинг бугун аҳволи яхшимас. Эртага танишсангизлар яхши бўларди.

– Майли. – Мен белимдаги ойимнинг пиджагини сиқиброқ боғладим. – Раҳмат Сизга! Эрталаб саккизда шу ерда бўламан.

* * *

Ойим дадамнинг чинни тарелкасига картошка солаётган эди. У иккитасини солган пайти, дадам ўртадаги катта идишдан яна иккитасини уларнинг ёнига қўшиб қўйди. Ойим яна уларни идишга қайтариб солди ва қўлидаги қошиқ билан дадамнинг қайта узатилган қўлига секингина уриб қўйди. Кичкина стол атрофида ота-онам, бобом, Катрина ўғли Томас билан ва ҳар чоршанба куни кечки овқатга келадиган Патрик ўтиришарди.

– Дада, – ойим бобом томонга ўгирилди. – Сенга гўштларни қиймалаб берайликми? Катрина, бобонгга гўштни қиймалаб бероласанми?

Катрина эгилганча, бобомнинг тарелкасидаги гўштни пичоқ билан майдалаб кеса бошлади. Бу тарафида ўтирган Томаснинг ҳам гўштини худди шунаقا қилиб кесиб берганди.

– Лу, ўша йигитнинг тоза абжафи чиққанми?

– Кизимизнинг қўлига бунақангини ишонишмаса керак, – деди дадам.

Менинг ортимдаги телевизорда футбол берилаётган эди. Патрик ва дадам вақт-вақти билан оғзиларидағини чайнаганча, унга бақрайиб қолишарди.

– Менимча, бу жуда яхши вариант. У ўша ердаги кошоналардан бирида ишлайди. Яхшигина оилада. Азизам, улар зодагонларданми?

Бизларнинг кўчада жамоат тартибини бузмаган ҳар қандай оила зодагон ҳисобланарди.

– Шунаقا, шекилли.

– Сен таъзим қилишни машқ қилиб олгандирсан, – киноя қилди дадам.

– Сен уни кўрдингми ўзи? – Катрина олдинга эгиларкан, Томас тирсаги билан туртиб юборган шарбатни тутиб қолди. – Майиб эканми?

– У билан эртага танишаман.

– Жуда ғалати. Унинг билан кун бўйи бирга бўлишингни айтаман. Нак тўққиз соат. Патрикни бир кунда бир кўрсанг-кўрасан, бўлмаса – йўқ.

– Бу унчалар қийинмас.

Қаршимда ўтирган Патрик ўзини эшитмаганга солди.

– У сенга тегажаклик қилишидан қўрқмасанг ҳам бўлади, – деди дадам.

– Бернард? – ойим унинг сўзларини шартта бўлиб ташлади.

– Мен ҳамманинг хаёлидаги гапни айтдим. Менга қара, Патрик! Луизангга бундан яхши бошлиқни топиш қийин-а?

Патрик жилмайди. Ойим қанчалар таклиф қилсалар ҳам, у картошка ейишни қатъий рад қилди. Бир ойча кейин ўтказиладиган марафонга тайёрланаётгани учун, ўзини углеводлардан тияётган экан.

– Сен имо-ишоралар тилини ўргансанг бўларди. Демокчиман-ки, у гапиролмаса, нимани хоҳлаётганини қандай биласан?

– Ойи, у соқовмас. – Бирдан ишли бўлиб қолганимдан ҳали ўзимга келолмаган, миссис Трейнорнинг нималар деганини ҳам тўлиқ эсломасдим.

– У маҳсус гаплашини аппаратидан фойдаланса керак, – деди ойим.

– Агар шунаقا аппаратда гапиришса, эсим оғиб қолса керак, – деди Катрина лабини бурганча ва тақлид қилди. – Менга бир стакан сув беринг!

«Қандай ақли калла, шунаقا ақлли-ки», – деганди у ҳакда далам. У бўлса айни ўқийдиган пайтида бола орттириб ўтирибди. Холбуки, оиласизда биринчилардан бўлиб уни-вершена ўқишга кирганди, аммо Томастга ҳомиладорлиги

сабаб, охирги курсда ўқиши ташлади. Ойим ва дадам ҳали-хануз унинг оиламизни бой қилишига умид боғлаган. Гул со-тиладиган ойнаванд будкадан эмас, ҳеч бўлмаганда, бирор обрўлироқ ишхонадан иш топишади.

– Унинг ногиронлар аравачасида ўтиргани – тилдан қолганини билдиримайди, – дея эътиroz билдиридим.

– Аммо сен бари бир у билан яқин алоқада бўлишинг, лаб-лунжини артиб қўйишинг ва сув тутишингга тўғри келади.

– Бошқа нимаям қиласман. Буларнинг ҳеч қийин жойи йўқ.

– Буни Томаснинг иштонини тескари кийгазиб қўйган аёл айтаяптими?

– Фақат бир мартагина.

– Уч мартасидан иккитасида.

Мен руҳим баландлигини кўрсатиб қўймоқчидаи, викор билан қўзоқли ловиядан тарелкамга солдим.

Автобусда уйга қайтаётганимда ҳам бу хаёллар миямдан кетмади. Биз у билан нималар ҳақида гаплашамиз ўзи? У кун бўйи бошини қуи солиб, менга тикилиб ўтираверса-чи? Ақлдан озиш ҳеч гапмас. У нимани хоҳлаётганини тушун-масам-чи? Менинг бирорга қаровчилик қилишга нўноқлигим ҳаммага беш қўлдай аён эди. Шунданми, уйимиздаги бирорта тувакка экилган гул ёки уй ҳайвонлари ҳам жонланиб кетмасди. Уиллнинг қаттиққўл онаси доимо тепамизда туриб олса-чи? Миссис Трейнорнинг қатъий нигоҳини ҳис этиб, вужудим музлаб кетай деди.

– Патрик, сен нима дейсан?

Патрик сувдан ҳўплади ва кифтини қисди.

Деразага урилаётган ёмғир томчилари ювилаётган идиш-ларнинг жарангি ичидан сезилар-сезилмас эшитилиб турарди.

– Иш ҳақиси ёмонмас, – деди дадам. – Ҳар ҳолда товуқхона-даги ишдан кўра маъқулроқ.

Хонада бу гапни оммавий равища ёқлаш садоси янгради.

– Жуда соз. Сенингча, янги ишимнинг фақат ўлик товуқ-ларни тергилаб юришдан бошқа яхши томони йўқ экан-да! – дедим дадамнинг гапидан асабим қўзиб.

– Иш орасида формангни тиклаб олишинг ва Патрик билан бирга персонал машқлардан дарс беришинг ҳам мумкин.

– Формамни тиклаб олишим ҳақида дейсанми? Раҳмат, дада, – мен яна битта картошкани олмоқчи бўлдиму, бу фикримдан дарров қайтдим.

– Бунинг ёмон томони йўқ, – ойим бобомнинг идишига яна қайладан кўйди. – Фақат тилингта эҳтиёт бўл, оғзи жуда бўшсан!

– Яхшилар, мен эндиғина иш тоғанимда, асабимга ўйнаманлар! – дедим зарда билан. – Аввалги ишимдан кўра буни сида яхшироқ тўлашади.

– Бари бир, бу вактингчалик иш, – Патрик эътиroz билдириди. – Отанг ҳақ. Бу иш билан бир пайтда формангни тикла. Озгина ҳаракат қилсанг бас, сендан яхши персонал мураббий чиқади.

– Мен персонал мураббий бўлмоқчи эмасман. Менга сакрашлар ёқмайди, – Патрикка ўз гапини қайтариб ташладим.

– Биз шунчаки ҳазиллашяпмиз, қизгинам! – деди дадам қўлидаги чойни кўтарганча. – Сени ишли бўлганинг ғоят ажойиб. Биз жуда хурсандмиз. Ўз ишингни ўрганиб олганингда, улар сенга тамоман боғланиб қолишади.

— **Б**у флигелимиз. Бу ерда илгари отхона-
миз бўларди, аммо биз бу жойда керакли
барча нарсалар биринчи қаватдалигини
ҳисобга олган ҳолда, Уиллга уйимиздан кўра шу ер қулай
бўлишини англадик. Мана бу – меҳмонхона, Натан шу ерда
тунаб қолишига асқотади. Бошида унинг тунаб қолишига
эҳтиёж кўп бўларди, ҳозир эса камдан-кам ҳолларда ке-
рак бўлаяпти. – Миссис Трейнор ортига ўгирилмасдан ҳам
йўлакдаги қатор эшикларни навбати билан очганча, изоҳ бе-
риб бораркан, баланд пошналари плиткаларга тегиб, тақил-
лаган овоз чиқарарди. Афтидан, мендан талаб жуда жиддий
бўладиган кўринарди. – Машинанинг калити мана бу ерда
турди. Мен сизга суғурта очдирдим. Умид қиласманки, сиз
бизга тўғри маълумотларни тақдим қилгансиз. Натан пандус
қандай ишлашини кўрсатади. Аравача ғилдирагини тўғри
жойлаштирсангиз бўлди, қолганини машинанинг ўзи бажа-
ради. Ҳозирча... Уилл кўчага чиқишга унчалар қизиқмаяпти.

– Бугун анча совуқ, – дедим мен.

Миссис Трейнор гапимни эшитмаганга олди.

– Ўзингизга чой ёки қаҳвани ошхонада дамлаб олишингиз
мумкин. Шкафда ҳамиша егулик бўлади. Ваннахона мана бу
ерда...

У эшикни очди ва мен ванна устига ўрнатилган металл
ва пластикдан ясалган қурилмага анграйиб қарадим. Душ
остидаги майдонча очиқ бўлиб, ёнига ногиронлар ўриндиғи
йиғиб қўйилганди. Бурчакдаги ойнаванд шкафчада плёнкага
ўралган алланарсалар тартиб билан тахлаб қўйилганди. Улар-
нинг айнан нималигини бу ердан кўриб бўлмаса-да, дезин-
фикацияловчи ашёларнинг сезилар-сезилмас бўйи димоққа
етиб келарди.

Миссис Трейнор эшикни ёпди ва мен томонга бир лаҳзага
ўгирилди:

– Яна бир бор эслатаман, сиз ҳамма вақт Уиллнинг ёнида
бўлишингиз шарт. Аввалги энага машинасини таъмирлатиш

учун, бир неча соатга ўзини қолдириб кетган ва Уилл унинг йўқлигига йиқилиб, жароҳат олган. – Бечора она томоғига тиқилган қайғули хотирани қулт этганча, истар-истамас ютиб юборди.

– Мен ҳеч қаёққа кетмайман.

– Албатта, сизга дам олишингиз учун танаффуслар керак бўлади. Мен фақат айтмоқчиманки, унинг бир ўзини ўнйигирма дақиқага бўлса ҳам қолдирмаслик керак. Жуда зарур бўлиб қолганда эса интеркомдан қўнғироқ қилинг, эрим Стивен уйдалигини айтиши мумкин, ёки менинг қўл телефонимга боғлансангиз яна ҳам яхши. Агарда сизга ҳордик кунлари керак бўлиб қолса, илтимос, олдиндан айтиб қўйинг. Ўрнингизга одам топиш осон эмас.

– Тушундим.

Миссис Трейнор коридордаги шкафни очди. Менинг назаримда, у қачонлардан бери ёдлаб олган нутқини яна қайтараётгандек эди. Менгача бу ерга қанчадан-қанча энагалар келиб-кетдийкин...

– Агар Уилл ўзига бирор машғулот топиб олса, сиз хўжаликка фойдали бирор иш билан банд бўлинг. Кирлар ювишингиз, чангюткич ишлатишингиз, ҳатто чангларни артишингиз мумкин. Бу ер энди сизнинг ҳам уйингиз. Тозалаш воситалари чиганоқнинг тагида. Мабодо Уиллнинг ёлғиз қолгиси келса, узоқлаб кетманг. У билан сұхбат қуришга қизиқарли мавзулар топа оларсиз, деб ўйлайман. Муносабатларингиз қандай бўлиши ўзингизга ҳавола.

Худди мен миссис Трейнорнинг кийимларини зимдан кузатганимдай, у ҳам уст-бошимга разм солди. Эгнимда паҳмок нимча бўлиб, дадамнинг айтишича, унда мен түяқушга ўхшаб коларканман. Ҳар қанча қийин бўлса ҳам мен унга жилмайишга ҳаракат қилдим.

– Сизлар Уилл билан чиқишиб кетасизлар, деган умиддаман. Унга ёлланган ходим эмас, дўст бўлиб қолишингизни истардим.

– Яхши. У... нималар қилишни ёқтиради?

– Фильмлар томоша қилишни, баъзан радио ёки мусиқа тинглашни яхши кўради. Унинг маҳсус раками курилмаси бор. Бу курилма яқинига қўйилса, bemalol ўзи бошқара олади. Уилл бармокларини мушт қилиб туголмаса-да, ҳаракат янтира олади.

Бундан кувониб кетдим. Агар у мусиқа ва фильмларни

ёқтирса, бизнинг орамизда умумий қизиқиши топилиши мумкин. Шу заҳотиёқ тасаввуримда унинг билан голливуд комедиясини томоша қилганча, кулаётганимиз ва у мусиқа тинглаётганда, мен хонани чангюткичда тозалаб чиқаётгандарим жонланди. МенинчА, ҳаммаси яхши бўлади. Биз дўстлашиб қолсак керак. Менинг ҳеч қачон ногирон дўстим бўлмаган. Фақат Катринанинг соқов дўсти Дэвид бор эди, аммо уни бирор ногирон деб кўрсин-чи, башарасини «чиройли» қилиб қўяди.

– Менга саволларингиз борми?

– Йўқ.

– Унақада сизларни таништириб қўяман. – У билагидаги соатига қаради. – Натан уни кийинтириб бўлган.

Биз эшик олдида тўхтадик ва миссис Трейнор эшикни тақиллатди.

– Уилл, шу ердамисан? Мен сени мисс Кларк билан таништирмоқчи эдим.

Ичкаридан ҳеч қанақа жавоб бўлмади.

– Уилл? Натан?

Эшик ортидан зўрға жавоб янгради:

– У кийиниб олди, миссис Ти.

Камилла Трейнор эшикни итарди. Фдигелдаги меҳмонхона кўзни ўйнатадиган кенгликка эга бўлиб, унинг бир девори фақат ўтлоқ ва далага чиқиладиган ойнаванд эшиклардан иборат эди. Бурчакдаги печка сокингина ҳарорат таратиб турар, иссиқ ва қалин ёпинчиқ тўшалган пастаккина диван улкан ва япасқи экранли телевизор қаршисига қўйилганди. Жуда ёқимли ва осойишта, шу билан бирга бўйдоқларга мос жой экан.

Хона ўртасида қўй терисидан қопланган қоп-қора ногиронлар креслоси туради. Оқ қўйлакли бақувват йигит чўн-қайганча, креслода ўтирган Уиллнинг оёқларини тўғрилар эди. Креслодаги соchlари таралмаган йигитнинг кўзи бизга тушиши билан, шунақанги уввос тортиб юборди-ки, юрагим қинидан чиқиб кетди.

Унинг онаси ҳам тошдек қотиб қолганини ич-ичимдан ҳис қилиб турадим.

– Уилл, бас қил!

У онасига қарамади ҳам. Унинг навбатдаги ўкириғи юрагининг тубидан куч билан отилиб чиқди. Бу ҳолат яраланган шернинг ўкиришини эслатарди. Мен ўзимни қалтироқ

тутишдан зўрға тийиб туардим. Эркак афтини баттар бужмайтирганча, кўзларини ола-кула қила бошлади. Буни кўриб, сумкамни ғижимлаб олган бармоқларим оқариб кетди.

– Уилл! Сендан ўтинаман. – Онасининг овозида жазава оҳанглари яширин эди. – Илтимос, бас қил.

«Ё худойим, – ўйладим мен. – Мен буни уддалай олмайман». Ўзимни зўрға тутиб туардим. Эркак менга тикилишини кўймасди. У ниманидир кутаётгандек эди.

– Мен... Менинг исмим Лу. – Титроқ тўла овозим ҳавода муаллақ қолди. Унга қўлимни узатмоқчи бўлган пайтимда, қўллари қўлимни ушломаслиги эсимга тушди ва мен уни силкиб қўя қолдим. – Луизанинг қисқача айтилиши.

Мени ҳайратга солганча, йигит афтини бужмайтириши бас қилди ва бошини тик тутди.

Уилл Трейнор менга синчковлик билан разм соганида, лабларида сезилар-сезилмас табассум пайдо бўлди.

– Хайрли тонг, мисс Кларк, – деди у. – Сиз янги энага бўлсангиз керак.

Натан креслонинг оёқ қўйгичини созлагач, бошини чайқаганча, ўрнидан турди.

– Яхши одаммассан, мистер Ти, яхши одаммас, – у мийифида кулди-да, кенг кафтларини менга узатди ва мен уни оҳиста қисиб қўйдим. Натан жуда оғиркарвон эди. – Уилл сизни бир қўрқитиб қўйди-да. Кўнишиб кетасиз ҳали.

Миссис Трейнор нозик бармоқлари билан бўйнига осилган тилла занжирчадаги хочни силарди. Чехраси гўё ҳеч нарса юз бермаган каби хотиржам эди.

– Мен кетсам ҳам бўлади. Ёрдамим керак бўлса интерком орқали қўнғироқ қилинг. Натан қурилмалар ва Уилл билан қандай муносабатда бўлишни кўрсатиб беради.

– Мен шу ердаман-ку, ойи. Худди йўғимдагидек бирбиirlаринг билан гаплашманглар. Миям, худога шукур, ҳалича ишляпти.

– Майли, аммо яна ўзингни мана шундай тутадиган бўлсанг, мисс Кларк, Натанга мурожаат қиласверинг. – Миссис Трейнор ўғли билан гаплашганда ҳеч унинг райига қарамасди. – Бугун уйда ишлайман. Тушлик пайти бир келиб-кетишим мумкин, мисс Кларк.

– Майли, – дедим пицирлаш оҳангига.

Миссис Трейнор ғойиб бўлди. Унинг коридордан узоклашаётган қадам товушларини жим ҳолда эшитиб турдик.

– Уилл, – Натан жимликни бузди, – қарши бўлмасанг, мен мисс Кларкка сенинг дориларингни кўрсатиб келсан. Сенга телевизор қўйиб берайми ё мусиқа эшитасанми?

– Радиодан Би-би-си тўртинчини қўйиб кет, илтимос!

– Бажонидил.

Биз ошхона томонга ўтдик.

– Сен илгари квадриплеглар билан ишламаган экансан, – деди миссис Трейнор.

– Худди шундай.

– Яхши. Ҳаммасини ижикилаб ётмайман. Мана бу жилдда Уиллга қандай қаров кўрсатиш кераклиги ва зарур телефон рақамлари ёзилган. Бўш вақтларингда ўқиб чиқарсан. – Натан белидаги калитларни олди ва турли-туман дори-дармонли пластмасса банкача ҳамда қутичалар билан тўла шкафчани очди. – Буларнинг бари менга тегишли вазифалар, аммо ҳар эҳтимолга қарши сен ҳам билиб қўйишинг лозим. Мана бу деворда у кун давомида доимий равишда қайси дориларни ичиши рўйхати осиб қўйилган. Қўшимча дориларни мана бу ерга қайд этиб қўйилади. – Натан бармоғи билан нуқиб кўрсатди. – Яхшиси, бошланишига миссис Ти билан келишиб олиш лозим.

– Мен унга дорилар ҳам беришимга тўғри келишини билмасдим.

– Бу қийинмас. Уиллнинг ўзи нималар кераклигини яхши билади. Озгина кўмаклашиб юбориш керак, холос. Биз асосан мана бу стаканчадан фойдаланамиз ёки дорини ховончада туйиб, сувга аралаштириш керак бўлади.

Мен қутичалардан бирини кўзимга яқин келтирдим. Илгари дорихонадаям бунчалар кўп дориларни кўрмаганман.

– Демак бошладик. Мана бу икки дори қон босими учун: бири уйку олдидан тушириш учун, бошқаси тонгда кўтариши учун. Мушаклар тортишишига қарши дориларни доимо кўллаб туриш керак, яъни биттасини эрталаб, яна бирини тушдан кейин. Уларни ютиш қийинчилик туғдирмайди, чунки улар силлик ва миттигина. Мана бу хандорилар – пешоб халтаси учун, булари эса – кислотали рефлексга қарши. Уларни тамаддидан сўнг, ўзини ёмон хис қилгандা ичириши мумкин. Мана бу антигистаминалар эргалаб берилиши керак, мана бу назалли нуркагичларни Уиллга ўзим ишлатаман, буларни сенга алоқаси йўқ. Оғрик кўзиганида «парацетамол» ичирилади. Бальзи пайтлар уйку дори ҳам берса бўлади, факат оқибати

яхшимас. Кундузи у сержаңл бўлиб қолади, шунинг учун уйқу дорини жуда чеклаб ишлатамиз. – У навбатдаги шишичани қўлига олди. – Бундаги антибиотикларни икки ҳафтада бир марта, катетерни алмаштирган пайтида қўллаймиз. Бу ҳам менга тааллуқли иш, мабодо бирор ёқقا кетадиган бўлиб қолсам, нималар қилиш ҳақида аниқ қўлланмалар қолдираман. Улар жуда кучли дорилар. Мана бу қутиларда резина қўлқоплар бор. Уни тозалашингга тўғри келиб қолса асқотади. Мана бу малҳамлар ётоқ яралар учун. Шиширма кўрпа олганимиздан бери, уларнинг кераги бўлмай қолди. – Натан чўнтағидан иккинчи калитни олиб узатди. – Буниси сенга. Ҳеч кимга, ҳатто Уиллга ҳам бермайсан, уқдингми?

– Шунаقا кўп гапни эслаб қолишга тўғри келади, – дедим мен.

– Буларнинг аксарияти бу ерга ёзиб қўйилган. Ҳозирча спазмларга қарши дориларни эслаб қолсанг бўлди. Мана булар. Телефон рақамларимни эслаб қол. Бекордан-бекор безовта қиласверма, бўш вақтимда мен ўқишим билан банд бўламан. Зарур бўлганда бемалол мурожаат қилишинг мумкин.

Мен олдимдаги жилдан кўз узолмасдим. Худди тайёрланмаган имтиҳонга кириб қолгандайман.

– Мабодо у... ёзилмоқчи бўлса-чи? – мени исканжага олган хавотирни иложи борича яширишга ҳаракат қиласадим. – Мен кичкинаман... уни кўтара олмаслигим мумкин.

– Ҳадиксирамасанг ҳам бўлади, – Натан бош чайқади. – Унинг катетери бор-ку. Туш пайти келаман ва ўзим бир пастда алмаштираман. Сени жисмоний ишлар учун ёллашмаган.

– Бўлмаса, нима учун?

Натан бироз ер чизиб турди-да, кейин менга қаради.

– Сен уни хурсанд қилишга ҳаракат қил, майлими? У... салғалатироқ. Эркатойроқ десамми... Бадавлат оила... Терингни қалин қилишингга тўғри келади. Эрталаб у атайлаб сени қўрқитиши учун шунаقا томоша қўрсатди.

– Шунинг учун бу ерда кўп тўлашадими?

– Ўзингдан қолар гап йўқ. Текин пишлок фақат қопқонда бўлади. – Натан елкамга уриб қўйди. – Қўрқма, Уилл жиддий йигит. Менга ёқади. Сенгаям ёқиб қолишига ишонаман.

Биз меҳмонхонага кирдик. Уилл Трейнорнинг креслоси энди деразалар олдида турагар, у радио эшитганча, ташқарини кузатарди.

– Мен бўлдим, Уилл. Кетишимдан олдин сенга бирор нарса керакмасми?

– Йўқ, Натан, раҳмат.

– Унақада, сени мисс Кларкнинг чаққон кўлларига топшираман. Тушки пайт кўришамиз.

Мен хушмуомала ёрдамчининг куртка кийишини тобора кучайиб бораётган ваҳима ила кузатардим.

– Болалар, сизларни хурсандчилик билан вакт ўтказишларингни тилайман, – Натан менга кўз қисганча, «қўённи расмини» чизди.

Мен хона ўртасида қўлларимни киссамга тикқанча, нима қилишни билмай турадим. Уилл Трейнор худди ёнида мен йўқдек, ташқаридан кўз узмасди.

– Чой дамлаб берайми? – ниҳоят хонадаги сукунатта чидай олмаганим учун гап бошладим.

– А! Албатта. Чой дамлаш билан тирикчилигини ўтказадиган сиздек қиз яна бошқа нима таклиф қилиши мумкин. Йўқ, раҳмат, керакмас.

– Балки, қахва?

– Мисс Кларк, қайноқ ичимликларни тинч кўйинг.

– Мени Лу, десангиз ҳам бўлади.

– Нима фойдаси бор?

Мен яна бирор нарса дейишга оғиз очдиму, шу заҳоти ёпдим. Яна нима десам экан?..

– Балки бирор нарса олиб келиш керакдир?

Уилл мен томонга ўгирилди. Унинг соқолига бир неча ҳафтадан бери устара тегмаганлиги кўриниб турар, кўзлари эса совуқ бокарди. У яна дераза тарафга ўгирилиб олди.

– Унақада... – Мен хонага алангладим. – Ювадиган бирор нарсани қидираман.

Хонадан юрагим дукиллаган кўйи чиқиб кетдим. Ошхонанинг хавфсиз бурчагига биқиниб олиб, телефонда синглимга хабар жўнатдим:

Бу даҳшат. У мени ёмон кўради.

Жавоби ҳам бир неча лаҳзадан сўнг кела қолди.

Латта, бор-йўги бир соат ўтди! Ойим билан дадамга пул жуда зарур. Иш хақи ҳақида ўйла. Ўпаман.

Мен телефонимни шараклатиб ёпганча, чукур ух тортидим. Кирлар солинган саватни титкилаб, кир ювиш машинасига ағдаргач, йўриқномани ўқишига тутиндим. Тағин бир балони бошлайдиган бўлсам, Уилл ёки миссис Трейнор яна

менга тентакка қарагандек қарашлари мүмкін. Машинани ишга тушириб қўйгач, яна қандай фойдали иш билан банд бўлсам экан, дея ўйга толдим. Коридордаги шкафдан чанг ютгични олиб, коридору икки ётоқхонани тозалаб чиқаркан, бу ишларимни ота-онам кўрганларида эсдалик учун суратга тушириб қўйишлари ҳақида ўйлардим. Ётоқхона худди меҳмонхоналардаги номерлар каби деярли бўм-бўш эди. Натан бу ерда камдан-кам ётиб қолса керак. Уни айблаб бўлмасди.

Аввалига Уиллнинг ётоғига киришга ботинолмадим, аммо бу ер тозалашга энг муҳтож жой бўлиши керак, деган қарорга келдим. Деворнинг бир тарафини бор бўйига стеллаж эгаллаган бўлиб, унга ўнларча фотосуратли чорчўплар осиб қўйилганди.

Каравот атрофини тозалаб юаркан, бу суратларни кўздан кечира бошладим. Улардан бирида бир эркак тарзанка билан қўлларини Исо Масих ҳайкалидек кенг ёзганча, пастга сакраётгани акс этганди. Бошқасида эса худди Уиллга ўхшаган эркак чангалзорда, яна бирида – ўша эркак ширакайф жўралари орасида тасвирланган. Смокинг ва капалак нусха галстукли икки эркак бир-бирларининг елкасидан қўл ошириб тушган сурати осиғлиқ турарди.

Мана бу суратда у ёнида қора кўзойнакли малла соч аёл билан чанғи йўлагида олинган. Мен унинг юзини яхшилаб кўриб олиш учун энкайиб қарадим. Суратда у соқоли яхшилаб қирилган, юзи эса йилда уч маротаба дам олишларга бора оладиган, бадавлат кимсаларга хос кўзни олар даражада ёрқин эди. Унинг мушакдор, кенг елкалари чанғичилар курткаси остидан ҳам сезилиб турарди. Мен суратни авайлаганча, стол устига қўйиб, каравот ортини тозалашда давом этдим. Ниҳоят, ҳамма ишимни тугаллаб, шнурларни йиғишига тушдим. Розеткадан шнурни айриш учун эгилган маҳалимда қандайдир ҳаракатни сезиб қолдим ва додлаб юборай дедим. Остона ортида Уилл Трейнор мени кузатиб турган экан.

– Куршевель. Икки ярим йил олдин.

– Узр. – Мен қизариб кетгандим. – Мен шунчаки...

– Ҳечқиси йўқ. Сиз шунчаки, бундай ҳаётдан кейин мажруҳга айланиб қолиш қандай даҳшатли, деган хаёлда уларни кўздан кечириб чиққансиз.

– Йўқ. – Мен баттар қизариб кетдим.

– Агар қизиқишиларингиз қонмаган бўлса, қолган суратларим пастки тортмада.

Ногиронлар аравачаси сокин гувуллаганча, ўнгга бурилди ва кўздан йўқолди.

* * *

Тонг бир неча йилга чўзилгандек бўлди. Соат ва дақиқалар илгари бунчалар туганмас даражада чўзилганига сира дуч келмагандим. Мен ўзимга янги ва янги машғулотлар топар, Уиллдан хабар олиб қўйиш учун меҳмонхонага камдан-кам мўралаб қўяр, ўзимни қўрқаётгандек тутаётган бўлсам ҳам, энди менга бари бир эди.

Соат ўн бирда Натан тайинлагандек, Уилл Трейнорга спазмга қарши дори ва стаканчада сув олиб кирдим. Мен йўриқномада кўрсатилган каби хапдорини унинг тили устига қўйиб, оғзига стаканчада сув тутдим. Уилл бир амаллаб хапдорини ютвордини да, қўли билан уни ёлғиз қолдиришимни ишора қилди.

Мен гарчи бунга ҳожат бўлмаса ҳам, токчалардаги чангларни артиб чиқдим ва ойналарни ҳам ювиб чиқсанми деб, ўйлаб қолдим. Уилл ўтирган хонадаги телевизорнинг овозини айтмаса, ҳамма ёқда осудалик ҳукмрон эди. Мен ошхонадаги радиони қўйишга журъат қилмадим. Чунки менга Уилл мусиқий савиям ҳақида бирор заҳар гап қиласигандек туяларди.

Соат бир яримда Натан ўзи билан эшикдан совуқ ҳавони эргаштирганча, ҳовлиқкан ҳолда кириб келди.

– Ҳаммаси жойидами? – сўради у.

– Албатта. – Мен унинг келганидан ғоятда қувониб кетдим.

– Жуда яхши. Сен ярим соатга бўшсан. Биз мистер Ти билан қиласиган ишимиз бор.

Мен курткамни кийиш учун югурдим. Бир ўзим шаҳарда овқатланмоқчи эдим, аммо уйдан ташқарига чиққанимдан ёқа-кейин, енгил тортдим ва нақ хушимдан кетай дедим. Ёқаларимни кўтарганча, сумкамни елкамга осдим-да, худди борадиган аниқ жойим бордек йўлга тушдим. Аслида эса, яқинатрофдаги кўчаларда бемақсад кезиб юрдим.

«Сарёғли кулчалар» ёпилганидан бери шаҳарнинг бу четида бошқа қаҳвахона очилмади. Қалья ҳам кимсасиз бўлиб қолди. Энг яқин жойдаги тамадди қилса бўладиган жой – гас-тропабдаги нархлар эса нақ осмонда бўлиб, ёнимдаги бор пул

бир стакан сувгаям етмасди. Унинг автомобиль қўйиш майдончасида қимматбаҳо машиналаргина турарди.

Мен ушбу майдончанинг бир четида, Гранта-хаусдагиларнинг кўзи тушмайдиган жойда турганча, синглимнинг рақамларини тердим.

– Салом!

– Биласан-ку, менга иш пайтида гаплашиш мумкин эмас. Эсингни едингми?

– Шунчаки, овозингни эшитгим келди.

– У қанақа экан, қўрқинчлими?

– Катрина, у мени ёмон кўриб қолди. Менга худди ўлган сичқонни кўргандек қарайди. У чой ҳам ичмаскан. Ундан яшириниб юрибман.

– Наҳотки?

– Нима дейсан?

– Сен у билан гаплашишга ҳаракат қил. Албатта, у баҳтсиз.

Ногиронлар аравачасига михланиб қолган. Сендан эса, унга ҳеч қанақа фойда йўқ. Шунчаки у билан гаплаш. Яқинроқдан ўрган. Нимадан қўрқасан?

– Билмайман... Чидай олармиканман...

– Онамга ярим кун ҳам ишлолмаганингни айтмай турман. Сенга бир тийин ҳам ҳақ тўлашмайди, Лу. Сен кетмаслигинг керак. Бунга йўл қўйолмаймиз.

У ҳақ эди. Мен синглимни ёмон кўриб кетдим.

Орага озгина жимлик чўкди. Катринанинг овози эркалагандек, мулойимлашди. Бу яхшилиқдан эмас.

– Гапимга қулоқ сол, – деди у. – Бор-йўғи олти ойгина экан. Бас, олти ойгина чидасанг, тавсияномангга битта плюс қўшилади. Кейин кўнглингдагидек, бошқа бирор иш топасан. Ундан кейин, бу ишинг товуқхонадаги тун бўйи ухламай ишлашдан кўра, яхшироқ эмасми?

– Товуқхонадаги тунлар – қайтага байрамдек туюляпти.

– Кечирасан, Лу, бошқа гаплашолмайман.

* * *

– Айланиб келишга нима дейсиз? Машинада чиқамиз.

Натан ярим соат олдин кетди. Мен чойдан бўшаган идишларни ювишга нақ мангуликка teng вақт сарфладим ва бу ерда яна бирор соат вақтни ўтказсам, бошим тарс ёрилиб кетса керак.

– Қаёқقا айланиб келишга? – у мен томонга ўгирилди.

– Билмадим. Келинг, шаҳар ташқарисига чиқиб келамиз.

Баъзан, айнан мана шундай вақтларда Катринага ўхшашга ҳаракат қиласидим.

– Шаҳар четига, – у мулоҳазакорлик билан гапимни такрорлади. – Хўш, у ерда нимани кўрмабмиз? Бир неча дараҳтними? Осмон парчасиними?

– Билмайман. Бундай пайтларда ўзи нима қиласиз?

– Ҳеч нарса, мисс Кларк. Мен ҳеч нарса қилолмайман. Мен шунчаки мавжудман, холос.

– Менга айтишганди-ки, – дедим тутилганча. – Сизнинг аравачангизга мослаштирилган маҳсус машинангиз бор экан.

– Сиз уни ҳар куни ҳайдашмаса бузилиб қолади, деб ўйлайсизми?

– Йўқ, мен ...

– Менга куни билан уйда ўтириш зарарли, демоқчимисиз?

– Мен ўйловдимки...

– Мен учун айланиб келиш, тоза ҳавода нафас олиш фойдали, деб ўйладингизми?

– Мен сизга фақат...

– Мисс Кларк, машинада Стортфорд кўчаларини сайр қилиш билан, менинг ҳаётим яхшиланиб қолмайди. – Уилл зудлик билан гапимни бўлди ва юзини буриб олди.

Биз анча пайтгача жим қолдик.

– Сизга компьютерни олиб келайми?

– Мажруҳларга аталган сайтларга кириш учунми? «Яшадан умидингни сўндирма», «Гилдираклардаги ҳаёт».

– Майли... яхши... – Мен ишонч билан гапириш учун чукур хўрсиниб олдим. – Биз биргаликда кўп вақтни ўтказаётганимизни инобатга олган ҳолда, бир-биримизни яхшироқ биллиб олишимиз керакдай...

Унинг юз ифодаси мени жим бўлишга мажбур қилди. У олдидаги деворга тикилганча, бақбақаси бориб-келарди.

– Шунчаки... ҳақиқатан ҳам озмунча вақтмас. Бутун кун бўйи, – давом этдим мен. – Балки, нималар қилишни яхши кўришингиз ва ёқтиришингизни айтганингизда, албатта, мен ҳам шунга қараб иш юритармидим?

Бу галги сукунат янада азобли эди. Бунақа сукут менинг овозимни қандай ютиб юбораётганини кузатиб турага ва қўлларимни қаёққа қўйишини билмасдим. Катринага тақлидан қўллаган усулим ўз-ўзидан буғланиб кетди.

Ниҳоят, ногиронлар аравачаси гувуллашга тушди ва Уилл мен томонга шошилмасдан ўгирилди.

– Шундай қилиб, мисс Кларк, менинг онам сизни жуда маҳмадона деганди. – Унинг гап оҳанги менга худди жисмоний нуқсондек янгради. – Келинг, келишиб оламиз. Менинг ёнимда жимгина юриш – сизни қийнаб қўймаса керак?

Аламимни ичимга ютдим, юзим уятдан ёниб борарди.

– Яхши, – дедим гапира оладиган ҳолатга қайтганимдан кейин. – Мен ошхонада бўламан. Бирор нарса истасангиз, чақириб қўярсиз.

* * *

– Аллақачон таслим бўлганингга ишонмайман.

Мен ўсмирилигимдаги каби каравотда оёқларимни деворга тираганча, кўндаланг ётардим. Кечки овқатдан кейин дарров ўз хонамга чиқиб кетдим. Томас туғилганидан бери Катрина ўғли билан каттароқ хонага қўчиб ўтишди ва менга каталакдек хона тегди. Бу ерда бир соатгина бўлишнинг ўзиёқ, клаустрофобия касалини орттириб олишга етарли эди.

Аммо мени пастда ойим ва бобомнинг ёнида бўлгим келмайди. Чунки ойим дам-бадам мен тарафга қараб олганча: «Бари яхши бўлиб кетади», «Ҳамма иш ҳам биринчи кун оғирдек туюлади» каби юпатмаларини тилга оларди. Лекин кейинги йигирма йилдан бери у ишламаётган эди. Шуни деб, ўзимни айбсиз айбдордек ҳис қиласераман.

– Мен таслим бўлдим, деганим йўқ.

Катрина ҳар доимгидек эшикни тақиллатмасдан хонамга бостириб кирди. Мен доимо Томас ухлаётганини тахмин қилган ҳолда, унинг эшигини секингина чертиб кираман.

– Ойим сени ишдан бўшамоқчи, деб ўйлагяпти.

– О, Катрина. – Оёқларимни девордан туширганча, ўтириб олдим. – У мен ўйлаганимданам баттарроқ экан. Шунчалар баҳтсиз-ки...

– Ўзи ҳаракатлана олмайди. Чинданам баҳтсиз у.

– Бунинг устига тили шунаقا заҳарки. Мен бирор нарса таклиф қилсан, менга худди тентакни кўриб қолгандай қарайди ёки шунаقا гапларни айтадики, худди икки яшар болакайга ўхшаб кетаман.

– Сен бирор аҳмоқона гапни алжираб қўйгандирсан-да. Энди сизлар шунчаки бир-бирингга кўникишларинг керак.

– Ҳечам алжираганим йўқ. Мен жуда эҳтиёткор одамман.

«Машинада айланиб келмайсизми?» ёки «Чой дамлаб берайми?» – дейишдан ўзга сўзни тилга олмадим.

– Балки у бошида ҳамма билан ўзини шунақа тутса керак. Қараб тур, сени анчайин узоқроқ вақтга келганингни сезиб қолади. Уларнигига жуда кўп энагалар келиб-кетишган бўлса керак.

– Унинг мен билан битта хонадаям бўлгиси йўқ. Катрина, бунга ҳеч қачон чидолмайман. Уни ўзинг кўрганингда, мени тушунган бўлардинг.

Катрина мендан кўзини узмаган ҳолатда сукут сақларди. У ўрнидан турганча, эшик ортида ҳеч ким йўқмикан дегандек, оҳиста мўралаб кўйди.

– Мен коллежга қайтишни ўйлаб қолдим, – деди у ниҳоят.

Менга мавзу ўзгариб кетганини англашим учун бир неча сония керак бўлди.

– Ё худойим, – дедим мен. – Бироқ...

– Мен ўқишимга пул тўлаш учун ссуда олмоқчиман. Аммо менга болам борлиги учун маҳсус субсидия беришлири мумкин, университет эса пасайтирилган ставка тавсия қиляпти... – У хижолат бўлганча, елкаларини қисди. – Улар мени аъло баҳога ўқишимга ишонишаپти. Кимдир иқтисод ва менежмент курсини ташлаб кетибди, кейинги сместрдан мени олишлари мумкин.

– Томас-чи?

– Кампусда болалар боғчаси бор. Биз ётоқхонада яшамиз ва ҳар дам олиш куни уйга келиб-кетишимиз мумкин.

– Шунақа дегин. – У менга тик қараб тургани учун, юз ифодаларимни қандай тутишниям билмасдим.

– Миямни яна бир бор синовдан ўтказишни жуда ҳам истаяпманки. Гулдасталар ясашдан ўлгудек безор бўлдим. Ўқиши, яхшироқ яшашни хоҳлайман. Қўлимни совуқ сувга тиқаверишдан жоним ҳиқилдоғимга келди.

Биз иккимиз ҳам унинг шундоғам иссиқдан димиқиб кетган уйимизда пуштилигича қолган қўлларига қарадик.

– Аммо...

– Ҳа. Лу, мен энди ишламайман. Энди ойимга бир тийинам беролмайман. Балки... Қайтага энди улар менга берадиган бўлиб қолишаپти. – Катрина йиғлаворгудек менга тикилди.

Пастда ойимнинг телевизорда кўраётган бирор нарса устидан кулгани эшитилди. У доимо бобомга телевизордан берилаётган эшиттиришларни тушунтиришга ҳаракат қилас-

ди. Синглиминг айтганлари энди-энди онгимга етиб бора-ётгандек эди. Мен ҳамма томондан қуршовга олинган ўлжага айланиб қолгандым. Гүё атрофидан оқиб келаётган бетон оекларимни сиқувга олаётган каби.

– Лу, мен чинданам шундай қилишим керак. Томас ва ўзим учун ҳам күп нарсага эришишим шарт. Бунинг бирдан бир йүли эса коллежга қайтиш. Менинг Патригим йўқ. Томасни туққанимдан кейин, мен билан ҳеч ким қизиқмай қўйди. Ҳаммасини ўзим қилишим керак. – Бу гапларига жавоб бермаганимдан кейин, секин қўшиб қўйди: – Мен ва Томас учун пича чидагин.

Мен бош ирғадим.

– Лу? Илтимос!

Мен синглимини ҳеч қачон бундай ҳолатда кўрмагандим. Бошимни кўтариб унга қарадим ва жилмайишга ҳаракат килдим.

– Албатта, сен ҳақсан. – Гапиришни бошлаганимда овозим ўзимниги ўхшамай қолди. – Мен унга кўнишишим керак. Биринчи кунлар ҳамиша қийин бўлади, тўғрими?

Орадан икки ҳафта ўтди ва ҳаёт ўз изига туша бошлади. Ҳар тонг соат саккизда мен Гранта-хаус эшигини тиқиллатар, Натан Уиллни кийинтириб бўлганидан кейин, унинг дорилари ҳақидаги кўрсатмалари, энг муҳими, бутунги кайфияти ҳақидаги гапларини дикқат билан тинглардим.

Натан хизматига кетгач, Уилл учун телевизор ёки радио кўйиб бериб, дориларни ўлчаб қўяр, баъзида эса уларни хонончада туярдим. Ҳар доимги одатга кўра, ўн дақиқалардан кейин Уилл менга ёнида бўлишим ёқмаётганига ишора қиласди. Шундан кейин майда-чуйда рўзғор ишлари билан машғул бўлар, шундогам тоза идишларни ювар, чангютгич билан хоналардаги чангу-ғуборларни излаб юаркан, миссис Трейнор тайинлагандек, ҳар ўн беш дақиқада Уиллдан хабар олиб қўярдим. У аввалгидай креслосида ўтирганча, хувиллаган боғни кузатиб турарди.

Кейинроқ мен унга сув ёки кўриниши гулқофоз елимини эслатадиган, унинг вазнини сақлашга ёрдам берувчи калорияси юқори ичимлик ёки таом олиб борардим. У бармоқларини қимиirlата олгани билан қўлинни ишлата олмас, шунинг учун ҳам уни қошиқда овқатлантиришимга тўғри келарди. Бу қиладиган юмушларимнинг энг ёқимсизи эди. Кап-катта одамни овқатлантириш менга жуда ғалати туюлар, хижолат бўлганимдан қўлларим қалтираб, уқувсиз одам ҳолига тушардим. Уилл ҳам бундай дамларни ёқтиргмагани учунми, кўзларини бошқа тарафга олиб қочарди.

Кундузги соат бирларда Натан етиб келар, мен эса курткамни олганча, кўчага чиқиб кетардим. Баъзида қалъя ёнидаги автобус бекатида тамадди қилиннимга тўғри келарди. Ҳаво совук бўлганидан, букчайган кўйи сэндвич ейиним жуда ачинарли кўринигани билан менга бари бир эди. Бу уйда кун бўйи колиб кетишга иродам етмасди.

Куннинг иккинчи ярмида фильмлар кўйиб берардим. Уилл DVD-клуби аъзоси бўлганидан унга леярли ҳар куни почтадан янги фильмлар келиб турар, аммо у менга уларни биргалик-

да күришни сирайм таклиф қилмагани учун ошхонада ёки ётоказда ўтирадим. Кейинчалик эса ўзим билан китоб ё журнал олиб келадиган бўлдим. Бироқ ўзимни нимагадир айбордек ҳис қилганим туфайли ўқиган нарсаларим ҳеч онгимга етиб бормасди. Гоҳида кечга яқин миссис Трейнор бирровга келиб кетарди... У менинг жавобларим қандай бўлишини биладигандай, бирортаям савол бермасди.

Уилдан бирор нарса керак ё йўқлигини сўрар, эртанги кун учун бирор машғулот – кўчага сайр қилиш ёки унинг соғлиғи билан қизиқкан дўсти билан учрашишни таклиф қилар, – у эса ҳар қачонгидек қўпол оҳангда рад қиларди. Унинг гаплари онасига оғир ботгани кўриниб турар, бўйнидаги занжирчасини силар ва қайтиб кетарди.

Уилнинг отаси хўппа семиз ва паст бўйли киши бўлиб, мен кетаётган пайтимда келарди. У шаҳардаги маоши баланд ишни ташлаганидан бери қалъада мутасаддилик қиларди. Бу киши бамисоли катта заминдор қўли ишдан чиқиб қолмаслиги учун, бир-икки кетмон уриб қўйгандай иш тутарди. У айнан бешда ишини тугаллар ва Уилл билан телевизор кўриб ўтиради. Ҳар-ҳар замонда менга телевизорда айтилган янгиликларни бир-икки оғиз сўз билан бақирганча, етказиб қўярди.

Дастлабки ҳафталарда Уилл Трейнорни анчагина яқиндан била бошладим. У аввалгидан кўра бошқачароқ кўринишга қарор қилганлигини пайқадим: унинг оч қизғиши соchlари похол уюмига ўхшаб қолган, соқоллари ўсиб кетганди. Доимий азоб ёки чарчоқдан бўлса керак, кулранг кўзлари атрофини ажинлар тўри қоплаб олган. Натан айтгандики, Уилл камдан-кам ҳолдагина ўзини яхши ҳис қиларкан. Уилнинг кўзлари замондан бир неча қадам орқада қолаётган кимсанинг кўзлари каби бўм-бўш эди. Менимча, бу унинг ҳаёт билан келишадиган ягона усули эди.

Унга ачинишни хоҳлардим. Ҳа, хоҳлардим. Деразадан ташқарига тикилиб ўтирганини кўрганимда, дунёдаги энг ғамгин кимсадек туюларди. Вакт ўтиши билан унинг кайфијатини ўзгариши нафақат ўриндиқда ўтиришлару жисмоний соғлигини йўқотгани учунгина эмас, балки турли камситилишлар ва соғлигига боғлиқ муаммолар, хавф-хатарлар карвони ва ўзини ёмон ҳис қилишлар натижаси эди. Унинг ўрнида бўлганимда мен ҳам аянчли даражада бахтсиз бўлардим.

Худойим-эй, у мен билан бунчалар тубан даражада

муомала қиласи! Менинг ҳар қандай сўзларимга қарата заҳардек жавоблари шай туради. Мен ундан уй иссиқми, совқотмаяпсизми, деб сўрасам бўлди, зарур бўлганида иккинчи кўрпани ҳам сўраб олишга қурбим етарли, дерди. Мен ундан фильм кўриши учун чангюткичнинг шовқини баландлик қилмаяптими, дея сўрасам, овозсиз чангюткични ихтиро қилган бўлсанг керак, дея заҳарини сочарди. Овқатлантираётган пайтимда ҳам у дам овқатни иссиқ, дам совуқ дер, дам эса олдингисини ютиб бўлмасидан, қошиқ тиқаётганимдан шикоят қиласарди. Баъзида мени ҳеч нарсага ақли етмайдиган, тентакка чиқарадиган қилиқлар ўйлаб топарди.

Дастлабки ҳафталарда иложи борича буларга қарши ўзимни бепарво тутишга ўргатиб олдим. Шундоқ бурилардим-да, бошқа хонага кетворар эдим ва у билан мумкин қадар камроқ гаплашишга ҳаракат қиласардим. Кейинчалик мен ундан нафратлана бошладим ва бу унинг ўзига ҳам аён эди.

Бора-бора аввалги ишимни яна-да кўпроқ софина бошлашимни сира кутмагандим. Фрэнк қаҳвахонага келганимда қувонч билан кутиб оларди. Мижозларим мени гапга солишга ҳаракат қилишарди. Мен уларни кучлироқ соғинганимни хис этаяпман. Мана бу муҳташам уй эса худди ўликхона каби жимжит ва беҳаракат экан.

«Олти ой, – дея такрорлардим чидаб бўлмас даражага етганида. – Бор-йўғи олти ой».

Кунлардан бир кун, яъни пайшанбада мен Уилл учун калорияси юқори ичимлик тайёрлаётган маҳалим, коридордан миссис Трейнорнинг овози эши билди. Шу билан бирга нафасимни ичга ютганча, қулоқ солиб, яна бошқа бир ёшроқ аёл ҳамда эркакнинг овози борлигини англашим.

Миссис Трейнор ошхона эшиги олдида пайдо бўлганида мен ўзимни иш билан жуда банд ҳолда тутганча, қўлимдаги ичимликни зўр бериб аралаштира бошладим.

– Олти қисм сув ва тўрт қисм сутдан тайёрлаяпсизми? – деди у стаканчага нигоҳини қадаркан.

– Ха, бу галгиси қулупнайли.

– Уиллнинг дўстлари келганди. Сиз яххиси...

– Ошхонада қиласиган ишларим бор.

Уиллдан бирор соатга бўлса ҳам дам оларканман, деган умидда хурсанд бўлиб кетдим. Стаканчанинг қопқоғини бураб ёпдим.

– Мехмонларингиз чой ёки қаҳва хоҳлашармикан?

– Албатта. – У ҳайратини яширмади. – Бу жуда күнгилдаги иш бўларди. Қахва дамлай қолинг. Мен яхиси...

Миссис Трейнор ҳар доимгидан ҳам хавотирга банди бўлганча, гап-сўзлар келиб турган коридор томонга қараб қўйди. Уиллнинг ўртоқлари, чамаси, камдан-кам ташриф бу юрса керак.

– Мен уларга халал бермай, бора қолай. – У коридорга мўралаб қўйди. – Бу Руперт, ўғлимнинг ишдаги ўртоғи. – Кейин мен томонга ўгирилди-да, қандайдир бир сирни ўртоқлашмоқчидай деди: – Иккинчиси Алисия. Улар бир пайтлар... жуда яқин бўлишган. Қахва дамлаб берсангиз жуда ўринли бўларди. Раҳмат, мисс Кларк.

* * *

Қўлим баркаш билан банд бўлгани учун, эшикни тиззам билан итарганча, ичкари кирдим.

– Миссис Трейнор сизларга қахва дамлаб беришимни тайинладилар, – дедим идишлар солинган баркашни пастгина стол устига қўйиб.

Уиллнинг стаканчасини креслонинг маҳсус ушлагичига маҳкамлаб, унга солинган сомончани лаби томонга тўғрилаб қўяркан, меҳмонлар томонга ўғринча кўз ташладим.

Аввалига аёлга эътибор қаратдим. Узун оёқли, қуёшда обдон тобланган аёл. Бундай аёлларни кўрганимда, одамзот чинданам битта турдан тарқалганига шубҳаланиб қолардим. Бамисоли одам қиёфасидаги пойгачи отни кўргандай бўласан.

Унга яхшироқ разм соган пайтим, бу жувонни чанғили фотосуратда кўрганимни эсладим. У ўзини ҳозир жуда ноқулай ҳис қилаётган эди.

Жувон Уиллнинг яноғидан ўпид қўйганча, зўраки табасум билан ўзини орқага олди. Унинг эгнида қоракўлли нимча бўлиб, бўйнига ўраб олган кашемир шарфни ечсамми-ечмасмми, дегандек қўли билан силаб-сийпаларди.

– Кўринишинг... ёмонмас, – деди у Уиллга. – Пича соқол қўйвorgанингни айтмагандা.

Уилл сукут сақларди. Унга индамасдан ҳар доимги тош қотган ифода билан тикилди. Шунда мен у фақат менгагина бундай қарамаслиги учун миннатдор бўлиб қўйдим.

– Креслонгни янгилашибдими? – эркак худди қимматбаҳо спорт машинасини мақтаётган каби Уиллнинг креслосига шаппатилаб қўйди. – Гап йўқ... таърифига тил ожиз.

Мен нима қилишни билмасдим. Оғирлигимни у оёғимдан бунисига ташлаган кўйи туарканман, Уилл менга мурожаат қилиб қолди:

– Луиза, печкага ўтин ташлаб юборасизми, ўчиб қолай деяпти. – У биринчи марта мени исмим билан атаётганди.

– Бажонидил, – дедим мен.

Сўнгра печка ёнига бориб, саватдаги тарашаларни саралай бошладим.

– Худойим, кўчада шунақа аёз-ки, – деди жувон. – Тирик оловнинг тафти бошқача бўлади-да.

Мен печка эшигини очиб, оташкурак билан лангиллаётган чўтларни яшнаттирдим.

– Бу ер Лондондан кўра анча совуқ экан.

– Тўғри, анчагина совуқ, – эркак жувоннинг гапини мъқуллади.

– Мен печка сотиб олмоқчи эдим. Очик ўчоқдан кўра бу кўпроқ иссик беради. – Алисия печкани энди кўраётгандек, пича эгилди.

– Буни мен ҳам эшитгандим, – деди эркак.

– Тезроқ бу иш билан шутуланиш керак. Доим орқага ташлайверасан, кейин эса... – жувон гапининг охирини ютиб юборди.

– Ажойиб қаҳва экан, – Алисия бироз сукутдан сўнг гапини давом эттирди.

– Уилл, нима ишлар... қиляпсан? – эркакнинг овозида ясама шодонлик манаман деб туарди.

– Ишонасанми, ҳеч нарса қилмаяпман.

– Физиотерапия ва бошқаларчи? Дангасалик қилмаяпсанми? Ахволинг... яхшиланяптими?

– Руперт, мен ҳали-вери чанғи учолмасам керак, – Уиллнинг овози кинояга тўла эди.

– Энди ўзингга ўхшаяпсан, Уилл! Мен ним табассум қилдим ва печ олдидаги кулларни сунура бошладим. Улар ортимдан кузатаётгандек туюларди.

– Шундай қилиб... – деди ниҳоят Уилл. – Қайси шамоллар учирди? Саккиз ойлар бўлди-ёв келганларингга.

– Узр. Мен жуда банд эдим. Челсида янги иш топгандим. Саша Голдштейнинг дўконини бошқарайпман. Саша эсингдами? Айниқса, дам олиш кунлари иш қалашиб кетади. Мижозлар шу кунларда кўп бўлади. Бош қашишга қўл тегмай-

ди. – Жувоннинг овози синиқ чиқди. – Икки марта қўнғироқ қилдим. Ойинг айтган бўлса керак?

– Бизнинг «Левинс»да ишлар шунаقا тез юришиб кетди-ки! Бу қандай бўлишини сен яхши биласан, Уилл. Энди бизда янги ҳамкор бор. Нью-Йорқдан келган йигит. Бейнс. Дэн Бейнс. У билан ҳеч учрашганмисан?

– Йўқ.

– Жуда ҳаракатчан. Кечю кундуз тиним билмайди, бошқалардан ҳам шуни талаб қиласди. – Эркак гапни одатдаги йўналишга буриб юборганидан енгиллик ҳис қиласди. – Сен америкаликларнинг иш этикасини биласан-ку, ҳеч қандай узоқ тушлик танаффусларисиз, бачкана ҳазилларисиз. Уилл, ишонасанми, аҳвол тамомила ўзгариб кетди.

– Наҳотки?

– Ҳа, Уилл, худди қўшга қўшилган ҳўқиздай ишляпмиз. Баъзи пайтлар стулга бутунлай михланиб қоляпмиз.

Мен ўрнимдан турдим.

– Бориб... яна ўтин олиб келай, – дедим Уилл томонга бир қараб ва саватни кўтариб далага жўнадим.

Ташқари жудаям совуқ бўлса-да, вақтни чўзиш учун печкабоп тарашаларни саралай бошладим. Бармоқларимни соvuққа олдирган яхшими ёки уларнинг олдига қайтганимми, дея ўйланиб қолдим. Ҳақиқатан ҳам яхшигина аёз эди. Тирноқларим кўкара бошлаганда енгилдим ва уйга қайтдим. Коридорга кирганимдан кейин қадамимни секинлатдим. Мехмонхонага яқинлашган пайтим қия очиқ эшиқдан жувоннинг овози қулоғимга чалинди.

– Уилл, умуман олганда, биз шунчаки келмадик, – дерди у. – Бизда... янгилик бор.

Эшик олдига етганимда ичкарига киришга ботинолмай қолдим.

– Мен... тўғрироғи, биз ўйладикки... сенга... айтишни лозим топдик. Яширишнинг ҳожати йўқ. Биз Руперт билан турмуш қурмоқчимиз.

Мен жойимда қотиб турадим.

– Биламан, сенга буларни эшлишиш оғир, – давом этди жувон. – Ростин айтганда, менга ҳам осонмас. Бу қарорга келгунча кўп вақт керак бўлди.

Менинг қўлларим оғриб кетган, ўтинли саватни нима килишни билмасдим.

- Орамиздаги муносабатлар... ўзингдан қолар гап йўқ, – орага яна оғир сукунат чўқди. – Уилл, бир нарса десанг-чи.
- Табриклайман, – деди у нихоят.
- Сен нимани ўйлаётганингни биламан. Аммо биз бунақасини сира режалаштиргмаган эдик. Чин гапим. Жуда узоқ пайт дўстлигимизча қолдик. Сен ҳақингда қайғураётган дўстлар бўлиб. Фақатгина сен билан юз берган фалокатдан кейин, Рупертнинг ўзи менга ишончли таянч бўлиб қолди.
- Қандай олийжаноблик.
- Кесатишинг ноўрин. Мен буни сенга айтишдан қўрқардим. Иккимиз ҳам қўрқардик.
- Бу табиий, – деди Уилл.
- Қулоқ сол, Уилл, – Рупертнинг овози эшитилди. – Биз сендан хавотир олганимиз учун бу ерга келдик. Буни бирордан мас, балки ўзимиздан эшитишингни истадик. Ҳаёт тўхтаб турмайди. Буни яхши биласан. Ахир, ҳаш-паш дегунча икки йил ўтиб кетди.

Сукунат бошланди. Мен бу гапларни ортиқча эшитишни истамадим ва ортга чекиндим. Аммо Руперт овозини кўтариб гапиргани учун, эшитмасликнинг иложи ҳам йўқ эди.

– Оғайнини, биламан, сенга бу оғир ботади. Аммо... агар сен Лиссани яхши кўрсанг, унга имкон беришинг керак.

– Уилл, бирор нарса дегин. Илтимос.

Мен бутун тасаввуримда Уиллнинг нафрат ва бепарволик аралаш чехрасини кўз олдимга келтирдим.

– Табриклайман, – деди нихоят у. – Сизлар биргаликда баҳтли бўласизлар.

Алисия ожизгина қаршилик қиласа-да, Руперт унинг гапини бўлиб ташлади:

– Кетдик, Алисия. Кетганимиз маъқул. Уилл биз сендан оқ фотиҳа олгани келдик, деб ўйлама. Бу шунчаки одоб юзасидан эди. Лисса... иккимиз ҳам буни ўзимиздан эшитганинг яхшироқ, дея ҳисобладик. Бизларни кечир, агар кечира олсанг. Сенинг ҳам ишларинг изига тушиб кетади, деб умид қиласман ва биз яна сен билан ишлашни давом эттирамиз.

Улар эшик томон яқинлашганида мен худди эндиғина келгандек, сават устига эгилдим. Коридорга биринчи бўлиб чиқсан Алисиянинг кўзлари қизариб кетганди.

– Мен юзимни ювиб олмокчи эдим, майлими? – Унинг овози сўниқ ва хириллаб чиқди.

Унга бармоғим билан ваннахона томонни кўрсатдим.

Жувон менга синчковлик билан қаради ва ичимдан нималар ўтаётганини сезди. Шу ёшгача ичимдагиларни яшира олмаганман.

– Мен ҳақимда нималарни ўйлаётганингизни биламан, – деди у бироз сукут сақлаганидан кейин. – Ҳаракат қилиб кўрдим. У эса ўзидан итариб келди. Ростдан ҳам ёнида бўлишимни истамади.

– Буларнинг менга алоқаси йўқ, – дедим мен ниҳоят.

Биз юзма-юз турардик.

– Биласизми, ёрдамни хоҳлаганларгагина кўрсатиш мумкин, – жувон шундай деганча, жўнаб кетди.

Ташқарида машина ғилдиракларининг овози олислashiб кетганидан кейин ошхонага ўтиб, ичгим келмасаям чой қўйдим. Аввал ўқиган журналимни қўлга олиб варақладим. Сўнгра коридорга қайтиб, ўтин солинган саватни кўтарганча, меҳмонхонага кирдим.

– Сиздан бирор нарса керакмасми, деб... – Ҳали гапимни тугатмаси, хона бўм-бўшлигидан ҳайрон қолдим. У ёқ-бу ёққа алангладим.

Шу пайт шовқин-сурон кўтарилди. Коридорга чопиб чиқдим. Яна шовқин ва ойналарининг сингани эшитилди. Улар Уиллнинг ётоғидан келарди. Худойим, ишқилиб у жароҳатланмаган бўлсин-да. Миссис Трейнорнинг уқдиришлари қулоғим остида жаранглади. Уни узоқ пайт бир ўзини қолдиришим мумкин эмасди.

Уиллнинг ётоғи эшигини очиб, даҳшатдан қотиб қолдим. Уилл ногиронлар аравачасида хонасининг ўртасида ўтирас, узун ҳасса худди жангчиларнинг найзаси каби аравачага суюниб қолганди. Узун токчаларда бирорта ҳам расмлар қолмаган, қимматбаҳо чорчўплар синиб, қийшайиб кетган, гилам сатҳида ойна синиклари ялтираб ётарди. Уиллнинг тиззалирида ҳам ойнанинг майда синиклари ва пайраҳалар кўзга ташланарди. Худога шукурлар бўлсинки, Уиллнинг ўзи жароҳатланмаган эди. Бу вайронгарчиликка катта куч сарфлаганидан, оғир-оғир нафас оларди.

Бизларнинг нигоҳларимиз тўқнашди. Унинг кўзлари жуда ҳорғин кўринарди.

– Шиналарингизга ойна санчилиб, тешилиб қолмасин, – дедим мен унга қимиirlамаслик ишорасини қилиб. – Мен чангюткич ва супургини олиб келаман.

Унинг кўзлари катта-катта бўлиб кетди. Лабларидан эса «кечирасиз» деган сокин сўз учди.

* * *

– Бу ғоятда даҳшатли эди, – дедим Патрикка пайшанба оқшомида, унинг спортчи дўстлари ва дугоналари билан тўпланиб, базм уюштирадиган тунги клубда учрашганимизда. – Унинг севгилиси ва дўсти шунақа қилиб ўтиришибди.

– Сен қизни бекорга айблаяпсан, – эътиroz билдириди у. – Мабодо менинг ҳам бўйнимдан пастим ишламай қолса, ёнимда қолмайсан-ку.

– Нега энди, қолган бўлардим.

– Йўқ, қолмасдинг. Менинг ўзим сени ҳайдаб солган бўлардим.

– Мен бари бир қолган бўлардим.

– Мен буни истамаган бўлардим. Менга ачинганидан ёнимда бўладиганлар керакмас.

– Ачинишнинг нима алоқаси бор? Сен бари бир ўша одамлигинчча қолаверардинг.

– Йўқ, аввалгидай қола олмасдим. Тамомила бошқа одамга айланар эдим. – Патрик бурнини тортди. – Яшагим келмаган бўларди. Ҳар қандай майда-чуйдалардаям бошқаларга мутеъ бўлишдан худо асрасин. Бошқалар сени ювиб-тараши, овқатлантириши дегандай... Э, худойим. Ўзинг бир ўйлаб кўр, қанча нарсалардан: югуришлар, велосипед ҳайдаш, бирга кечадиган висол лаззатларидан ажралиб қолган бўлардим.

– Азизим, ўлимдан бошқа ҳамма нарсанинг иложини қилса бўлади.

Мен Алисия ҳақида ўйладим. «Мен ҳаракат қилиб кўрдим, – деган эди у. – Жуда узоқ ойлар ҳаракат қилдим».

– Бу одамнинг ўзига боғлиқ. Кимнидир севсанг, у билан ёнма-ён бўлишинг керакмасми? Тушкунликдан чиқишига ёрдам бериш – одамийлик бурч-ку, ахир.

Патрик мавзуни ўзгартириш учунми, гапни бошқа ёққа бурди:

– Дам олиш кунлари Испанияга бориб келмаймизми? Грециянинг ўрнига. Велосипедда қирқ чақирим йўл босиш ёқмаса, бассейнда ҳордиқ чиқарасан. Арzon самолёт билетлари бор. Олти ҳафтадан кейин. Энди сенда пулларинг пайдо бўлди.

– Билмадим...– Мен миссис Трейнор ҳақида ўйладим. – Ишдан жавоб беришларига кўзим етмайди.

– Унақада, агар қарши бўлмасанг, бир ўзим кетаман. Тоғли жойларда машқ қилишнинг катта фойдаси бор.

* * *

Кечаги воқеалар Гранта-хаусда илиқликини бошлаб беради, дея ўйлашим хато экан.

Мен Уиллга табассум қилғанча, «Салом!» – деб хитоб қилдим, аммо у мен томонга қайрилишни ҳам эп күрмай, дераза-га тикилиб ўтираверди.

– Оғир кун, – минғирлади Натан курткасини кияркан.

Тонг жуда бўғиқ, қуюқ булатлардан эринибгина ёғаётган томчилар ойналарни чертар, яқин орада қуёшнинг кўри-нишига умид қилмаса ҳам бўларди. Бундай кунлар ҳатто менга ҳам ёмон таъсир қиласди. Уиллга бундан баттарлиги шубҳасиз эди. Мен ҳар кунги машғулотларимга овора бўлдим. Иш берувчи, албатта, сенга ёқиши шартми? Улар кимга ёқибди ўзи? Катринанинг бужмайган башарали соҳибаси синглиминг неча марта ва қанча вақтга ҳожатга чиқиб келишини ҳам назорат қиласкан. Мен эса аллақачон уч ҳафтача ишлаб кўйдим. Бу ёғига беш ойдан сал кўпроқ вақт қолди.

Кеча дабдаласи чиқсан фотосуратларни йиғиб, пастки тортмага солиб кетгандим. Бугун уларни чиқариб олиб, қай бирларини таъмирласа бўларкин, дея ажратади бошладим. Ҳам фойдали иш, ҳам вақтим ўтади.

Ўн дақиқалардан кейин ногиронлар аравачасининг электр двигателини овози Уилл келганлигидан дарак берди.

У эшик тўғрисига келиб, мени кузата бошлади. Унинг кўзлари остида қора соялар ётарди. Натаннинг айтишича, у баъзида умуман ухламаскан. Мен тонголди қоронғусида ёмон ўйлар исканжасидан қутила олмай, тўшақда мижжа қоқмасдан ётиш қандай бўлишини тасаввур қилишни хоҳламасдим.

– Мен буларнинг чорчўпини таъмирлаб бўлмасмикан, деб ўйладим. – Ўзимни иложи борича қувноқ тутишга ҳаракат қилиб, изоҳ бердим.

– Нима учун?

– Шу-у... – киприкларимни пирпиратдим. – Баъзиларини сақлаб қолса бўлади. Менда ёғоч елими бор, агар рухсат берсангиз уриниб кўришим мумкин. Ё тушлик танаффусда янги чорчўплар учун шаҳарга тушарман ёки бирга машинада бориб келармиз.

– Буларни таъмирланг деб, сизга ким айтди? – у менга еб қўйгудек тикилди.

«Бошланди», – ўйлаб қолдим мен.

– Мен... мен шунчаки ёрдам бериш ниятида эдим.

– Сиз менинг кечаги ишларимни түғриламоқчи бўлдингизми?

– Мен...

– Луиза, биласизми, агар менинг нимани хоҳлаётганимга бирортаси эътибор берганида, жуда яхши бўларди. Мен бу суратларни бекорга бундай аҳволга солмадим. Уларни кўришни сира ҳам истамайман.

– Кечирасиз, – дедим ўрнимдан тураркан. – Мен бундай ўйламагандим...

– Сиз ўзингизча ҳукм чиқаргансиз. Ҳамма ўзини менга нима кераклигини биладигандек тутади. Ўйлайдики: «Буларни таъмирлаб, қайта илиб қўйсам – Уилл хурсанд бўлади». Уларни кўришга кўзим йўқ. Англаб олдингизми?

– Мен Алисия билан тушган суратларингизни таъмирламоқчи эмасман. Бу қадар аҳмоқ бўлмасам керак. Ўйладими, вақт ўтиши билан...

– Э, худойим!.. – У мендан юзини ўғирди, овози ғоятда заҳарли эди. – Мени булардан халос қил. Боринг, ўзингизни журналларингизни ўқинг ёки чой дамламаган пайтингизда қиласидан бошқа ишларингиз билан машғул бўлинг.

Менинг ёноқларим аламдан лов-лов ёнарди. Унинг торгина коридорда аравачасини бошқаришга уринаётганини кўриб, орқасидан бақирдим:

– Сиз ўзингизни бу даражада тубан тутишга ҳақингиз йўқ!
Гапларим сукунат ичра муаллақ қолди.

Аравача жойида тўхтади. Узоқ танаффусдан сўнг у бошқарув дастагини ишга солганча, орқага ҳаракат қилди ва мен тарафга бурилди.

– Нима?

Мен унга юрагим дукиллаганча, қараб қолдим.

– Сиз дўстларингиз билан ёмон муносабатда бўлдингиз. Майли, улар балки шунга лойиқ иш қилишгандир, аммо мен сизга нима ёмонлик қилгандим. Кундан-кунга кўнглингизни олишга ҳаракат қиляпман. Ҳаётимни бошқаларники каби заҳарлашни бас қилсангиз, жуда миннатдор бўлардим.

Уиллнинг кўзлари катталашди. У гапиришдан олдин пича сукут сақлади.

– Менга сизнинг керак эмаслигингизни айтсам-чи?

– Мени сизмас, онангиз ёллаган. Агар у айтмаса, бу ердан кетмайман. Сизга боғланиб қолганим-у, бу аҳмоқона ишлар менга ёққани ёки сизнинг ҳаётингизни ўзгартиришни

хоҳлаганимданмас, пулга зориққаным учун ҳам кетолмайман. Билдингизми? Менга ҳақиқатан ҳам пул жуда зарур.

Уиллнинг юз ифодаси деярли ўзгармади, аммо унинг фикрига қарши борадиганлар пайдо бўлганлигидан, ҳайратга тушгани сезилиб туарди.

«Нималар қилиб қўйдим», – ишнинг расvosини чиқариб қўйганим аён эди.

Уилл ҳамон юзимга қараб туар, мен чаппа қараб олганимдан сўнг нимадир демоқчидек, хўрсиниб олди.

– Майли, – деди у аравачасини буриб оларкан. – Суратларни пастки тортмага тиқиб ташланг. Ҳаммасини.

Кейин эса кетди.

Сени бутунлай бошқа бир ҳаётга итқитганларида ёки ўзганинг ҳаётига куч билан худди ойнага юзингни ишқалашгандек ёпишириб қўйишганида, ўзингнинг асли кимлигингни ёки сени ким деб ҳисоблашлари ҳақида ўйлаб қоларкансан.

Қисқагина тўрт ҳафтадан кейин ота-онамнинг менинг ишларимга бўлган қизиқиши анчагина ўсди. Мен бошқа бир ҳаёт билан боғловчи ришта эдим. Айниқса, ойим Гранта-хаусдаги ҳаёт, турмуш тарзи, одатлари ҳақида худди фанга номаълум мавжудотни ўрганаётган ҳайвоншунос каби сўрайверади. «Миссис Трейнор тановул вақтида зиғир толали салфеткалардан фойдаланадими?» ёки «Улар ҳар куни чангютични ишлитишадими ёки биз?» ё бўлмаса, «Улар картошкадан нималар тайёрлашади?» каби саволларни берарди.

Ҳар тонгда ойим улар қандай ҳожатхона қоғозидан фойдаланишлари ёки чойшаблари қандай матолардан эканлигини билиб келишим кераклигини қаттиқ тайинларди. Мен буларни билолмай келганим ёки эслолмай қолганимдан чуқур афсусланарди. Бунинг боиси мен олти ёшлигимда анчагина бой бир синфдош дугонамниги борганимда, ойиси чанг кўтарманглар, дея бизни уй ичида ўйнашга рухсат бермаган ва ойим зодагонлар худди чўчқадек яшашаркан, деб ҳукм чиқариб қўйганди.

Мен уйга келиб, улар итга уйда овқатланишига рухсат беришлари, эшик олдини ҳар куни ювмасликлари ҳақида ҳисбот берганимда, ойим лабларини қимтиганча, бойваччаларнинг саришта эмасликлари ҳақидаги шубҳаси тасдиқланаётганини дадамга ишора қилиб қўярди.

Менинг даромадим ёки қилаётган ишим ўзимга ёқмаслиги туфайлими, улар менга нисбатан анчагина ҳурмат билан ёндашадиган бўлиб қолишиди. Аммо у қадар катта ўзгаришлар юз бермаган, дадам шунчаки аввалгидек: «хўппа семиз» дея чақирмас, ойим эса ишдан келишим билан бир финжон қайноқ чой таклиф қиларди, холос.

Патрик ва синглим учун ҳеч нарса ўзгармагандай – наштардек ботадиган киноялар, ачомлашлар, бўсалар ва афт бужмайтиришлар ҳамон аввалгидек қолганди. Мен ҳам деярли ўзгаришларни сезмасдим. Ҳанузгача худди олдингидек алламбало ҳолатда кийинардим.

Грант-хаусдагиларнинг мен ҳақимда қандай фикрда эканликлари хусусида ҳеч нарса билмасдим. Уилл ҳамон ўша-ўша ичимдагини топ деганлардан бўлиб қолганди. Натан учун эса мен навбатдаги энагалардан бири қаторида эдим. У етарли даражада дўстона муносабатда бўлса-да, оралиқдаги ма-софани сақлай биларди. У менинг бу ерда узоқ қолишимга ишонмаса керак, дея ўйлардим. Мистер Трейнор дуч келиб қолганимизда хушмуомалалик билан бош ирғар, мавриди топилганида кўчадаги тиқилинч ҳолатлар бор-йўклиги ва бу ерга ўрганиб кетган-кетмаганим – барини суриштираси эди. Агар у мени бошқа бир жойда кўриб қолса, таний олишига кафолат беролмасдим.

Миссис Трейнор учун эса, – э, худойим, – миссис Трейнор учун мен дунёдаги энг аҳмоқ ва маъсулиятсиз одамдек эдим.

Бунинг бари фоторамкалар туфайли бошланди. Уйдаги ҳеч нарса унинг назаридан четда қолмасди. Ерпарчин қилинган чорчўплар воқеаси унга зилзиладек таъсир қилганини айтиб ўтирмасам ҳам бўлади. У мендан Уиллни қанча вақтга ёлғиз қолдирганигимни, уни нима шу даражага етказганлиги-ю, қанча вақт бу ери тозалаганимни ипидан-игнасигача суриштиреди. Бунинг бари унинг ғоятда яхши тарбия кўрганлигидан, бақир-чақир қилмаса-да, киприкларини пирпиратганча, ҳар бир сўзимни тарозида тортгандек тинглашидан аён бўлиб турарди. Натандан судда ишлашини эшитганимда, мен бунга сира ҳам ажабланмагандим.

Унинг фикрича, ҳар қандай ноқулай вазиятда ҳам мен Уиллни узоқ пайт ёлғиз қолдирмаслигим керак эди. Ва-а, чангни артаётганимда ҳеч нарсани ерга тушириб юбормаслик учун, уларни токча четидан олисроққа қўйишим лозим экан. Бўлиб ўтган воқеани эса, у тасодиф натижаси эканлиги ўзини ишонтиреди. Яна у ҳамиша бирор нарсани тушириб юборган пайтим келиб қолар ёки ташқаридан ўтин олиб кирайтган маҳалим коридорда турганча, ўзини худди мен Уиллни узоқ пайт ёлғиз қолдирганимга гувоҳ бўлгандек тутарди.

Унинг муносабати Уиллнингдағаллигидан кўра ҳам кўпроқ ғашимга тегарди. Бир-икки маротаба ундан: – Ҳаммаси жойидами? – деб сўрамоқчи ҳам бўлганман.

«Сиз мени касбий маҳоратим учунмас, қувноқ табиатим туфайли ишга олгандингиз, – дегим келарди. – Эртадан кечгача асалариdek тинмайман. Чаққон ва қувноқман, яна нимадан норозисиз?»

Аммо Камилла Трейнор бундай оҳангда гаплашадиган аёллар тоифасига кирмасди. Назаримда, бу уйда ҳеч ким, ҳеч қачон тўғридан-тўғри гаплаша олмасди.

«Аввалги энагамиз Лилия деган қиз битта товада, бир вактнинг ўзида икки хил сабзавотни қовуришга уста эди», – дейиши гўё: «Сен тартибсизликка устаси фарангсан»ни ифодаларди.

«Уилл, чой ичасанми?» – деганлари: «Сен билан гаплашадиган гапи йўқ»ни англатар эди.

«Мен қоғозларимни қараб чиқишим керак», – дегани: «Сен қўполлик қилдинг, мени тезроқ кетгим келяпти»ни билдиради.

Буларнинг бари азобланаётган оҳангда талаффуз этиларкан, нозик бармоқлари хочли занжирчани пайпасларди. Миссис Трейнор жуда ўзини тута биладиган аёлдир. Мен ҳеч нарсани сезмагандек, хушмуомилалик билан табассум қилас ва ҳаки тўланадиган барча ишларни бажаарар эдим ёки шунга ҳаракат қилардим.

– Сиз нимага мени сабзи ейишга мажбур қиляпсиз?

Мен телевизордаги бошловчининг соchlарига ўхшатиб сочимни бўясаммикан, деб ўйлаб турган эдим.

– Ҳеч ҳам бунақамас.

– Айнан шундай. Сабзини қирғичдан ўтказиб, қайлага аралаштирдингиз. Мен кўриб тургандим.

Мен қизариб кетдим. Уилл тўғри айтганди. Уиллни овқатлантираётган пайтимда иккимиз ҳам тушлик вақти бериладиган янгиликларни кўраётгандик. Тушликка димланган гўшт ва картошка пюреси тайёрланганди. Уилл сабзавотларни хоҳламаслигини айтган бўлса ҳам, онаси менга уч хил сабзавотдан тарелкага солишни тайин қилганди.

– Нимага менга сабзингизни тиқишириянсиз?

– Тиқишириётганим йўқ.

– Овқатда сабзи йўқ, демоқчимисиз.

- Шу... - Мен майда сариқ бўлакчаларга қарадим. - Озгина...

У қошларини чимирганча, жавобимни кутарди.
- Улар... соғлигингиз учун фойдали, деб ўйладим.

Миссис Трейнорга ҳурматим ва ўзим бунга одатланиб қолганим учун шундай жавоб бердим. Мен Томасни овқатлантираётган пайтим сабзавотли пюрени картошка ёки мақарон тагига беркитганча, аралаштириб оғзига тиқардим. Ейилган ҳар бир қошиқ кичина бўлсаям ғалаба эди.

- Бир қошиқ сабзи ҳаётим сифатини яхшилай оладими?

Аҳмоқона эшитирса-да, мен бундай гапларга кўникиб бораётгандим.

- Узр, бошқа қайтарилмайди.

Бир пайт Уилл Трейнор хаҳолаб юборди.

- Эй худойим, - бош тебратди у. Унга анграйганча қолдим. - Бу овқатга яна нималар солдингиз? Ойим мажбур киляптими?

- Йўқ. Уилл, илтимос, мени кечиринг. Бундан кейин овқатга сабзи ишлатмайман.

- Ишлатаверинг, фақат нималар қўшганингизни ўзимга айтиб қўйинг.

- Майди, мен уларни тергилаб ташлайман, кейин...

- Менга ҳеч нарса керакмас, - у юзини ўгириб олди. - Чой дамлашингиз мумкин. Фақат чой, тағин унга бирор нарса аралаштириб ётманг.

Ошхонада идишларни юваётган пайтим Натан кириб келди.

- Уиллнинг бугун кайфияти яхши, - деди у узатган финжонимни оларкан.

Ташқарида ҳаво шу қадар совук эди-ки, туш пайтлари кўчага айлангани чиқмай қўйгандим.

- У айтди-ки, сен уни заҳарламоқчишишсан, яъни ҳазил маъносида.

Натанинг гаплари менга хуш ёқиб тушди.

- Майли, нимаям дердим, - дедим шодлигимни яширганча. - Ҳали бундан ҳам яхши бўлиб кетади.

- Ҳа, аввалги пайтлардан кўра кўпроқ гапиряпти. У хафталаб гаирмай қўйган пайтлари бўлган. Худога шукур, охирги кунлар гапга кириб қолди.

- Мендақа маҳмадона бўлолмайди, бари бир. Нималарни гаплашдинглар.

– Шу... озгина кирикет ҳақида. Сенга бир гапни **айтиб** күй. – Натан овозини пасайтириди. – Бир ҳафта олдин миссис Ти ишингни эплай олаяпсанми ё йўқлигинг ҳақида суриштириди. Мен сени мақтаб қўйдим, аммо у бошқа нарсани назарда туваётгандек. Кеча эса кириб, Уилл иккалангиз кулишаётганингизни эшитганини айтди.

Мен кечаги кунни эсладим.

– Ҳа, кеча у менинг устимдан кулаётган эди. Мен унга тайёрлаган овқатимнинг номини тополмагандим.

– Фарқи йўқ. У қачонлардан бери кулмай қўйганди.

Бу ҳақиқат эди. Биз Уилл билан анча чиқишиб қолгандик. Яъни у менга дағаллик қилаётганида, мен ҳам шундай жавоб қайтара бошладим. Бу ади-бадимиз болаларнинг ўйинига ўхшаб кетарди ва иккимизгаям маъқул келганди. Баъзан унга қарши гапирганларим, дағаллик қилганларим, қўполлигини юзига солишларим уни енгил қилаётгандек туюларди. Автотўқнашувдан кейин ҳамма унинг атрофида оёқ учида юради. Фақат Натангина Уиллнинг ҳурматига лойиқ бўлиб, ҳеч қанақа ништарли гапларга парво қилмасди. Натан одам қиёфасидаги зирҳли машинадек эди.

– Унга сенинг устингдан кўпроқ кулишига қўйиб бер, майлими?

– Бу муаммо эмас, – мен идишларни чиғаноқдан чиқара бошладим.

Ўзгаришлардан яна бири шу эдики, Уилл энди камдан-кам ҳолларда уни холи қолдиришимни талаб қиласди. Икки марта биргаликда кино кўришни таклиф қилди. Мен «Терминатор»нинг барча қисмларини аввал кўрган бўлсам ҳам, таклифни рад қилмадим. Аммо у французларнинг субтитрли фильмини таклиф қилганида, фильм жилдига қараб рад қилган эдим.

– Мен субтитрли фильмларни ёқтирумайман, – елка қисдим мен.

– Бу худди актёrlи фильмларни ёқтирумагандай гап. Тен-так бўлманг. Айнан нимасини ёқтирумайсиз? Уларни ўқиш кўришингизга халал бергани учунми?

Уилл бирор марта субтитрли фильмларни кўрмаганимга ишонмасди.

– Сиз бу фильмни кўришингиз керак, Луиза. Буни буйруқ ўрнида қабул қилсангиз ҳам бўлади. – Уилл орқароқка чекин

ди ва бүш турган креслога имо қилди. – Ўтиинг. Фильм туга-
гунча жойингиздан туриб кетмайсиз.

Бу овлоқдаги уй мерос сифатида теккан букри кимса ҳақидаги эски кино экан. Уиллнинг айтишича, бу кино машхур роман асосида суратга олинган бўлиб, мен бундай китоб ҳақида эшитмагандим. Дастребки йигирма дикиқагача ҳам ўқиб, ҳам фильмни томоша қилиш жуда қийин туюлди. Ташқарига чиққим келаяпти, дея Уиллга айтмоқчи ҳам бўлдим-у, тағин жаҳли чиқиб кетмасин учун сабр қилдим.

Бора-бора томошага берилиб кетдим. Мен бир пайтнинг ўзида субтитрларни ўқиш ва фильмни кўриш қийинлигини, дорилар қабул қилиш жадвалини ва миссис Трейнор ялқовлик қиласи, деб ўйлашини тамомила унуганча, ноинсоф қўшнилари алдаётган бечора букри ва унинг оиласи тақдирига берилиб кетдим. Букри ўлган пайти кўз ёшларими ни енгимга артганча, йиғлаб юбордим.

– Хўш, – деди Уилл менга кўз ташлаб. – Сизга умуман ёқмадими?

Мен атрофга аланглаб, ташқарига аллақачон оқшом чўкканлигини пайқаб қолдим.

– Энди сиз устимдан кулиб юрадиган бўлдингиз, – дедим салфеткали қутига қўл узатиб.

– Кўп эмас. Мен фақат шу ёшга киргунча, бирорта субтитрли фильм кўрмаганингиздан ҳайратдаман. Неча ёшдасиз?

– Йигирма олтида. – Кўзларимни артган салфетка туш бўёғидан доғ бўлганига кўзим тушди.

– Яхши. Агар фильм кўрмассангиз, Луиза Кларк, вақтингизни қандай ўтказасиз?

– Бўш вақтимда нималар қилишимни билмоқчимисиз? – дедим салфеткани ғижимлаганча.

– Ахир бир-биримизни яқиндан билишни хоҳлагандингиз-ку? Қани, ўзингиз ҳақда гапириб беринг-чи.

Хар доимгидек унинг овозидан устимдан кулмаётганини билиш қийин эди. Бир қасдимни олай-чи.

– Нимага? – сўрадим мен. – Нега бирдан бу сизни қизиқтириб қолди?

– Э, худо! Давлат сирини ўзи-я! – Унинг жаҳли чиқаётганга ўхшарди.

– Билмайман... – бошладим мен. – Пабда жиндай ичаман.

Пиңа телевизор күраман. Йигитимнинг югуриш машқини ба- жаришини кузатаман. Айтишга арзимайди.

– Йигитингиз югуралтганини кузатасизми?

– Ҳа.

– Үзингиз югурмайсизми?

– Йўқ. Мен бунга... – Мен кўкракларимга қараб олдим. – ... тўғри келмайман.

– Яна нима? – жилмайди у.

– Яъни қандай маънода яна?

– Хобби? Сайр-саёҳат? Севимли жойлар?

– Менинг ҳақиқий хоббим йўқ. – Миямни ковлаштира бошладим. – Бироз ўқийман. Кийинишни яхши кўраман.

– Ҳамма қатори экансиз. – деди у энсаси қотганча.

– Үзингиз сўрадингиз, мен айтдим. – Үзимни ҳимоя қила бошладим. – Айтарли ҳеч нарса қилмайман, тушунарлимни? Ишлайман ва уйга қайтаман.

– Қаерда яшайсиз?

– Қалъали тепаликнинг бошқа тарафида. Ренфру-роудда.

Уилл мени тушунмагандай тикилиб қолди. Бир тепаликнинг икки тарафи – икки олам.

– Икки томонлама ҳаракатли катта йўлнинг яқинида. «Макдоналдс»нинг ёнигинасида.

Уилл нима ҳақда гапираётганимни тасаввур қилмаса-да, бош иргаб қўйди.

– Дам олишлар-чи?

– Йигитим Патрик билан Испанияга бориб келганмиз, – дедим мен. – Болалиқда Дорсетдан олисда бўлмаганмиз. Ёки Тенбидан. Холам Тенбидан яшайди.

– Ҳаётдан нимани хоҳлайсиз?

– Бу ўта шахсий масала, – кўзларимни пирпиратдим.

– Майда-чуйдаларга тўхталмассангиз ҳам майли. Шунчаки ҳаётдаги орзуларингиз? Турмушга чиқиши? Чурвақаларни кўпайтириши? Мартабага кўтарилиши? Дунёни айланиши? Ми?

Орамизга узоқ жимлик чўқди.

Менинг жавобимни эшитмасдан олдинроқ Уиллнинг ҳафсаласи пир бўлганди:

– Билмайман. Бу ҳақда бафуржга ўйлаб ҳам кўрмаган эканман.

* * *

Жума куни биз шифохонага отландик. Яхшиям бу ҳақда ишга келган пайтим айтиб қолиши, бўлмаса кечаси билан ухломай чиқсан бўлармидим. Мен машина ҳайдашни биламан, аммо шундаям йилда бир маротаба. Уиллни маҳсус микроавтобусга чиқариш ва қўшни шаҳардаги шифохонагача соғ-омон олиб бориш ва қайтиб келиш ҳақида ўйлашнинг ўзи мен учун даҳшат эди.

Мен бу уйдан иш вақтида чиқиб кетишни ҳафталаб орзу қиласдим. Энди эса ундан чиқмасликни истаб қолгандим. Уиллнинг касаллик картасини унинг соғлигига доир «Транспорт», «Суғурта», «Ногиронликда қандай яшаш керак» ва «Врачлар» деб номланган қалин жиллар орасидан қидириб топдим. Картани суғуриб олгач, текшириб кўрсам, бугунги сана турибди. Менда Уилл адашгандир, дея пайдо бўлган илинж шами ҳам сўниб бўлди.

– Ойингиз биз билан борадими?

– Йўқ. У мен билан бирга анчадан бери бормай қўйган.

Хайронлигимни яшира олмасдим. Миссис Трейнор ўғлиниг соғлиғи билан боғлиқ ҳеч нарсани назардан қочирмайдиган онадек туюлганди.

– Натан-чи?

– Албатта, боради. Ахир у менга қаровчи тиббий ходим-ку. Ҳам бақувват. Сизнинг бир ўзингиз қийналиб қоласиз.

Автомобиль ташқи томондан бошқаларидан ажралиб турмаса-да, орқа эшиги очилганида, маҳсус пандуслар ергача тақалиб тушаркан. Натаннинг назорати остида аравачанинг ғилдиракларини шу изларга тўғриладим ва автоматнинг ўзи уни юқорига олиб чиқиб кетди. Аравача ғилдиракларини маҳкамлаб қўйганимиздан кейин, Натан олдинги ўриндиққа ўтирди. Мен титроқларимни босишга ҳаракат қилганча, машинани ўт олдирдим.

Ташқарида ҳаво анчагина совук эди ва биз Уиллнинг бўйнига иссиқ шарф боғлаб, иссиқ пальтоға ўраб қўйдик. Кенг йўлга чиқсанмиздан кейин Уилл жунжикиб, кичкина бўлиб колгандай туюлди. Натан ёнимдалигига қарамай, Уиллнинг аравачаси маҳкамланган жойидан чиқиб кетмасайди, деган ҳадикда тепамдаги ойнакдан унга қараб кўярдим. Уилл йўл бўйи ташқаридан кўз узмай боради. Баъзан машина ўчиб қолганида ёки кескин тормоз босганимда бирор сўз

котмасдан, афтини сал бужмайтирганча, вазиятдан чиқиб кетишимни кутиб турарди.

Шифохонага етиб борганимизда мен терга пишиб кетгандим. Шифохонанинг автомобиль қўйиш майдончасини уч бора айланиб, аравачани туширишга қулай жой изладим. Нихоят, биз истаган жой топилди ва Натан Уиллнинг аравачини бетонланган майдончага тушириб олди.

– Зўр амалладинг! – дея Натан елкамга уриб қўйди.

Уиллнинг икки томонида борарканмиз, ўзиюрар аравача йўлда учраган нотекисликлар ёки чуқурчаларни айланиб ўтиши учун Уилл жуда эҳтиёткорлик қиласади. Айниқса, автомобиль эгаларининг ўтишга жой қолдирмай, машиналарини ноқулай ҳолда қўйиб кетганидан анча жойни айланиб келишга мажбур бўлдик.

Шифохонанинг ўзи унчалар катта бўлмаган ярқирок бино экан. Озодагина қабулхона худди қимматбаҳо меҳмонхоналарнинг кутиш залига ўхшаб кетарди. Уилл котибага ўз номини айтиб, картасини кўрсатгунига қадар кутиб турдим ва кейин унинг ортидан Натан иккимиз узундан-узун коридор бўйлаб кетдик.

Уиллни текширувлар ўтказиладиган хонага киргизиб кетишигач, Натан иккимиз консультант эшиги олдидаги креслоларда кутиб ўтирадиган бўлдик. Бу ерда шифохоналарга хос хиддан асар ҳам йўқ, катта гулдонга эса янги узилган гуллар солиб қўйилганди. Бу ердаги гуллардан фарқ қиласадиган, катта-катта бу экзотик гулларнинг номиниям билмасдим.

– Улар у ёқда нима қилишяпти? – сўрадим бироз вақт ўтганидан кейин.

– Ярим йиллик оддий текширув, – Натан китобдан бош кўтарди.

– Аҳволи яхши бўлаётганини текширишадими?

– Унинг аҳволи яхшиланмайди, – Натан китобини ёпди. – Орқа мияси шикастланган.

– Сен у билан физиотерапия ўтказасан-ку.

– Шунчаки жисмоний жиҳатдан сақлаб, мушаклари ҳаракатдан тўхтаб қолмаслиги, суюкларидан кальций ювилиб кетмаслиги, оёқларида қон димланиб қолмаслиги учун. – У менинг хафсаламни пир қиласлик учун овозига мулойим тус берди. – Уилл хеч қачон юра олмайди, Луиза. Мўъжизалар голливуд фильмларидагина рўй беради. Биз факат оғрикни

енгиллаштирамиз ва вужудидаги бор ҳаракатлар имкониятини сақлаб туришга ёрдамлашамиз.

– У сенинг айтганларингни бажарайптими? Масалан, менга доим қаршилик қиласди.

– Бажарайпти, фақат яrim, чала ҳолида. – Натан бурнини буриштируди. – Мен иш бошлаган пайтимда, у қувватга тұла эди. Аммо бир йил ўтгандан сўнг натижалар кўринавермагач, ўзига бўлган ишончига дарз кетди.

– У таслим бўлмаслиги учун нима қилиши керак?

– Ростини айттайми? – Натан оёқлари остига қаради. – Уни тузалишига ишонч йўқ. Унинг кўкрагидан пастдаги мушаклари умуман ишламай қолган. Орқа мияни таъмирлашни эса ҳалигача эплашгани йўқ.

– Ахир тиббиёт бир жойда қотиб турмаса керак? Бу ергилар ҳам бекор ўтиришгани йўқдир...

– Бу ер яхши шифохона, – деди Натан ва яна китобини очди.

Бирор соатдан кейин Натан менга қаҳва келтиришни илтимос қилди. Қабулхонадаги журналларни бирма-бир кўздан кечирдим. Газета киоскаси олдида пича ушланиб қолдим ва қаҳва олиб қайтишда йўлни йўқотиб қўйдим. Йўлимда учраган ҳамширалардан ёрдам сўраганимда, уларнинг иккитаси бу ердаги бўлимларни яхши билмаслиги маълум бўлди. Сувуб бўлган қаҳвам билан бир амаллаб топиб келганимда эса, коридорда ҳеч ким йўқ эди. Яқин келиб қараганимда, консультантнинг эшиги қиягина очиқ экан. Эшикка яқин келаркан, қулоғимда миссис Трейнорнинг Уиллни ҳеч қачон ёлғиз қолдирмаслик ҳақидаги талаби қайта янгради. Мана, яна бир хато.

– Шундай қилиб, мистер Трейнор, уч ойдан кейин учрашамиз, – эшик қиясидан овоз келди. – Мен спазмга қарши дорилар дозасини ўзгартирдим ва анализлар натижасини телефон орқали сизга, албатта, айтишади. Душанба куни бўлса керак.

– Мен уларни пастдаги дорихонадан сотиб олишим мумкинми? – бу Уиллнинг овози эди.

– Бўлади. Мана рецепт. Булар уларда бўлиши керак.

Шунда аёлнинг овози эшитилди:

– Жилдни олсак бўладими?

Мен иш охирига етганлигини англашим. Эшикни тақил-

латганимда, кимдир киришга ижозат берди. Ичкаридагилар менга ҳайрон бўлганча, боқиб туришарди.

– Кечирасизлар, – консультант ўрнидан турди. – Мен физиотерапевт келди, деб ўйлабман.

– Мен... Уиллнинг энагасиман, – дедим эшик олдида турганча. Бу пайтда Наташ Уиллга кўйлагини кийдираётганди.– Узр, сизлар ишни тугатмабсизлар-да...

– Луиза, ташқарида бир дақиқа кутиб туринг, – Уиллнинг норози оҳангдаги овози янгради.

Узр маъносида минғиллаганча, юзларим ловуллаган кўйи ортимга қайтдим.

Мени Уиллнинг ориқ ва чандиқлар тўлиб кетган яланғоч бадани ҳам, консультантнинг миссис Трейнорнинг қарашларини эслатувчи сезилар-сезилмас норозилик нигоҳи ҳам ҳайратга солмаганди.

Йўқ, Наташ қанчалар эпчиллик билан кўйлак енгларини тортаётган маҳали, мени Уиллнинг билагидаги кўкиш-кирмиз , узун ва эгри-буғри чандиқлар ҳайратга солганди.

Kорлар кутылмаганда ёға бошлади. Мен уйдан чиққанимда осмон күм-күк эди ва ярим соатлар ичидә қалъани айланиб, ўтиб бўлгандим.

Эгнимдаги юпқа хитойча ипакли плашда оёқларимдан совуқ ўтганча, йўлда борардим. Кулранглашган осмондан қор парчалари шу қадар тез тўкила бошладики, Гранта-хаусни кўзимдан яшириб, атрофдаги олам ва овозларни тўсиб қўйгандай бўлди. Кўчадаги автомобиллар ҳам эҳтиёткорлик билан ҳаракатланар, йўлаклардаги пиёдалар эса тойғанишиб кетганларида қийқириб юборишарди. Мен шарфимни бурнумгача тортиб, енгил кийинганим учун ўзимни койидим.

Мени ҳайрон қолдирганча, эшикни Натан эмас, Уиллнинг отаси очди.

– У каравотида, – деди мистер Трейнор эшиқдан бош чиқариб. – Ўзини ёмон ҳис қиляпти. Докторни чақирсамми, деб турибман.

– Натан қаерда?

– Бугун унинг дам олиш куни. Худди аксига олгандай. Ҳамшира ҳам келди-ю, яна орқасига қайтиб кетди. Агар қор тинмайдиган бўлса, нима қилишимизгаям ҳайронман. – Мистер Трейнор чиндан ҳам ҳеч нарса қилолмайдигандек, кифларини қисди ва худди маъсулиятни менга топшириганидан кўнгли тўлгандай коридорда йўқ бўлиб кетаркан, менга деди: – Ўзингиз нима қилиш кераклигини билсангиз керак.

Мен плаш ва туфлимни ечдим, ҳўл пайпоқларимни батареяга осдим. Трейнор хоним судга ишга кетганлигини билардим, у кеча Уиллнинг овқатланишига доир тегишли кўрсатмаларни жадвалга қайд қилганди. Саватдан Уиллнинг пайпоқларидан бирини олиб кийдим. Оёқларимга жон киргандай бўлди. Уилл менинг саломимга жавоб бермади. Мен унга ичимлик тайёрладим ва эшик олдига бориб секин тақиллатгач, ичкарига мўраладим. Фира-ширада унинг кўрпа остида ётганлигини пайқадим. У қаттиқ уйқуда эди. Эшикни ёпиб қўйганча, ўз ишларим билан банд бўлишга қарор қилдим.

Ойим уйимиздаги саришталиқдан күп лаззат оларди. Мен эса бу ерда ойлаб ҳамма ёқни чиннидек тозалаб чиқсам ҳам, бундан бирорта яхши ҳиссиёт орттирмасдим.

Аммо бугун Уилл түшагига михланиб ётган, ташқи дунё қотиб қолған бир пайтда, узун коридорда қўлимдаги латта билан бориб-келишлар кўнглимга хотиржалик солаётганди. Чангларни артиб, хоналарни ўзим билан олган радионинг овозини пасайтириб эшитганча, чангюткичда тозалаб чиқардим. Ҳар-ҳар замонда Уиллнинг хонасидан хабар олиб, соатни ҳам ўн қилдим.

Мен ўтин олиб келгани ташқарига чиққанимда, қор анча қалинлашганини пайқадим. Уиллга янги ичимлик тайёрлаб, эшигини тақиллатдим. Жавоб бўлавермагач, буни яна тарорладим.

– Ҳа? – худди ҳозиргина уйғонгандек, овози хириллаб чиқди.

– Мен Луизаман. Кирсам майлими?

– Бу ерда ўйнаб ётибманми? Кираверинг.

Пардалар сурилмаганлиги учун хона нимқоронғу эди. Кўзларим ғира-ширалиқка ўрганиши учун бир зум туриб қолдим. Уилл ёнбошлаб ётган экан. Унинг соchlари бир томонга қайрилиб қолған, кўрпаси эса ерга сурилиб тушай деганди. Ювинмаган эркак ифори уй ҳавосида билиниб турарди.

– Бирор нарса ичасизми?

– Мен бу томонимга ағдарилиб олмоқчиман.

Қўлимдаги стаканчани комодга қўйдим ва каравотга яқинлашдим.

– Мен... мен нима қилишим кераклигини айтинг.

У оғриқ туйгандай хўрсиниб олди.

– Мени сал кўтариб, бошқа томонга ағдариб қўйинг, кейин каравотнинг бош томонини кўтаринг. Мана қаранг, – у менга яқинроқ келишга имо қилди. – Кўлларингиз билан қучокланг, бармоқларингизни занжирча қилинг, кейин орқага тортинг. Ўзингизни уринтирмаслик учун каравотга эгилинг.

Мен ўзимни йўқотиб қўяй дедим. Уиллни оғушимга олгач, ундан тараалаётган ҳидданми, иссиқ баданиданми, бошим айлангандек бўлди. Шунақанги кулгим қистадики, ўзимни зўрга босиб олдим.

– Нима?

– Ҳеч нарса.

Мен қўлларимни занжирча қилғанча, ўпкамни тўлдириб

нафас олдим ва уни орқага тортдим. У кутганимдан кўра ҳам йўғонроқ ва оғир эди.

– Кўлларингиз бунчалар совуқ.

– Жойингиздан туролганингизда эди, ташқарида кор ёгаётганини билардингиз.

Мен ҳазил аралаш гапирапкан, унинг футболка остидаги вужудидан тараалаётган тафтдан иссиғи борлигига амин бўлдим. Уни эҳтиёткорлик билан ётқизиб бўлгач, каравотнинг бош томонини бироз кўтариб қўйдим.

– Кўп кўтарворманг, бошим айланиши мумкин.

Уиллнинг ожизгина қаршилигига қарамай, унинг юзкўзини яхшироқ кўриш учун каравот ёнидаги чироқни ёқиб қўйдим.

– Уилл, аҳволингиз яхшими? – ундан жавоб олиш учун саволни икки марта қайтаришимга тўғри келди.

– Бундан баттари бўлмайди.

– Оғриқ қолдирувчи дори берайми?

– Майли... кучлироғидан.

– Парацетамолми?

У бошини ёстиққа ташлади.

Мен стаканчани лабига тутдим ва ичишини кузатиб турдим.

– Раҳмат, – деди у ичиб бўлгач ва камина ўзимдан кетай дедим.

Чунки Уилл менга ҳеч қачон ташаккур билдирамаганди.

У кўзларини оҳиста юмди. Шунда мен бир муддат эшик ёнида турганча, уни кузатдим. Уилл сезилар-сезилмас нафас оларди. Шу пайтга қадар бу инсонни фақат креслода ўтирган ҳолда кўрганлигим учун, унинг ётган ҳолидаги аҳволи қанақа бўлишини билмасдим.

– Боринг, – деди у.

Мен чиқиб кетдим.

Журнал ўқиб ўтирарканман, ҳар замонда кор ёгишини кузатганча, дераза оша қараб қўярдим. Соат бир яrimда онам дадамнинг машинасида мени олиб келолмаслиги ҳақида эсэмэс жўнатди: «Йўлга чиқишингдан олдин қўнғироқ қил». Қизиқ, ойим нима қилмоқчи? Дадамни кўчага чана ва итимиз билан чиқармоқчими?

Маҳаллий радиодан йўллардаги автомобиль тирбандликлари, поездларнинг кечикаётганлиги, мактаблар ёпилагани ҳақидаги янги хабарлар эшийтдим. Кейин Уиллнинг хо-

насига қайтдим ва уни кўздан кечирдим. Менга унинг тузи ёқинқирамади. Чунки танасидан қони қочган, ёноқларида эса қизил доғлар пайдо бўлганди.

– Уилл? – уни секингина чакирдим.

У қимирламасди.

– Уилл?

Мен озроқ ваҳимага туша бошладим. Яна икки бор баланд овозда чақириб кўрдим. Жавоб бўлавермади. Сўнра унинг тепасига бориб энгашдим. Юзи ва кўкракларида ҳеч қандай ҳаракат асари кўринмасди. Нафас олаётганини текшириш учун қўлимни юзларига яқинлаштирудим. Қўлим теккан маҳали чўчиб кўзларини очди.

– Кечирасиз. – Мен ўзимни орқага олдим.

У кўзларини пирпиратганча, хонага разм солиб чиқди.

– Бу – Лу, – дедим мени танимаётгандай туюлгани учун.

– Кўриб турибман. – Унинг юзидан ғаши келаётганлиги билиниб турарди.

– Шўрва олиб келайми?

– Раҳмат, керакмас. – У кўзларини юмди.

– Оғриқ қолдирувчиларни-чи?

Унинг чаккалари тердан ялтиради. Ёпинган кўрпасини ушлаб кўрганимда, улар тердан жиққа ҳўл ва жуда иссиқ эди. Хавотирга тушдим.

– Бирор ёрдам керакми? Натан келмайдиган бўлса агарда...

– Йўқ, ҳаммаси жойида, – ғўлдиради у ва яна кўзларини юмди.

Мен жилдни варақлаб, бундай пайтда нима қилиш кераклиги ҳақида қайдларни қидирдим. Шкафчани очиб, дока бинтлар ва қўлқоплар, дорили қутиларни олгач, буларни нима қилишни билмай, интеркомдан отасига қўнғироқ қилдим. Бунга ҳеч қандай жавоб бўлмагач, миссис Трейнорга қўнғироқ қилмоққа чоғланган пайтим, эшик очилди ва Натан шоша-пиша кириб келди. Унинг шарфи ва телпаги юзларини тамоман ёпиб ташлаган, унга эргашиб кўчадаги совуқ ҳаво ва қор парчалари ичкарига суқилди.

– Салом! – Натан пойабзалидан қорларни қоқиб, эшикни ёпди.

Уй бирданига уйғониб кетгандек туюлди.

– Худога шукур, етиб келдинг! – хитоб қилдим мен. – Уиллнинг мазаси йўқ. Ўзиям боягина уйғонди. Ҳали ҳеч нарса ичмади ҳам. Нима қилишни билмай турибман.

– Автобуслар юрмаяпти, – деди Натан. – Пиёда келишимга түғри келди.

Мен чой дамлашга тутиндим, Натан эса Уиллнинг олдига кириб кетди. Чой қайнамасидан туриб, Натан тезда қайтиб чиқди.

– Иситмаси жуда баланд. Анча бўлдими?

– Эрталабдан бери. Мен ҳам шундай деб ўйлагандим, аммо у менга ҳаммаси жойида деди-ю, ухлашда давом этди.

– Ў-ў, худойим! Эрталабдан берими? Ахир унинг танаси ҳароратни бошқаролмаслигини билмасмидинг? – Натан ёнимдан ўтганча, дорилар турадиган шкафчани ковлаштира кетди. – Кучли антибиотиклар керак.

У битта хапдорини олди-да, ҳавончада тужа бошлади.

– Мен унга парацетамол бергандим.

– Нимага карамелка эмас?

– Буни билмасдим. Ҳеч ким айтмаган. Мен уни иссиққина ўраб қўйдим.

– Керакли нарсаларни жилдда ёзиб қўйганман-ку. Билиб қўй, Уилл сену мен каби терламаслиги керак. Унинг жароҳатланган жойидан пасти умуман терламайди. Бу – салгина шамолласа ҳам иссиғи жуда юқори кўтарилиб кетади, деганидир. Бор, вентилятор топиб кел. Уилл совумагунча, хонани шамоллатамиз. Яна бош остига қўйиш учун ҳўл сочиқ. Қорбўрон тинмасдан докторни ҳам чақиролмаймиз. Ҳамшира эрталаб бирровга келиб, кетса бўларди.

Натанини ҳеч қачон бунчалар жаҳли чиққан ҳолатда кўрмагандим. У мен билан деярли гаплашмас эди.

Мен вентилятор олиб келишга жўнадим.

Уиллнинг ҳароратини меъёрига келтириш учун қирқ дақиқа керак бўлди. Кучли дорилар таъсир қилишини кутиб турмасдан, пешонасига нам сочиқ босиб, бўйни аралаш ўраб қўйдим. Уиллни ечинтириб, устига юпқа чит чойшаб ёпдик-да, вентиляторга қаратиб ётқиздик. Унинг билагидаги чандиқлар янада яққол кўриниб турган бўлса-да, мен ўзимни ҳеч нарсани кўрмагандек тутардим.

Уилл бизнинг бунаقا куйиб-пишишларимизга сабр билан чидар, саволларга ниманидир ғулдираган кўйи жавоб берарди. Чамаси, нима деяётганини унинг ўзи ҳам тушунмасди. Аҳволининг қай даражадалиги ёруғ чироқ остида рўй-рост кўринди ва мен буни олдинроқ пайқамаганимдан уялиб кет-

дим. Бу ишимдан то Натанинг гаши келгунига қадар қайта-қайта узр сўрадим.

– Бўти, – деди у. – Нималар қилаётганимни яхшилаб кўриб ол. Кейинчалик асқотиб қолиши мумкин.

Мен эътиroz билдиришга журъат қилолмадим. Натан Уиллнинг иштонини пастроқ туширган пайти оппоқ териси очилиб қолганидан кўнглим айниди. Унинг қорнига найча киритиб қўйилган экан. Натан Уиллнинг пешоби йигиладиган пакетни қўлимга тутқазганидан кейин, тез-тез юрганча, хонадан чиқиб кетдим.

Уилл, чамаси, бирон соатдан кейингина алмаштирилган чойшаблар оғушида уйқуга кетди.

– Майли, ухласин. Аммо яна икки соатлар ўтганида суюқликни тўкиб ташла. Соат бешларда ҳароратта қарши дорисидан берасан.

Мен буларни дафтарчамга ёзиб олдим. Қайта хато қилиб қўйишдан қўрқардим.

– Кечки пайт ҳаммасини ўзинг қайтадан қиласан. Қўлингдан келадими? Жилдагиларни яхшилаб ўқиб чиқ. Ҳеч нарсадан қўрқма. Муаммо пайдо бўлса, қўнгироқ қил. Мен тушунишишга ҳаракат қиласман. Жуда бўлмаса, ўзим етиб келаман. Хайр. – Натан яхшилаб ўраниб олганча, қорбўронга сингиб кетди.

Натан кетгандан кейин Уиллнинг хонасида қолдим. Мен уни ёлғиз қолдириб кетишдан қўрқардим. Бурчакда эски чарм кресло турар, унинг ёнида тунчироқ қўйилган бўлиб, мен шкафдан битта китобни сугуриб олдим-да, юмшоқ ўриндиққа чўкканча, уни ўқишига тушдим.

Хона менга ғоятда осойишта туюлди. Дераза пардалари орасидан оппоқ ёпинчиққа ўранган ташки олам қўриниб турарди. Хона иссиқ бўлиб, марказий иситиш тизимининг ҳар-ҳар замонда шовуллаб қўйиши – хаёлларимни бузиб юборарди. Мен ахён-ахёнда китобдан бош кўтариб, Уиллнинг ором олишини зимдан кузатаман. Умримда биринчи маротаба ҳеч нарса қилмасдан осойишта ўтирадим. Ўзимизнин ўйда чангютичнинг тинимсиз ишлаши, телевизорнинг шовқини ва бақир-чақирлар туфайли ҳеч қандай осойишталиқдан асар бўлмасди. Телевизор ўчириб қўйиладиган камдан-кам вақтларда ҳам, дадам Элвиснинг кўхна қўшикларини варанглатганча, қўйгани қўйган эди. Қахвахонада ҳам ҳар доим шовқин-сурон авжида бўларди.

Бу ерда эса ўзимнинг фикрларимни ҳам, юрагимнинг уришини ҳам эшита олардим. Бу менга ғоятда ёқарди.

Соат бешда менинг мобил телефонимга хабар келди. Уилл ғимиirlаб қолди ва мен уни безовта қилмаслик учун телефонимни қўлга олдим.

Поездлар юрмаяпти. Бугун шу ерда тунаб қололасизми? Натан келолмас экан. Камилла Трейнор.

Буни кутмаган бўлсам ҳам жавоб ёздим: «Муаммосиз».

Мен уйдагиларимга телефон қилиб, шу ерда қолаётганимни айтдим. Онам йўл ёмонлигидан хавотирлангани сабаб, бу гапдан енгил тортгандай бўлди. Тунаш учун алоҳида қўшимча ҳақ берилишини айтганимда, боши нақ осмонга етди.

– Бернард, эшиитдингми? – Ойим дадамдан суюнчи олишга шошилди. – Луга ухлагани учун ҳам маош беришмоқчи.

– Худога шукур, – деди дадам. – Ана энди орзусидаги ишни топибди.

Мен Патрикка ишда қолишимни сўрашаётгандари ва кечроқ ўзим қўнғироқ қолишим ҳақида хабар юбордим. Бир неча лаҳзадан кейин жавоб келди.

Бугун кечқурун менинг қорда кроссим бор. Норвегиядаги мусобоқалар учун аъло даражадаги машғулот! Ўпаман, П.

Машғулот кийимида бундай об-ҳавода югуриб юришнинг нимасидан завқланиш мумкинлигига ҳайрон қолардим.

Уилл ухларди. Мен ўзимга таом пиширдим ва Уилл учун ҳам озгина шўрвадан олиб қўйдим. Мехмонхонадаги печканни ўт олдирдим. Навбатдаги ҳикояни ўқиб чиқдим ва охирги маротаба қачон китоб сотиб олганимни эслай олмадим. Болаликда ўқиши яхши кўрадим, кейинчалик эса фақат журналларнигина қўлга оламан, холос. Катрина – ҳақиқий китобхон эди. Мен китобни қўлга олиб, унга тегишли ҳудудга бостириб киргандек бўлардим. Унинг Томас билан университетга кетишларини ўйлаб, бундан хурсанд ёки хафалигимни ҳам билмасдим.

Натан кечки еттиларда телефон қилди ва бу ерда қолишимни эшитиб хурсанд бўлди.

– Мен мистер Трейнорга қўнғироқ қилиб, ҳеч улана олмадим.

– Хўжайн уйда бўлмайди.

– Уйда бўлмайди?

Уилл билан тун бўйи ёлғиз қолишимдан қўрқиб кетдим. Унга бир нарса бўлиб қолса, не аҳволга тушаман.

– Балки, миссис Трейнорга қўнғироқ қилсам яхшироқ бўлар?

– Яххиси, қўнғироқ қилмай қўя қол.

– Аммо...

– Лу, қулоқ сол. У миссис Ти уйда бўлмайдиган кечалари қаёққадир жўнаб қолади.

Шундагина бунинг маъносини тушундим.

– Вой тавба!

– Уйда қоладиган бўлсанг, шунинг ўзи етарли. Ҳаммаси жойида бўлса, мен эрталаб етиб бораман.

Бир хил кунларнинг қурбони бўлсанг, бир хил кунларни қувалаб урсанг арзийди. Мен телевизор кўриб, тамадди қилиб олгандан сўнг, оҳиста хоналарни йиғишириб чиқдим. Шундан сўнггина Уиллнинг хонасига бордим.

Эшикдан киришим билан у қимиirlади ва бошини кўтарди.

– Соат неча бўлди, Кларк?

– Саккиз яримлар.

Уилл бошини ёстиққа ташлади.

– Сув олиб келинг.

Унинг овозида жаҳл ва алам йўқ эди. Хасталик уни ниҳоят ён босувчан қилиб қўйганди. Мен унга сув ичирдим. Кейин каравот четига ўтириб, худди болалигимда ойим қилганидай, Уиллнинг манглайига кафтимни босдим. Кенг пешонаси анчагина тафтли бўлса-да, эрталабкидай қўрқинчли эмасди.

– Кўлларингиз совук экан.

– Шўрва ичасизми?

– Йўқ.

– Тўшагингиз қулайми?

Аслида унга қанақаси қулайлиги ҳақида менда ҳеч қандай тасаввур йўқ эди.

– Иложи бўлса, мени бу ёнимга ағдариб қўйсангиз, девдим. Ўтқазиб қўйиш керакмас.

Мен каравотнинг бошқа тарафига ўтдим ва эҳтиёткорлик билан уни бошқа тарафга ағдардим. Ундан кўрила иситган баданинг соғлом тафти келиб туради.

– Яна бирор нарса керакми?

– Уйингизга кетмадингизми?

– Бугун шу ерда қоларканман.

Ташқарида аллақачон зим-зиё тун хукмрон эди. Кор ҳа-

мон бўралаб ёғарди. Иккимиз ҳам ойнага урилаётган қор парчаларини жимгина кузатардик.

– Сизга бир савол берсам майлими? – сўрадим мен.

Унинг кафти чойшаб устида ётарди.

– Ўшанда нима бўлганди? – кўз олдимда унинг билагидаги чуқур чандиқлар намоён бўлди.

– Мотоцикл келиб урилган. Кўчани пиёда кесиб ўтаётган эдим.

– Мен чанғи учётганингизда ёки баландликдан сакраш пайтида йиқилгансиз, деб ўйлаб юрибман.

– Ҳамма шунаقا деб ўйлайди. Мен Лондондаги уйим жойлашган кўчани кесиб ўтаётгандим. Ўша ерда ишим ҳам, уйим ҳам қолиб кетди...

– Жонингиз омон қолибди...

– Ҳа, шунаقا, бўлмаса бошида докторлар мени яшаб кетишинга шубҳа қилишган экан.

– Бу ердаги ҳаётингизни ёмон кўрасизми?

– Ҳа.

– Бир кун яна Лондонга қайтгингиз келадими?

– Ҳозирги ҳолимдамас.

– Яхши бўлиб кетишингиз ҳам мумкин. Натаннинг айтишича, бундай хасталикларни тузатишда анча ривожланиш кузатилаётган экан.

Уилл яна кўзларини юмди.

Мен унинг ёстигини тўғрилаб, кўрпани кўксигача тортиб қўйдим.

– Кўп савол бераётган бўлсан – узр сўрайман, – унинг тўғрисига келиб ўтиредим. – Хоҳласангиз кетишим мумкин.

– Яна бироз қолинг. Гаплашиб ўтиринг.– Уилл кўзларини очди ва уларда оғир ҳорғинлик борлигини кўрдим.– Менга бирор яхши нарсани ҳикоя қилиб беринг.

Мен бир пас тараддуланиб тургач, ёстиқнинг қолган қисмига суюнганча, у билан ёнма-ён ўтириб олдим.

Биз деразадан сочилаётган нурларга урилганча, яна зулмат бағрига сингиб кетаётган қор учқунларини кузатган кўйи жим қолдик.

– Болалигимда мен бирор нарсадан қаттиқ қўрқкан пайтларим, дадамдан қизиқарли нарса айтиб беришини сўрадим, – дедим Уиллга. – Дадамнинг айтиб берганларини сизга ҳикоя қилиб берсам, мени тентак экан, дея ўйлашингиз мумкин.

– Шундоғам тентаксиз-у.
 – Майли, хулласи дадам менга... – бирдан кулиб юбордим. – Вой-вой-эй, йўқ, айтотмайман.

– Айтинг.

– У менга «Абизиянка ҳақида қўшиқ»ни айтиб берарди.
 – Қанақа-қанақа?

«Абизиянка ҳақида қўшиқ». Уни ҳамма билса керак, деб ўйлардим.

– Ишонинг Кларк, – деди у, – мен бу ҳақда биринчи бор эшитишим.

Чуқур хўрсишиб олиб, кўзимни юмганча, ашула айта бошладим:

*Абизиянкада яшасам дейман,
 Шу ерда туш пайти дунёга келдим.
 Банджода куй чалсам дейман қизларга,
 Мана шу эскича куйчи торимда.*

Уиллнинг юзида табассум пайдо бўлди. Мен давом этдим:

*Бир куни банджони устага элтдим,
 Балки созлаб берар уни қайтадан.
 Улар эса деди: уни сира ҳам –
 Бошқасига асло алишиб бўлмас.*

Орамизга узоқ бўлмаган сукут чўқди.

– Битта сизми десам, оиласиз билан тентак экансизлар.
 – Аммо бу жуда ёқарди, мен ҳам тинчланардим.
 – Менимча, дадангиз сиздан кўра яхшироқ ашула айтса керак.

– Бу зериктирмаганим учун айтган раҳматингизми?
 – Майли, энди бошқа нарсани ҳикоя қилиб беринг. Фақат бир илтимос: ашуласизидан бўлсин.
 – Бошқасини... – Мен пича ўйланиб турдим. – Бўпти, сиз яқинда мен кийган туфлинин кўрганмидингиз?
 – Кўрмай нима.

– Ойимнинг айтишича, ғалати пойабзалларга қизиқишим уч ёшимдан бошланган экан. У менга феруза рангли, ялтироқлари бор, резинали этикча сотиб олганди. Ўша пайтларда бу жуда тахчил бўлган. Бошқа болалар оддий зангори, жуда омади келганлар эса қизил этикчалар кийишар эди. Ойим яна айтадиларки, мен бу этикчамни ечмасдан ўрнимга ётар, чўмилар, уларда болалар боғчасига қатнарканман. Бу

ялтироқ этик ва асалари тусли колготкалар менинг ажралмас қисмимга айланиб қолганди.

- Асалари тусли колготкалар, дейсизми?
- Қорамтири сариқ йўл-йўллилар.
- Ажойиб.
- Мен уч яшар пайтимда ана шунаقا, йўл-йўл оёқларни яхши кўрардим.

Уиллнинг хасталиги билан ёлғиз қолишим ҳақидаги кун бўйи чеккан хавотирларим аста-секин тарқала бошлаганди. Унинг аҳволи унчалар ҳам ёмон эмасди.

- Хўш, бу ялтироқ этикчангизнинг тақдири нима билан тугади?

- Ойим уларни ташлаб юборди. Мен эса товон замбуруғини орттириб олдим.

- Ажойиб.
- Колготкаларимни ҳам ташлаб юборганди.
- Нимага энди?
- Нимагалигини билмайман. Жуда хафа бўлгандим. Шундан кейин бундай севимли колготкаларни бошқа учратмадим. Унақаларни ҳозир тайёрлашмайди. Балки ҳали ҳам қилишар, факат катта ёшли жувонларга йўқ.

- Қизиқ-ку.
- Кулманг! Нима, сиз бирор нарсани ғоятда севиб қолмаганмисиз?

Мен уни деярли кўрмасдим, хона тим қоронғи эди. Каратотим ёнидаги чироқни ёқиш мумкин эди, аммо мени нимадир тўхтатиб қолганди.

- Нега энди, – деди Уилл сокинлик билан. – Севганман.
- Биз яна бироз гаплашдик, аммо Уиллни мудрок босди. Мен унинг ёнида ётаркан, қандай нафас олишини тинглардим. Ўн бирлар атрофида Уилл яна терлай бошлади. Мен уни уйғотиб, ҳароратни туширувчи дориларни ичирдим. Кейин устки чойшабларини бошқасига алмаштириб, унинг ёнига чўзилганча, ухлаб қолибман.

Мен ўз номимни айтиб чақиришларидан уйғониб кетдим. Мактаб партасида ўтирганимда муаллима доскани тўққиллатганча, менинг исмимни қайта-қайта тилга оларди. Қанча уринмай, партага эгилган бошимни кўтара олмасдим.

- Луиза.
- Парта эса нимагадир жуда юмшоқ эди. Қулогим устида яна ўша овоз янгарди:

– Луиза.

Бир пайт парта түшакка айланиб қолди. Күзимни очганимда, төпамда Камилла Трейнор турганини күриб, ҳайрон бўлдим. Унинг эгнида оғир жун пальто бўлиб, кифтига сумкасини осиб олганди.

Мен шошганча, туриб ўтирдим. Ёнимда эса кўрпасига ўранганча, Уилл ухлаб ётар, деразадан тонг бўзариб келарди.

– Бу хонада нима қилаяпсиз?

Жуда хижолатли ҳолат юз берганди. Мен юз-кўзимни ишқалаб, уйқумни қочиришга ҳаракат қилдим. Нимага бу ерда қолиб кетдим? Унга нима дейман?

– Уиллнинг каравотида нима қилаяпсиз?

– Уилл... – ғулдирадим мен. – Уиллнинг мазаси қочганди...

Унинг ёнидан кетмаслик учун...

– Мазаси қочганди, деганингиз нимаси? Юринг, коридорга чиқайлик. – У орқасидан зудлик билан чиқиб боришимга ишонган ҳолда тез-тез юрганча, хонадан чиқиб кетди.

Мен уст-бошимни тартибга келтиргандан сўнг, йўлакка чиқиб бордим.

– Уиллнинг тонгда иситмаси кўтарилиди. Натан келиб, ҳароратини туширди. Менга нималар қилиш кераклигини ўргатиб, ўзи кетиб қолди. Кейин унга қараб ўтиришга тўғри келди...

– Нимага менга қўнғироқ қилмадингиз? Агар Уиллнинг тоби қочса, менга ёки мистер Трейнорга қўнғироқ қилишингиз керак эди.

Шунда миям ишлаб кетди ва соат неча бўлганини билиш учун қўл соатимга қарадим. Еттидан сал ошганроқ эди.

– Натан айтди-ки...

– Қулоқ солинг, Луиза! Агар Уилл шунчалар олдидан кетиб бўлмас даражада касал экан, менга телефон қилишингиз шарт эди.

– Ҳа, шунаقا. – Мен ер чизиб қолдим.

– Унақада сизни сира тушунмаяпман, нега менга телефон қилмадингиз? Ёки мистер Трейнорга қўнғироқ қилишингиз мумкин эди-ку!

Шу маҳал эшик очилиб, қўлтиғига газета қистириб олган мистер Трейнор келиб қолди.

– Сен келганимидинг! – у елкаларидаги қорларни қоқканча, хотинига мурожаат қилди. – Мен хозиргина газета ва сут олиб келиш учун кўчага чиққандим. Йўлда юриб бўлмайди.

Музламаларда тойғаниб кетмай деб, айланма йўллардан юришга тўғри келди.

Миссис Трейнор эрига қаради.

– Сен кечаси Уиллнинг иссиғи чикқанини билармидинг?

Мистер Трейнор менга қаради. Мен кўзларимни ерга қаратдим. Ҳеч қачон бу қадар оғир аҳволга тушмагандим.

– Луиза, менга қўғироқ қилдингизми? Кечиринг, худо ҳақи... Мен эшитмай қолган бўлсан керак. Интеркомимизга бир нарса бўлган. Бир-икки марта қўнғироқларни ўтказиб юборяпти. Ундан кейин кеча ўзимнинг ҳам мазам қочгандай эди. Эртароқ ухлашга ётиб, тошдек қотибман.

Менинг оёғимда ҳалиям Уиллнинг пайпоклари кийиғлик эди.

Миссис Трейнорнинг чалғиганидан фойдаланган эри сут идишни қўлимга тутқазганча, қочиб қолди.

– Мен ҳам уйгача зўрға етиб олдим. Майли, ишингизга қаранг. Яна шундай ҳолат юз берса, дарҳол менга қўнғироқ қилинг. Тушундингизми?

– Тушундим, – дедим мен ва ошхонага равона бўлдим.

Тезда баҳор келди ва қиши чакирилмаган меҳмон каби лаш-лушларини йиғиштирганча, хайрлашувни ҳам унтиб, қаёққадир ғойиб бўлди. Ҳамма ёқ яшилланди, йўллар қуёш нурларига чулғаниб, ҳаво муаттар ифорларга тўлди. Қушларнинг сайроғи эса қулоқларга хуш ёқарди.

Аммо булар менга сезилмасди. Ўтган тунда мен Патрикнинг уйида қолдим. Мени ишдалигим, унинг тифиз машғулотлари туфайли бир ҳафтадан бери энди кўришиб турардик. Шундай бўлса-да, у бир қути денгиз тузи қўшилган ваннада кирқ дақиқача ётгани учунми, жуда чарчаганиданми, мен билан гаплашгиси келмай ухлаб қолди. Менинг эса қўзимга уйқу келмай, яна тўрт соатлар шифтга термулганча, алам оғушида ётардим.

Патрик билан Хейлсберидаги «Тўлқинлар узра» сартарошхонасида, дастёр-сартарош бўлиб ишлайдиган пайтим танишгандим. Бу менинг «Сарёғли кулчалар» қаҳвахонасига ишга киргунимча ишлаган ягона жойим эди. У кирган маҳалда сартарошхона соҳибаси Саманта бошқа мижоз билан банд эди. Шунда мендан сочини қиртишлаб қўйишимни сўради. Кейинчалик Патрик менинг маҳоратимни сартарошлиқ тарихидаги энг ёмони, дея баҳолаганди. Орадан уч ой ўтиб, бу касб жонимга тегди ва мен Фрэнкнинг қаҳвахонасига ишга кирдим.

Патрик билан учраша бошлаган пайтимизда у савдо-сотик билан шуғулланар, уни пиво, қўлбола шоколадлар, спорт ҳақидаги гап сотишлиар қизиқтираради. Менга унинг барқарорлиги-ю, унга менинг гирди-капалак бўлишларим ёқарди. Патрикнинг отаси ўлиб кетганди ва онасига бўлган меҳрмуҳаббати, қайғуришлиари мени ўзига ром этарди. Тўртта акаси ва сингиллари ҳақида бундай деб бўлмасди. У билан биринчи бор учрашганимизда ички овозим: «Бу йигит сени сира хафа қилмайди», – деганди ва кейинги ўтган етти йил мобайнида бунга амин бўлдим.

Кейинчалик у олис масофаларга югуриш шайдосига айланди. Очик ҳавода кўп юрганидан унинг юзи бронзадан

қүйилгандек ҳолатта келди. Биз ойда икки марта учрашиб тұрардик, аммо қанчалар спортта қиындықтардың сары менга бўлган интилишлари камая бошлади. У деярли спортдан бошқа ҳеч нарса ҳақида гапирмасди.

Мен унинг қиындыкларини қўллаб-қувватлашни хоҳлардим. Уч кураш клубига ҳам бирга борар, у ердаги қизлар билан гап сотгим келарди. Аммо тезда улар орасида ўзимни жуда одми эканлигимни англашим. Чунки қизлар ўзларидек жисмонан бақувватларни ўзига тенг кўришарди. Уларнинг жуфт-жуфт ҳолда бокс машқларини ўтказиши, мэррага етиб келган пайтлари тасвирланган фотосуратлари ва қўлга киритган ютуқлари ҳамда жамоавий медаллари билан мактаниши менга ёқмасди. Бунга эса тоқат қилиб бўлмасди.

Менинг алламбало кийинишларим ҳам Патрикни асло қиындирилмасди. Унинг бор диққат-эътибори ўз танасини му-каммалаштириш билан банд эди.

Баҳор ўз намойишини бошлаган кунларнинг бирида, миссис Трейнор хоним Уилл иккимизга ташқарига чиқиб, сайр қилишимиз кераклигини айтди:

– Мен уй ичида баҳорги маҳсус тозалаш ишларини ўтказиш учун фаррошлар чақирғанман. Улар ишини тутатгунига қадар сизлар ташқарида бўлсанглар.

Уилл менга қараб қошини салгина чимириди.

– Ойи, бу илтимос эмаса-а?

– Очиқ ҳавода сайр қилиш сенга жуда фойдали, деб ўйлайман, – деди хоним. – Пандус қўйилган. Луиза, сиз термосга чой дамлаб олсангиз бўлади.

Боғда ҳаво жуда ажойиб эди. Ҳарорат кўтарилилган туфайли дараҳтлар баргини ёзган. Наргислар ниш уриб чиқкан, ҳа демай ўз гулларини очишга ваъда беришарди. Тупрок ёраётган майсалар ерга ям-яшил гилам тўшагандек. Уилл бир текис тош ётқизилган йўлакларда ўзиюрар аравачасини гилдиратиб борарди. У чўян харак томонни кўрсатди ва мен тагимга ёстиқча қўйиб ўтиридим. Кўм-кўк четан деворда чумчуклар чирқиллашини эшитган кўйи юзларимизни оғтобга тутдик.

– Нимага жимсиз? – деди Уилл мени гапга солиш учун.

– Ўзингиз ҳам жим ўтирибсиз-ку. – Унга савол билан жавоб қайтардим.

– Ҳар кунгига ўхшамаяпсиз, мана шунисидан қўрқяпман.

– Йўк, ҳаммаси жойида. – Мен бироз жим қолдим ва га-

пимни улаб кетдим. – Жуда қизиқаётган бўлсангиз, йигитим билан сал келишолмай қолдик.

– Э-э, гап бу ёқда денг, – у ўриндикқа суюнди. – Анови чопагонингизми? Нима бўлди? Уилл тоғага айтиб беринг-чи.

– Йўқ.

– Ойим фаррошларни камида бир соат ишлатади. Демак, менга ниманидир гапириб беришингиз шарт. Қани бошланг. Мен елкаларимни ростлаб, унга қарадим.

– Айнан нимани айтиб берай?

– Қачондан бери биргасизлар?

– Етти йилча бўлиб қолди.

– Оз муддатмас, – ҳайрон қолди у.

– Тўғри, – маъқулладим мен. – Оз эмас.

Мен эгилганча, унинг тиззасини иссиқ рўмол билан ёпиб кўйдим. Куёш ёрқин нур сочаётганлиги билан ҳавода салгина совуқнинг ҳам заҳри бор эди.

– У нима билан шуғулланади?

– У хусусий тренер.

– Шунинг учун югурадими?

– Ҳа, шунинг учун.

– У қанақа йигит? Уч сўз билан таърифлаб беринг.

– Ижобий. – Мен бироз ўйландим. – Садоқатли. Танасидаги ёғлар миқдорини назоратда тутадиган.

– Еттита сўз ишлатдингиз.

– Демак, тўрттасини бепул эшилдингиз. Энди сиз Алисияни таърифлаб беринг. – Мен Уиллнинг ўзи каби унинг кўзларига тик қарадим.

– Кўхлик. Дилбар. Қимматбаҳо. Ўзига унчалар ишонмайдиган.

– Нимага энди ўзига ишончи кам бўларкан?

Менинг гапларим унинг чигилини ёзаётганди.

– Ишонмаслигингиз мумкин, – деди у. – Лиссага ўхшаган қизлар бир умр юз-кўзларини сотишади ва бундан бошқа бойликлари йўқ, деб ўйлашади. Менинг уни айблашга ҳаққим йўқ. У буюмларни яхшигина эплайди. Кийимлар, интреьерлар билан шуғулланади. Пардозниям боплайди.

Мен ҳамёнида олмос кони бор ҳар қандай аёл буларни қила олади, демоқдан ўзимни зўрға тийдим.

– У хонадаги иккита нарсанинг жойини ўзгартириши билан, унга бошқа кўриниш баҳш эта олади. Буни қандай уддалашига ҳанузгача тушунмайман. – У уйлари томонга ишора

қилди. – Бу ерга келтирилганимдан кейин, ундан филигелни безатишиңи сүраб күришди.

- Сизлар қанча вакт бирга бўлдинглар?
- Саккиз ё тўққиз ойча.
- Унчалар кўп эмас.
- Мен учун – узоқ муддат.
- Қаерда танишгансизлар?
- Тантанали зиёфатда. Жуда дабдабали зиёфатда. Сизларчи?

– Сартарошхонада. Мен сартарош эдим, у эса – мижозим.

– Ана бўлмаса! – Уилл менинг ўткир нигоҳимни илғаб, яна деди: – Парво қилманг.

Уй томондан чангюткичларнинг ғўнғиллаши келиб туради. Фирма бир хил халатли тўртта фаррошни юборган экан. Улар икки соат ичида бу кичкина филигелда нималар билан машғул бўларкин?

– Сиз уни соғинасизми?

Уйдаги жувонлар ўзаро бир нарсалар ҳақида гаплашиб шар ва ҳар-ҳар замонда қах-қах уриб кулганлари эшлиниб қоларди.

– Соғинардим. – Уилл уфқ томонга диққат билан тикилди. Кейин менга ўгирилиб қўшиб қўйди. – Аммо мен бу ҳақда узоқ ўйладим ва Руперт иккиси жуда мос жуфтлик бўлади, деган қарорга келдим.

– Улар аҳмоқона тўйни ўтказадилар, – бош ирғадим мен.
– Ўзингиз айтгандай, чурвақаларни дунёга келтиришади, қишлоқдан уй сотиб олишади, беш йил ўтмасидан котибасига илакишиб қолади.

– Сиз ҳақсиз, деб умид қиласман.

Менинг эса гапхонам очилиб кетди.

– Жувон эса ҳар доим унга аччиқ қилиб, нима учунлигини ҳам билмасдан, турли зиёфатларда ўртоқлари гувоҳлигига уни эговлайверади, у эса алимент тўламаслик учун ташлаб кетолмайди. – (Уилл мен томонга бокди) – Улар олти ҳафтада бир маротабагина бирга бўлишади, эркак ўз фарзандларини жонидан ҳам ортиқ кўради, аммо уларнинг тарбияси билан заррача қизиқмайди. Жувоннинг эса турмаклари бетакрор бўлса-да, ўзаро ади-бадилардан доимо афти буришиб юради. Шунинг учун у маҳсус машқларга зўр беради. Балки ит ёки от билан овнар, суворий инструктордан ўзига таскин топар... Эркак эса қирқдан кейин югуриш машқларига кўпроқ

қизиқиб қолади, хотини нафратланадиган «харлей-дэвидсон» мотоциклини сотиб олади ва ҳар куни ишига қатнайди. Барларда ўтирганча, ўзгаларнинг ишқий саргузаштларини тинглайди ва ўзини алданганлигини англайди. – Мен ўғирилганимда Уилл мендан кўз узмай тинглаётганлигини кўрдим. – Кечирасиз, нимагадир тилим эшилиб кетди.

– Чопағонингизга раҳмим келиб кетяпти.

– Унинг бунга алоқаси йўқ, – жавоб бердим мен. – Шунчаки мен кўп йиллар қаҳвахонада ишладим ва у ерда жуда кўп нарсани кўриб, эшлишишимга тўғри келди. Одамлар бир хил қолипда яшашади.

– Шунинг учун ҳам турмушга чиқмадингизми?

– Балки, – менга аслида ҳеч ким бу ҳақда таклиф қилмаганди.

Менинг айтганларимдан биз айтарли ҳеч нарса билан машғул бўлмаганимиздек туюлиши мумкин. Аслида Уилл билан ўтказган кунларимиз унинг кайфиятига, энг муҳими, унинг соғлигига монанд равишда турлича ўтарди. Баъзи кунлари ишга келган заҳотим, унинг авзойидан ҳамма қатори мен билан ҳам гаплашгиси йўқлигини сезиб қолардим. Бундай дамлар уни асоссиз равишда безовта қилмасдан, хўжалик ишлари билан овора бўлардим.

Унинг оғриқларини манбаси ҳар хил эди. Натан ўтказадиган физиотерапияларга қарамай, бутун вужуди мушакларининг аксариятини бошқара олмасди. Овқат ҳазм қилишида ҳам турлича муаммолар келиб чиқарди. Елкаларида оғриқ пайдо бўларди. Даволашнинг дастлабки ойларида кўп миқдорда антибиотиклар ичгани учун Уиллнинг ошқозон яраси ривожланиб кетганди.

Бир йўсинда ўтиргани ёки ётганидан ётоқ яралари пайдо бўлганди. Унинг тез-тез боши оғриб турар, ақлий қобилияти фойдаланилмаганидан қўполлик ва дағаллик касб этарди.

Аммо энг ёмони – унинг кафтлари ва товоңларидаги қичишишлар бўлиб, кўллари ва оёқларини совуқ сувли идишга солиб ёки хўл сочиқларга ўраб қўйишимга тўғри келади. Мен унинг бундай жисмоний эҳтиёжларига кўнишиб кетгандим.

Буларнинг барига қарамай, Уилл умуман шикоят қилмасди. Шу туфайли унинг азоб чекаётганлигини сезишим учун олти хафтача керак бўлди. Энди мен унинг нигохидан, оддийгина сукути ва гап-сўзидан ҳам унга аслида нима кераклигини ўқий олардим. Баъзан у ҳеч нарса демас, ранг кўр – хол

сүр, деганларидек, унинг сарғайган юзларидан нима қилиш кераклигини аниқ билардим. Бундай пайтлар – энг оғир кунлар хисобланарди.

Аммо бошқа кунлар биз жуда яхши чиқишардик. Бугунги кунимиз хасталиклардан холи кун бўлди. Миссис Трейнор бизга яна йигирма дақиқа айланиб келишни айтганида, мен чой дамлаб олдим ва биз боғ ичига оҳиста юриб кетдик. Уилл кичик сўқмоққа бурилди ва унинг ортидан бораётиб, хўл ўтларни босганим туфайли менинг туфлим тўқ тусга кирди.

– Туфлингиз ҳам антиқа экан, – деди Уилл.

Туфлим тўқ зангори тусда эди. Мен уни хайрия дўконидан топгандим.

– Биласизми, сиз бу ерликларга ўхшаб кийинмайсиз. Мен эрталаблари сиз яна қанақа кийимда келаркансиз, деб кутиб тураман.

– «Шу ерликлар» қанақа кийинишиаркин?

У аравачасини йўлакда ётган шохчадан четлаб ҳайдади.

– Уларни қўяверинг, – деди у жавобдан қочиб. – Бу ердан бошқа яна қаерларда яшагансиз?

– Ҳеч қаерда.

– Наҳотки фақат шу ерда яшаган бўлсангиз? Қаерларда ишлагансиз?

– Фақат шу ерда, – дедим қўлларимни қўлтиққа урганча. – Хўш? Бунинг ёмон томони борми?

– Бу ер жуда кичкина шаҳарча. Жуда чекланган. Бу ердаги ҳаёт мана шу эски қальба атрофида айланади. – Биз йўлакда тўхтадик ва гумбазсимон тепаликда худди ёш бола томонидан чизилгандек, кўриниб турган қалъага тикилиб қолдик.

– Бу ер – ҳамма нарсадан чарчаган одамлар қайтиб келадиган жой. Ёки бирор жойга жўнаш учун тасаввuri етмайдиган одамлар маскани.

– Катта раҳмат.

– Албатта, бунинг ёмон тарафи йўқ. Аммо... Уни ҳарачатчан, деб бўлмайди. У қайнаб ётган ғоялар, қизиқарли одамлар ёки имкониятлар масканимас. Бу ерликлар совғалар дўконидаги темир йўллар тасвири туширилган салфеткаларни пластикка алмаштирганини шаккоклик сифатида қабул қиласидилар.

Мен ўзимни тутолмасдан кулиб юбордим. Ўтган ҳафта маҳаллий газетада чиқсан бир мақола айнан шу ҳақда эди.

– Кларк, сиз йигирма олти ёшдасиз. Айни катта дунёни

забт этадиган, барларда кўнгилсизликларга дучор бўладиган пайтингиз.

- Менга мана шу ер кўнглимдагидек.
- Бундай бўлмаслиги керак.
- Сизга бошқаларнинг нима қилишлари кераклигини кўрсатиб туриш кўпроқ ёқади.
- Бунинг тўғрилигига амин бўлганимдан айтяпман. Менинг чойимни тўғрилаб қўйинг. Лабим етмаяпти.

Мен чой идишидаги найчани унинг оғзи тарафга буриб кўйдим. Енгилгина совуқдан бўлса керак, унинг қулоқ учлари пушти тусга кирганди.

- Нега сиз ўзингизни бошқаларга кўрсатма беришга ҳақли, деб ўйлайсиз? Нима қилмай, дарров танқид қиласиз.

- Кани бўлмаса, ўзингизнинг фикрларингизни айтинг-чи?
- Сиз ҳақингиздами?
- Бу ерда бошқа яна бирор борми?
- Сиз соchlарингизни калталатишингиз керак. Худди дайдиларга ўхшаб қолгансиз.

- Энди ойимга ўхшаб гапиряпсиз.

- Рост, сиз роса даҳшатли кўринасиз. Соқолингизни олдиришингиз керак. Наҳотки бу чангалзор терингиз қичишмаса? Шу бугуноқ уларни қириб ташлайман.

- Йўқ-йўқ-йўқ!

- Ҳа-ҳа-ҳа! Сиз менинг фикримни сўрадингиз, мен айтдим. Ўзингизча ҳеч нарса қилмасангиз.

- Мен қаршилик қилсам-чи?

- Бари бир қириб ташлайман. Агар улар яна озгина ўсиб берса, оғзингиз қаердалигини ҳам тополмай қоламан.

Уилл жилмайиб қўйди. Бу қанчалар қайғули эшитилмасин, у камдан-кам пайларда кулар, уни хурсанд қилган кезларим ғуурдан бошим айланиб кетарди.

- Бўлмаса, Кларк, - деди у. - Сизга бир хизмат бор.

- Қанака?

- Кулокларимни қашлаб қўйинг, роса жонимга тегяпти.

- Соқолингизни олиб қўйишимга ижозат берасизми? Кўп эмас, озгина.

- Сабримни синамаганингиз маъқул.

- Сиз эса жаҳлимни чиқармаганингиз яхши. Қўлим қалтираса, қайчини эплолмай қолишим мумкин.

Устара ва соқол олишда ишлатиладиган кўпикни кўпдан бери кўлланилмагани учун, ваннахона шкафчасидаги пах-

та ва нам салфеткалар солинган қутилар ортидан топиб олдим. Мен Уиллни аравача билан ваннахонага олиб кириб, чиганоқни илиқ сувга түлдирдим-да, иссиқ ва нам сочиқни унинг иякларига босиб турдим.

– Нимага бундай қиляпсиз? Сиздақа сартарошдан ўргилдим.

– Киноларда шунақа қилишади-ку!

Менга унинг лаблари кўринмаса-да, аммо кўзлари гирдида шодлик ажинлари нур таратарди. Қани энди доимо шундай бўлса. Қани энди у баҳтли бўлса... унинг юzlари азобли ва хавотирли ифодалардан қутилса. Мен тинмай гапирав, кулар, ҳазиллашар, хиргойи қилар, нима қилсан ҳам унинг авзойи тундлашадиган лаҳзаларни орқароққа суришга ҳаракат килярдим.

Мен енгларимни шимарганча, унинг соқолларини совунлаб чиқдим. Томоғига устарани тақаган маҳал дедим:

– Тан оламан, шу пайтгача оёқларнигина қирганман, биринчи маротаба соқол олишим.

Уилл кўзларини юмганча, бошини орқага ташлади. Мен устарани унинг терси узра юргизган кўйи ишга киришдим. Уиллнинг юzlарига тикилганча, жимгина ўз ишимда давом этардим. Шунда пешонасини қоплаб олган соchlарини тепароққа кўтарганимда, манглайдаги ўша баҳтсиз ҳодисадан қолган чандиқлар рўй-рост кўзга ташланди. Кўзлари остидаги бинафшаранг соялар кўпдан-кўп бедор ўтказилган тунлардан, қошлари орасидаги тугун эса соқовлик уқубатларидан ҳикоя қиларди. Унинг юзидан қимматбаҳо соқол креми ва фақат ўзигагина тегишли бўлган ёқимли ҳид анқирди. Соқоли олингани сари юzlаридаги Алисия каби соҳибжамолларни ўзига жалб қилувчи жозибаси очила бошлади.

Унинг камдан-кам учрайдиган хотиржам ҳолатидан фойдаланиш учун, оҳиста ва эҳтиёткорлик билан иш олиб борардим. Ўша тўқнашувдан кейин унга азоб бермаслик мақсадида тиббий ва терапевтик жараёнлар туфайлигина қўл теккизишганларини ҳис қила бошладим. Уиллнинг менга жуда яқин нафас олишидан ҳаяжонландим шекилли, қўлларимда енгил титроқ пайдо бўла бошлади.

Уилл мендаги бу сезилар-сезилмас ўзгаришларни ҳис қилди, чоги, кўзларини секин очди-да, менга қаради. Бизларнинг нигоҳларимиз бир зум тўқнашди.

– Ишқилиб, қошимни қириб қўймадингизми?

– Фақат биттасини. – Мен юзимдаги қизиллик кетиб улгуришига умид қилғанча, устарани чайиш учун чиганоқ томонга ўгирилдим. – Жуда яхши! Сизни қийнаб қўймадимми? Ҳадемай Натан ҳам келиб қолса керак.

– Сочларимни нима қилмоқчисиз?

– Уларният қиртишлаб қўйишимни истайсизми?

– Нега энди йўқ экан?

– Менга ишонмайсиз, деб ўйлагандим.

У кўлидан келганча, кифтини сезилар-сезилмас қисди.

– Э, худойим, онангиз қанчалар хурсанд бўлади, – унинг ёноқларидағи кремларни артиб қўйдим.

– Бу бизларни тўхтатиб қўймайди, деб умид қиласман.

Уиллнинг соchlарини меҳмонхонага ўтиб олишга қарор қилдик. Печкага ўт ёқдим, сўнгра америкаликларнинг қўрқинчили фильмини қўйдим-да, унинг елкаларини оқ чойшаб билан ўрадим. Шу пайт Уиллни қачонлардан бери қайчини энди қўлимга олаётганим ҳақида огоҳлантиридим.

– Яхши сўзларингиз учун раҳмат!

Мен сартарошхонада орттирган тажрибалардан келиб чиқиб, унинг соchlарини бармоқларим орасидан ўтказдим. Уилл фильм томоша қилар, ҳамон хотиржам ҳолатда ўтиради. Ора-сира у фильм ҳақидаги фикрларини менга айтишга уринарди. Мен ўзимни бу гапларни эшлишишга қизиқаётгандек тутсам-да, бутун диққат-эътиборимни унга шкаст етказмасликка қаратгандим. Нихоят, унинг барча паҳмоқ соchlарини кесиб бўлгач, олдинроққа ўтдим-да, кўринишига разм солдим.

– Хўш? – деди Уилл.

– Бунчалар очилиб қолган юзингиз менга ёқишига шубҳам бор. – Мен қаддимни ростладим. – Бу анча асабга тегади.

– Баданим жунжикяпти, – деди у бошини ўнгу сўлига бурганча, хиссиётларини текшириб кўраркан.

– Шошмай тулинг, – дедим мен. – Бориб иккита ойна олиб келаман. Ўшанда ҳаммасини кўнгилдагидек кўриб оласиз. Фақат жойингиздан қимиirlаманг. Ҳали атрофингизни ҳам йиғишириб олишим керак. Кулогингизниям кесиб ташлассамикан, деб турибман.

Мен ётоқдаги тортмалардан кўзгуни ахтараётган пайтим миссис Трейнорнинг хавотирли овози ва икки кишининг Кадам товушлари қулогимга чалинди:

– Жоржина, илтимос, керак эмас.

Меҳмонхона эшиги катта шовқин билан очилди. Мен кўзгуни ола солиб, ўша томонга отилдим. Мени яна Уиллни ёлғиз қолдирганлиқда айблашлари турган гап эди. Трейнор хоним эшик олдидан у ерда рўй бераётган ишларни қўлини лабига босганча, назорат қиласди.

– Сен дунёдаги энг худбин одамсан! – бақиради ёшгина жувон.– Ишонгим келмайди, сен худбин эдинг, энди янада баттар бўлибсан.

– Жоржина. – Миссис Трейнорнинг нигоҳи менга кўчди. – Илтимос, бас қил.

Мен унинг орқасидан хонага кирдим. Уилл ҳалиям бўйнига чойшаб ўралган ҳолда ўтирас, аравачасининг атрофида қизғиш соchlари сочилиб ётарди. Қаршисида узун ва тўқ тусдаги соchlари энсасига наридан-бери турмакланган ёшгина аёлга кўзим тушди. У эгнига сийқаси чиққан жинси, оёғига эса хиром этикчалар кийиб олганди. Унинг юзлари Алисияники каби чиройли, лекин териси қуёшда қорайган, тишлари худди тиш пастаси рекламасидаги каби кўз олгудек даражада оппоқ эди.

– Ишонгим келмаяпти. Бунақаси каллангга келганига ҳеч ишонгим келмаяпти. Ахир сен...

– Илтимос, Жоржина! – Трейнор хоним қатъий овоз билан хитоб қилди. –Хозир вақти эмас.

Уилл гўёки олдида бўшлиққа тикилгандек, бемаъно қараб турарди.

– Э-э... Уилл? Сизга бирор нарса керак эмасми? – сўрадим секингина.

– Сиз кимсиз тағин? – нотаниш қиз мен томонга шиддат билан ўгирилди.

Унинг кўзлари лиммо-лим ёшга тўлганини кўрдим.

– Жоржина, – деди Уилл. – Менинг ҳамкорим ва қўли гул сартарошим Луиза Кларк билан танишиб ол. Луиза, бу менинг синглим – Жоржина. У менга бақириб олиш учун олис Австралиядан учиб келибди.

– Ҳазилингни йиғишитир! – қичқирди Жоржина. – Ойим айтиб берди. У менга ҳаммасини айтиб берди.

Ҳеч ким қимир этмади.

– Балки, сизларни холи қолдирганим яхшироқдир? – узр сўраган бўлдим мен.

– Ажойиб фикр. – Миссис Трейнорнинг диван суюнчиғига

таянган қўллари оппоқ эди. – Сизнинг айни тушлик танаффус пайтингиз.

Мен хонадан сирғала-сирғала чиқиб кетдим.

Яна автобус бекатида тамадди қилиб олишимга тўғри келади. Мен ошхонадан ўз сэндвичларимни олиб, эгнимга пальтомни ташладим-да, орқа йўлақдан чиқиб кетдим.

Орқамдан уйни бошига кўтараётган Жоржина Трейнор-нинг овози эшитилиб турарди:

– Бу сенга қанчалар ғалати туюлмасин, бу фақатгина сенинг шахсий ишинг эмаслиги, наҳотки миянгга келмади?

* * *

Яrim соатлардан кейин уйга қайтганимда, ҳамма ёқ тинч эди. Натан чиганоқда финжонни юваётганди.

Мени пайқаб, ўгирилди:

– Ишлар қалай?

– У кетдими?

– Ким?

– Синглиси?

– А! – деди Натан. – Ўша синглисимиди? Шошганча, машинасида жўнаб қолди. Оилавий жанжалдир-да?

– Билмайман, – жавоб бердим мен. – Энди Уиллнинг сочларини олиб бўлгандим ҳамки, бу аёл келиб қолди ва унга бақира кетди. Мен уни навбатдаги хушторларидан биридирда, деб ўйлабман.

Натан кифтини қисиб қўйди.

У билган тақдиридаям Уиллнинг шахсий ҳаётини мен билан муҳокама қилмаслигини тушундим.

– Уилл жимгина ўтирибди. Унинг соч-соқолини яхшилаб олибсан. Бинойидай одам бўлиб қолибди.

Мен меҳмонхонага қайтдим. Уилл телевизор кўрмоқда эди. Фильм ҳамон тўхтатилган паузасида қотиб турарди.

– Давомидан кўрасизми? – сўрадим мен.

У, ҷамаси, саволимни эшиitmади. Бошини кифтларига тортиб олган, юзида ҳеч қандай ифода кўринмасди. Яна ўз ичига беркиниб олганидан мен у ёққа киролмасдим.

У мени худди ҳозир кўриб қолгандек, ажабланиб қаради:

– Албатта.

* * *

Мен коридорда кирлар солинган саватни күтариб кетаётган пайтим, уларнинг сұхбатини эшитиб қолдим. Флигель эшиги қия очиқлигидан миссис Трейнор ва қизининг гаплари коридор узра ҳам эшитилиб турарди. Уиллнинг синглиси пиқиллаб йиғлар, унинг овозида кечаги жаҳлдан асар ҳам йўқ эди. Шу ҳолати билан ёш қизчаларни эсга соларди.

– Бирор эпини қиласа бўлади-ку. Балки, Америкага олиб борасан? Америкада ҳамма вақт даволай олишади.

– Отанг доимо тараққиётни кузатиб боради. Азизам, аммо ҳеч қандай ривожланиш кўринмаяпти.

– У... мутлақо ўзгариб кетибди-ки. Ҳамма нарсада факат ёмонликни кўрадиган бўлиб қолибди.

– Жорж, у бошидан шунаقا эди. Сен уйга учиб келган заҳоти гаплашганинг сабаб шундай деб ўйлайсан. Ўшанда у... гайратга тўла эди... Балки, ҳаммаси яна ўзгариб кетар...

Бундай шахсий мулокотни эшитиб турганим учун ўзимни ноқулай сезардим. Аммо сұхбатнинг сирли мавзуси эшикка яқинлашишга ундали. Мен пайпоқли оёқларим билан бесас, бешарпа эшикка яқинлашдим.

– Даданг иккимиз сенга айтмагандик. Кайфиятингни бузгимиз келмасди. У... – Трейнор хонимнинг овози титрай бошлади. – У ўз жонига қасд қилмоққа уринганди.

– Нима?

– Даданг шу ишнинг устига келиб қолган. Бу... бу жуда даҳшатли эди.

Ушбу гап менинг таҳминларимни тасдиқласа-да, баданим жунжикиб кетди. Сокингина йифи ва ўзаро юпатишлар эшитилди. Кейин узоқ жимлик чўқди. Ниҳоят, Жоржина хирилланча, сўзга кирди.

– Анови қиз...

– Ҳа, Луиза бу нарса бошқа қайтарилемаслиги учун, унга кўз-кулоқ бўлиб юриши керак.

Мен қотиб қолдим. Натан билан Уилл коридорнинг бошқа учидаги ваннахонада бу ердаги гап-сўзлардан бутунлай хабарсиз ҳолда ўз гаплари билан овора эдилар. Мен эшик томон яна бир қадам қўйдим. Унинг билагидаги чандиқларни кўрганимдан бери гап нимадалигини сеза бошладим. Бу сұхбат кўп нарсани: миссис Трейнорнинг Уиллни узоқ пайт ёлғиз қолдирмаслигимни талаб қилиши, Уиллнинг менинг пайдо бўлишимдан норозилигини изоҳлаб берарди. Мени бу ерга нега ишга олганликларини билмасдим, Уилл эса биларди ва шунинг учун ҳам мени ёмон кўриб қолганди.

Кизик! Натан буларни билармикин? Уилл озгина бўлсаям баҳти бўла олдими? Фақат Уиллнинг менга нисбатан бўлган ёмон муомаласининг асл сабаби аён бўлганидан, худбинларча енгил тортдим. Миямда фикрлар шу қадар ғужғон ўйнардики, сухбатнинг давомини ўтказиб юборишумга сал қолди.

– Сен бунга йўл қўймаслигинг керак, ойи. Уни тўхтатиб колишинг шарт.

– Азизим, буни биз ҳал қилолмаймиз.

– Йўқ, бизларга боғлиқ. У сенинг ёрдамингга мухтоҷ.

Мен эшик тутқичини ушлаганча, қотиб қолдим.

– Сени бунга розилик билдирганингга ишонолмаяпман. Эътиқодинг қайда қолди? Уни ўша сафар қутқариб қолишидан нима маъно бор?

– Сен ноҳақсан. – Миссис Трейнорнинг овози ҳар маҳалгидан ҳам сокин эди.

– Сен уни ўша ёқса олиб бормоқчисан-ку. Демак...

– Мен бунга кўнмаганимда, у буни бошқалардан сўрамайди, деб ўйлайсанми?

– Аммо заҳарлаб ўлдириш учун Швейцарияга олиб бориш? Жудаям нотўғри! Бу билан ўзингниям ва дадамниям хароб қиласан. Бунга ишонаман! Шундан кейин ўзингни қандай хис қиласан, қанақа яшайсан? Турли миш-мишлар-чи! Она ўз фарзандини ўлдиргани олиб борибди! Дадам иккингизнинг обрўйингиз тутдай тўқилади! У буларни билиши керак. Бу ҳақда сўрашнинг ўзи худбинлик. Бунга қандай ҳадди сиғди? Сен-чи, сен қандай рози бўлдинг? – у яна йиғлаб юборди.

– Жорж...

– Менга бунақа қарама. Ойи унга ачиниб кетяпман. Ҳа, ачиняпман. У менинг акам, мен уни яхши кўраман. Бунга тоқат қилолмайман. Бу ҳақда ўйлашгаям тоқатим йўқ. У сўрамаслиги, сен рози бўлмаслигинг керак эди. Рози бўладиган бўлсанг, у ўзинигина хароб қилмайди.

Мен дераза олдига чекиндим. Кулғим шангиллай бошлаган эса-да, миссис Трейнорнинг жавобини аранг эшишиб қолдим.

– Олти ой, Жорж. У менга олти ойга ваъда берганди. Шундай қилиб... Шунинг учун бундан кейин бу ҳақда ёлғизлигимизда ҳам, бегоналар олдида ҳам эслатмаслигинги истардим. Биз... – у чуқур хўрсинди. – Биз шу вақт ичидагу мўъжиза юз бериб, унинг бу фикрдан қайтишини яратгандан тавалло қилишимиз лозим.

Xеч қачон ўз боламнинг қотилига айланаман, деб ўйламаган эдим.

Бу ҳақда ўқишининг ўзи ҳам даҳшат. Бундай сарлавҳалар таблоларда ва түкқан қизлари ўзининг хушторлари билан қочиб кетган оналар ҳақидаги ҳикояларда, шу каби қисқа фурсатда катта вазн ташлашу икки бошли чақалоқлар ҳақидаги бўлмағур нарсаларни чоп қиласиган ифлос журналларда кўп учрайди.

Мен ўзлари билан бундай воқеалар содир қиласиганлар тоифасидан эмасман. Ҳар ҳолда шундай фикрда эдим. Менинг ҳаётим замонавий андозаларга мос тарзда обдон тартибга туширилган эди. Турмушга чиққанимга ўттиз етти йил бўлган, икки фарзандни вояга етказган эдим. Кўп мартабаларга эришдим, мактабдаги ота-оналар қўмитасига ёрдам берганман. Болалар менинг кўмагимга муҳтож бўлмайдиган ёшга етганларида яна хизматга қайтдим.

Мен судья сифатида ўн бир йилча ишладим ва одамзод ҳаётига оид барча разолатларни: судга тайинланган вақтда келишга ҳафсаласи келмайдиган дайдилар, рецидивистлар, дийдаси қотиб кетган ўсмирлар ва ҳориб-толган, қарзга ботган оналарни кўп кўрдим. Бир хил юзларга, бир хил хатоликларга қайта-қайта дуч келаверсанг – хотиржам ва тушунадиган бўлиб қолиш жуда мушкул экан. Баъзан овозимда ғижиниш аломатларини сезиб қолардим. Одамларнинг ўз қилмишларига яраша жавоб беришдан қочишига уринишлари ғашимни келтиради.

Чиройли қалъаси, меъморий обидалари ва йўллари билан ўзини кўз-кўз қиласиган гўзал масканлар бор. Бизнинг кичкина чиройли шаҳарчамиз ҳам бундан мустасно эмасди. Регентлик даври майдонида ўсмирлар арzon шаробга ружу қўйишганди. Томи похол билан ёпилган уй деворлари калтакланган хотину бола-чақаларнинг дод-войини тўсиб турарди. Баъзан мен қўлимдан келмайдиган иш билан

шүғулланаётганга ўхшардим. Аммо бари бир ишимни яхши кўраман. Тартиб-интизомга, ахлоқ низомларига ишонганим учун бу иш билан шүғулланардим. Менинг қарашларим эскиргандек туюлса-да, тўғри ва нотўғри яшаш мумкин, дея хисоблардим.

Оғир дамларда мени боғимиз асраб қоларди. Фарзандларим катта бўлиб боргани сари, боғимга боғланиб борардим. Мен ундаги ҳар бир ўсимликнинг лотинча қандай аталишини билиб олганман.

Айтишларича, боғни маълум бир ёшга етганингда чина-камига қадрлайдиган бўларкансан ва ҳақиқатан ҳам шундай. Чамаси, бу ҳаётнинг буюк эврилишларига боғлиқ бўлса керак. Фуссали қишдан кейин гуллаб-яшнайдиган майсаларнинг некбинлигида гаройиблик мавжуд ва ҳар йили табиат боғнинг бошқа бир гўзал қиррасини намоён қилганидан хурсанд бўлардим. Менинг турмушим издан чиқа бошлаган пайлар, боғим мен қочиб борадиган жойимга, баъзида эса баҳтимга айланарди.

Очиғини айтганда, у баъзан менинг оғриғимга ҳам айланарди. Янги гулзорни бунёд қилганингдан кейин, у сира ҳам гулга бурканмаса ёки қандайдир бир ёвуз чиройли гуллаб турган пиёзгулларинг қаторини тунда пайҳон қилиб кетганини кўрганингдан ёмони бўлмаса керак. Богимга сарфлаган вақтим ва меҳнатларим, ўтоқдан кейин мучаларимдаги оғриқдан нолиган пайларим ҳам менга ёқарди. Айниқса, очиқ ҳаво, боғимнинг ифори дилга ёқарди. Бармоқларим билан тупроққа ишлов беришни севардим ва ундаги барча нарсалар ўзининг бутун гўзаллиги билан мени мафтун қиласади.

Уилл билан юз берган баҳтсиз ҳодисадан кейин, бир йил мобайнида боғимга қарай олмадим. Гап факат вақт танқислигида эмасди. Тўғри, шифохонада ўтган сўнгсиз соатлар, машинада у ёқдан-бу ёққа бориб-келишлар ва суд мажлислири жуда кўп вақтни еб қўярди. Мен ўз ихтиёrim билан ярим йиллик меҳнат таътили олган бўлсам-да, бари бир вақт этишмасди.

Менинг боғим ва унга доир ҳамма нарсалар шунчаки бирдан ўз маъносини йўқотиб қўйди. Мен боққа қараб туриш учун боғбон ёлладим ва йилнинг аксарият пайтида боғимга қўз ташлаб ўтадиган бўлдим.

Биз Уиллни уйга олиб келганимиздан кейин, боғимиз яна аввалгидек гўзал қиёфа касб этишини англаб етдим. Ўғлим

күриши учун мос келадиган жой бўлишини хоҳладим. Бу билан унга ҳамма нарса ўзгаришга, ўсиш ва сўлишга тобелигини, ҳаёт тўхтаб қолмаслигини уқдирмоқчи эдим. Бизнинг ҳаммамиз буюк бир ижоднинг зарралари эканимизу, унинг сири фақат Яратгангагина аёнигини сингдирмоқни истайман. Мен буларни Уиллга тўғридан-тўғри айта олмасдим. Зеро, у билан ҳеч қачон очик-ойдин сухбатдош бўлмаганлигимиз учун буларни билвосита билдирмоқчи эдим, халос.

* * *

Стивен тараshalарни оташкурак билан ковлаштиради. У ошхона мўрконига бир дунё учқунларни учирганча, чала ёнган тараshalарни икки четга сурди ва оралиқقا янги тараshalарни қалаштиреди. Кейин, оташнинг тулашига ҳузурланиб қаради-да, кафтларини вильвет шимиға арта-арта ортга чекинди. Мен хонага киришим билан у менга ўгирилди. Унга қўлимдаги стаканни узатдим.

- Раҳмат. Жорж тушадими?
- Тушмайди.
- Нима қиласяпти?
- Телевизор кўриб ўтирибди. Унга ҳеч ким керакмас. Сўраб ҳам кўрдим.
- Ўтиб кетади. Узоқ парвоздан кейин шунақаси бўлиб турди.
- Умид қиласман, Стивен. Ҳозирча биз билан яхшимас унга.

Биз жим қолган кўйи оловга термилдик. Хона қоронгу ва осуда эди. Ойна ромлари шамол ва ёмғир таъсирида енгилгина ғичирларди.

- Бугун заб тун бўлдими?
- Ҳа.

Хонага ит кириб келди ва гиншиганча, камин олдига ётиб олиб, пастдан бизга назар ташлади.

- Уиллнинг сочи олинганига нима дейсан? – сўради Стивен.
- Билмайман. Менимча, бу яхшилик белгиси.
- Луиза анча иродали қизга ўхшайди.

Эрим ўз-ўзига кулиб қўйганини пайқадим. «Фақатгина у эмас» – хаёлимдан ўтди.

- Шунақа шекилли.
- У ўзига тўғри қиз, нима дейсан?

Жавоб беришдан олдин қўлимдаги шарбатдан бир қултум ютдим.

– Тұғриси, бунга аҳамият бермаганман.
 – Уиллга у ёқади. Бунга ишончим комил. Яңгиликтарни күраётганимизда, у қызни икки марта тилга олди. Илгари бунақа әмасди.

- Шунаками... Үнга күпам маҳлиё бўлаверма.
- Сенингча, маҳлиё бўлиб қоляпманми?

Стивен ўчоқдан юзини бурди. У менга синчиклаб разм со-лаётганини кўриб туардим. Чамаси, шу алфозда кўзим атро-фидаги янги ажинлағиму хавотирда қимтилган лабларимни кўздан кечирарди. Кейинги пайтлар бўйнимдан ечмасдан такиб юрадиган тилла хочли занжирчамга назар ташлади. Унинг бундай қараши менга ёқмасди ва бу мени худди бирор билан солишираётганга ўхшаб кўринарди.

- Сен бунинг содир бўлишини кутаётганга ўхшайсан.
- Мен ўғлимнинг қанақалигини биламан.
- Бизнинг ўғлимизнинг.
- Ҳа, бизнинг ўғлимизнинг.
- «Йўқ, менинг ўғлимнинг, – ўйладим мен. – Сен у билан хеч қачон чинакамига ёнма-ён бўлмагансан. Ҳиссиёт даражасида. Сен бамисоли бўшлиқсан».
- Уилл бу фикридан қайтади, – деди Стивен. – Ҳали анча вакт бор.

– Мен ҳалиям ўйляяпман... – дедим ўчоқقا қараганча. – Бирор нарсани назардан қочирмадиммикан, деб ўйляяпман.

Эрим мени кузатишда давом этарди. Мен унинг кўзларига тик боқа олмасдим. Биз аллақачон бир-бири издан олислашиб кетгандик.

– Сен ҳам оддий бир бандасан, ҳаммасига кўз-қулок бўлолмайсан, – Стивен яна олов томонга ўтирилди ва ҳожати бўлмаса да, косов билан ўтни ковлашираётган пайти хонадан чиқиб кетдим.

Мен шундай йўл тутишимни у яхши биларди.

Уилл биринчи бор менга нимани хоҳлаётганини айтганида, дастлаб янгилиш эшитдимми, деб ўйладим. У хоҳишини иккинчи бор тақрорлаганида эса совукқонлик билан алаҳ-сирашни бас қил, дея хонани тарқ этдим. Аравачага михланган мажрух одамнинг олдидан чиқиб кетини – адопатсиз устунлик эди. Уилл флигел ва асосий уй орасидаги иккى зинани Натанининг кўмакисиз забт этолмасди. Мен флигел энтигани ёниб, уйимиз коридорида котиб туарканман, ўғлимнинг сокин сўзлари қулогим остида жарангайверди.

Чамаси, ярим соатча шу ҳолатда туриб қолдим.

У эса айтганида туриб олганди. Тўғриси, Уилл ҳамма вақт айтганини килдирадиган бўлиб ўсди. Ҳар келганимда ўз илтимосларини такрорлашидан уни кўргани боришга юрак олдириб қўйдим. «Ойи, мен яшашни истамайман. Шундай хаётни ҳавас қилганмидим ҳеч. Соғайиб кетишимга умид йўқ экан, хаётдан муносиб тарзда кўз юмишим учун ёрдам сўрашим афзалроқ». Мен Уиллнинг сўзларини тинглар ва унинг ўз ишига банд бўлган дамларини кўз олдимга келтирадим. Иш уни бадавлат ва мағрур инсонга айлантирган эди. Ҳамма унинг иродасига бўйсунишига ўрганиб қолганди. Мен яна унинг онасига айланиб, келажагига эгалик қила бошлаганимга кўника олмаяпти.

Ниҳоят, унинг ўз жонига қасд қилишлари мени розилик беришга мажбур қилди. Гап менинг диний эътиқодим ўз жонига қасд қилишни таъкиқлашидамас, Уиллнинг бу ҳаракати оқибатида мангулик дўзаҳазобларига дучор бўлиши ҳақидаги фикр мени даҳшатга соларди. Аммо Худойим раҳмдил. У бизнинг уқубатларни инобатга олади ва гуноҳларимизни кечиради, деган фикрга ишонгим келарди.

Гап шундаки, она бўлмагунингча буларни тушумайсан ҳам. Бор гап шуки, ўз олдингда балоғатга етган эркакнимас, унинг барча ёшдаги кўринишини бир пайтда кўрасан. У неча ёшда бўлмасин, сенинг кўмагингга муҳтож ва жигаргўшанг бўлиб қолаверади.

Уиллга қараб, бағримга босиб юрган кезларимда уни гўдагим ҳолида тасаввур қиласдим. Уилл эса менга ана шу гўдакнинг жонига қасд қилишимни сўраётганди.

Ана шундан кейин, яъни йигирма иккинчи январда бир қатор дўкон ўғриваччалари, суғурта қилинмаган ҳайдовчилар, йиғлоқи ва аламга тўлган собиқ рафиқаларга доир ишлар билан судда ушланиб қолган пайтим, Стивен флигелга кирганида Уиллни ўз жонига қасд қилгани устидан чиқиб қолган. Унинг боши эгилиб, аравача атрофида эса иссиқ қон ҳалқаланиб қолган экан. Уилл орқа йўлакдаги тахтадан чиқиб турган мих учини топган ва унга билагини маҳкам бостан. Кейин, то у қон томирини тешгунича орқа-олдига бориб-келаверган. Бунинг учун қанчалар чидам кераклигини тасаввур килолмайман, аммо Уилл бундай азоблардан ақлдан озганишубхасиз. Шифокорлар унинг ўлишига бир баҳя қолганини айтишибди.

Яна бу шунчаки огохлантиришмас, йигитнинг қарори жуда қатъий бўлган, дея қўшиб қўйганларида, ақлдан озиш навбати менга келди.

Шифохонадан Уиллнинг яшаб кетиши ҳақида хабар беришганида бокқа чиқканча, тўйиб-тўйиб йигладим. Бундай тақдирни бизга муносиб кўрган Худойимга ҳамду санолар айтдим. Ҳозир буларни эсласам, чиндан ҳам ақлдан озганга уҳшардим. Мен тўгримдаги дараҳтга қараб, худди менинг оҳвоҳларимни эшитаётган каби бақирадим. Атрофимдаги барча нарсаларнинг кўз ўнгимда ҳаракатланаётгани, ўсаётгани ва кўпаяётганини билганим ҳолда менинг ўғлим мавжудлигича қолаётганидан аламим келарди. Мен то Стивен тепамга келиб, елкамга қўлинни қўймагунича бақир-чақир қиласердим ҳамда анча ҳовурумдан тушиб олдим. У жим бўлгунимча кутиб турди.

Стивен ҳеч нарсани тушунмасди. Ҳатто Уилл бу ишни яна тақрорлаши мумкинлигини англамасди ҳам. Бизнинг эса бундай ҳолат тақрор бўлишини юрак ютганча, кутишга мажбур эканизмизни ҳали ҳазм қилиб улгурмаган эди. Биз дунёга унинг кўзлари билан қарашимизга тўғри келарди. Ўша лаънати мотоциклчи бошлаб берган бундай ҳаётга нуқта қўювчи заҳарлар, ўткир тиғлар ва яна нималарнидир ўйлашга мажбур эдик. Бизнинг ҳаётимиз унинг ўз жонига қасд қилиши атрофида айланарди. У бир мақсаддан бошқа ҳеч нарсани ўйламасди. Ҳамма устунлиги ҳам шунда кўринади.

Икки ҳафтадан кейин мен розилик бердим.

Ҳа, бундан бошқа нимаям қила олардим?